

СПИСАНИЕ ЗА БИБЛИОТЕЧНИ И ИНФОРМАЦИОННИ НАУКИ,
КНИГОЗНАНИЕ И ЛИТЕРАТУРНА ИСТОРИЯ

БИБЛИОТЕКА

ISSN 0861-847X • ГОДИНА XXV (LXIV)

2•2018

РЕДАКТОР **ПЕТЪР ВЕЛИЧКОВ**

КОРЕКТОР **НАДЯ КАЛЪЧЕВА**

КОРИЦА **ГЕОРГИ ИВАНОВ**

ПРЕДПЕЧАТ **ВАСИЛКА СТЕФАНОВА**

ПЕЧАТНИ КОЛИ 10,25. ФОРМАТ 70/100/16. ТИРАЖ 220

НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“. 1037 СОФИЯ,

БУЛ. „ВАСИЛ ЛЕВСКИ“ 88

ТЕЛЕФОНИ НА РЕДАКЦИЯТА: 9183 220, абонамент и продажби 9183 214, 9183 216

E-mail: sp.biblioteka@nationallibrary.bg; P.Velichkov@nationallibrary.bg

ПЕЧАТНИЦА НА НБКМ. СОФИЯ, 2018

РЪКОПИСИ НЕ СЕ ВРЪЩАТ. ISSN 0861-847X

На корицата: Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ – снимка Иван Добромиров

РЕДАКЦИОННА КОЛЕГИЯ

доц. д-р Александра Дипчикова
гл. ас. д-р Анка Стоилова
доц. д-р Анна Ангелова
доц. д-р Антоанета Тотоманова
Ваня Аврамова
доц. д-р Васил Загорев
Веселин Тодоров
Виолета Цветкова
проф. Владимир Ключев
Георги Бобев
д-р Джени Иванова
Елизабета Георгиев
Ефросина Ангелова-Пенкова
доц. д-р Живка Радева
д-р Иван Заров
доц. д-р Красимира Александрова
д-р Мариана Кирова
д-р Марчела Борисова
ас. Милена Колева-Звънчарова
доц. д.и.н. Милкана Бошнакова
Петър Величков
проф. Роман Мотулски
Росица Кирилова
д-р Силвия Найденова
доц. д-р Тодор Чобанов
Юлия Карадачка-Симеонова

Всеки автор получава по 1 брой от списание „Библиотека“, в който е поместен негов текст. Хонорари се изплащат само на поръчани материали.

Приемен ден за автори – сряда от 14 до 15 часа.

Списание „Библиотека“ се издава от Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. Действителен собственик – Министерство на културата на Република България.

Марката „Библиотека“ е регистрирана и има рег. № 99063 от 05.09.2017 г.

Съдържание

140 години НБКМ 5–6	<i>Виолета Цветкова</i> Да осиновиш книга, или вдъхновяващият жест на учениците от 125 СУ „Боян Пенев“
7–10	<i>Нона Петкова</i> Линия на времето – фрагменти от историята на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“
11–33	Дирекция „Създаване на информационни ресурси“
34–40	<i>Селима Груева</i> Чуждестранните колекции в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ – история, състояние, тенденции
Форум 41–51	<i>Красимира Александрова, Мария Кършийска</i> Среща на високо равнище по въпросите на книгата в Баку. „Книги, четене и технологии“ бе мотото на световното културно събитие
Библиотеките по света 52–68	<i>Румяна Раденска</i> Градската библиотека в Ориндж, Калифорния Организация и проблеми
Библиотечни практики 69–77	<i>Виолета Джорджевич, Ясна Бркич</i> Е-игра и обучение. Креативно използване на информационно-комуникационните инструменти в библиотеката
78–84	<i>Любомир Георгиев</i> Специалните колекции в библиотеките – а сега накъде?
Премиера 85	Биобиблиография на Умберто Еко за пръв път в България
86–88	<i>Луиджина Педди</i> Умберто Еко и неговото влияние в Италия и в България

89–91	Димитър Попов За биобиблиографския тривиум от издания „Умберто Еко в България“
Изложба 92–93	Виолета Цветкова 140 години свободна България
94–96	Бояна Минчева Енотека и библиотека
Годишнина 97–104	Елизабета Георгиев 130 крачки на културата. От културната история на Цариград
Клуб „Писмена“ 105–106	Стефка Рангелова Премиера на любовна антология на големия поет Георги Константинов
Минало 107–113	Петър Величков Калоферският книгопродавец Георги Дончов
Нови книги 114–125	Александра Куманова, Красимира Александрова Първи учебник по маркетинг на библиотечно- информационната дейност за формирането на настоящето и бъдещето на библиотеките: некомунистически аспект на постмодерния инструментариум на знанието
126–133	Анка Стоилова Два нови юбилейни сборника
134–137	Иво Андровски Петър Матеев за себе си
138–140	Ева Стойнева Нови справочници в НБКМ
От ръкописа 141–160	Анелия Вълчева Ръководни лица в Народната библиотека, Библиотечен комитет, щат и състояние на кадрите в периода 1924–1944 г.
161–162	Некролог Радка Колева

Да осиновиш книга, или вдъхновяващият жест на учениците от 125 СУ „Боян Пенев“

Виолета Цветкова

Adopting a book or the inspiring gesture of the students from
125th Secondary School “Boyan Penev”

Violeta Tsvetkova

Summary

This paper provides information on a donation campaign organized by the students of 125th Secondary School “Boyan Penev” in Sofia. With the voluntary contributions gathered the students took part in the “Adopt a book at the National Library” program.

Key-words: 125th Secondary School “Boyan Penev”, donation campaign, “Adopt a book at the National Library”, Sophronius of Vratsa, restoration.

Във времето, в което Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ преживя поредната стресова ситуация заради рушащата се сграда и липсата на специална ангажираност от страна на държавните институции към първия храм на духовността в следосвобожденска България, възпитаниците на едно столично училище дадоха на всички урок по родолюбие. Учениците от 125 СУ „Боян Пенев“, подкрепени от своите учители, сами организираха кампания за набиране на средства, с които да се включат в програмата „Осинови книга в НБКМ“. И вместо за три месеца, както предполагаша, те събраха около 1700 лева за по-малко от месец. С по-голямата част от тях (1404 лева) осиновиха четири застрашени от унищожение книги от фонда на Националната библиотека, а с останалата сума ще участват в следващ етап на програмата.

Четири ценни книжовни паметника, чийто живот ще бъде удължен благодарение на децата от 125 СУ, са следните:

- *Поучения и словосказания (първи Видински сборник на Софроний Врачански) от 1802 г.*

- *Два екземпляра от първото печатно издание на „Царственик или история българска“ от 1844 г.*

- *Студията „Значението и задачата на нашата етнография“ на проф. Иван Д. Шишманов (1889) с посвещение на проф. Марин Дринов.*

На кратката церемония на 16.III.2018 г. в Националната библиотека присъстваха директорът на училището Венелина Николова, зам.-директорът Деница Вълва и учениците от 8 „а“ клас, които предложиха идеята за провеждане на дарителската кампания в училището. На 12.I.2018 г. те посетиха Националната

библиотека и се запознаха с работата на специалистите в Реставраторското ателие. Впечатлени от досега си със стари ръкописи, осмокласниците решиха да се наредят сред осиновите. С дарените от тях средства споменатите по-горе книги ще бъдат реставрирани и съхранени в специално изработени кутии.

Нона Петкова, архивист в отдел „Ръкописи и старопечатни книги“ и координатор на „Осинови книга“, запозна гостите с историята и със състоянието на четирите книги, както и с развитието на програмата от 2009 г. насам. Доц. Антоанета Тотоманова, зам.-директор на НБКМ, благодари на младите осиновите и на техните преподаватели за затрогващия жест с кратко слово и с почетна грамота. Тя подари на училището

дигитално копие на Тефтерчето на Васил Левски, създадено в Библиотеката по повод 180-годишнината от рождението на Апостола. Всеки от присъстващите осмокласници получи като подарък екземпляр от книгата „20 съвременни български разказвачи“ (издание на КРМГ в България).

Програмата „Осинови книга в НБКМ“ датира от 2009 г. Досега в нея са се включили около 30 частни лица и институции. Сред осиновените книги са *Борилев синодик от XIV в.*, *Втори Слепенски поменик“ (1792–1832)*, *Житие и чудеса на св. Георги (XVIII–XIX в.)*, *История славянобългарска (Царственик; Белочерковски препис, 1843 г.) от Паисий Хилендарски*, *Четириевангелие (Етрополско, Евангелие на йерей Йоан, 1658 г.)* и др.

Освен сумата, предназначена за програмата „Осинови книга“, децата от 125 СУ „Боян Пенев“ дариха на НБКМ и издания от личната библиотека на патрона на училището с негови ремарки по страниците. Те също се нуждаят от реставрация, затова следващата стъпка на учениците е да съберат необходимите средства за нея. Жестът им е вдъхновяващ, безценен пример не само за техните връстници, а и за възрастните, за които родолюбието и духовността често се изчерпват с подхвърлени по празнични поводи думи.

Линия на времето – фрагменти от историята на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“

Нона Петкова

Timeline – Fragments of the History of St. St. Cyril and Methodius National Library

Nona Petkova

Summary

Bulgaria's National Library commemorates its 140th anniversary with a number of different events throughout the year – exhibitions, conferences, workshops. This article aims to present one of the initiatives from the rich cultural program. *Timeline* are exposition series displaying outstanding examples from the specialized collections of the library. Every two weeks the various exhibits not only remind memorable moments from the history of the library but also reveal the diversity and richness of the collections.

Key-words: National Library of Bulgaria, anniversary, Timeline, exhibition series, outstanding examples, collections, history, cultural heritage.

140-годишнината от основаването на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ заслужава да бъде отбелязана подобаващо с организирането и провеждането на поредица от различни събития – изложби, конференции, семинари и т.н. Една от проявите в богатата културно-образователна програма на институцията по този повод стартира в средата на февруари и ще продължи през цялата година. Тя обединява под названието *Линия на времето* цикъл от експозиции, представящи в определена последователност отделни ценни документални паметници от фондовете. Те са специално подбрани за случая с идеята отново да се припомнят на обществеността някои паметни моменти от историята на Библиотека, както и да се покаже богатството и разнообразието на нейните колекции.

В съответствие с първоначалния замисъл е предвидено конкретно пространство за осъществяването на проекта *Линия на времето*. Изложбената витрина за тази инициатива е разположена пред една от колоните в преддверието на сградата, точно срещу централния вход и в прехода непосредствено към каталожния хол. Мястото е подходящо – достъпно е и се намира по посока на движението на основния поток от читатели и посетители, което улеснява популяризирането на проявата. В цялостната концепция на начинанието присъства и табло с информация за реда и продължителността на представяне на всеки един от общо 17-те експонирани обекта – архивни фотографии и документи, ръкописи, редки и ценни

печатни издания, както и щампа от епохата на Възраждането. То е монтирано върху колоната зад витрината, в която е планирано приблизително през две седмици да се излагат с кратки текстови анотации отделните паметници от групата. Те по силата на своя характер са свидетелство за многообразното културно наследство от нашите земи през вековете и задават много широка темпорална рамка на настоящата инициатива, а именно един период, простиращ се от последната четвърт на XVI в. до 30-те години на XX в.

Експозиционният цикъл *Линия на времето* е своеобразен калейдоскоп с различни фрагменти от историята на Националната библиотека и съвсем закономерно неговото начало беше поставено със серия от изключително ценни и интересни документи, свързани с основаването и първите години от съществуването на институцията. Преобладаващи в този етап от реализацията на проекта са визуалните паметници – част от забележителната по своя обем, разнообразие и хронологически обхват фотографска сбирка при Българския исторически архив.¹

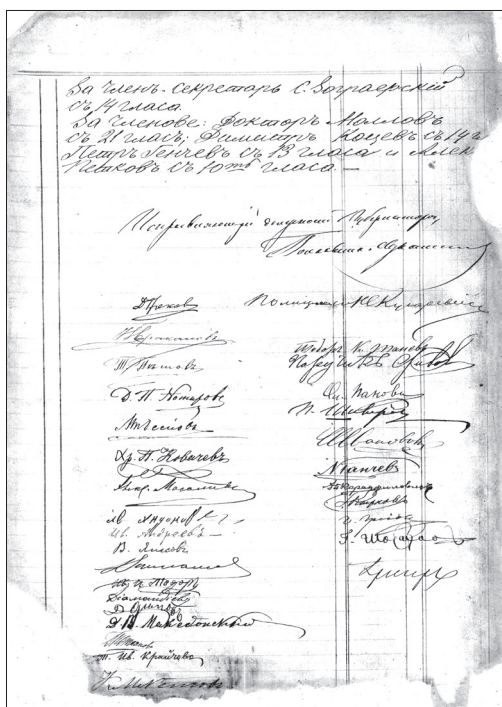
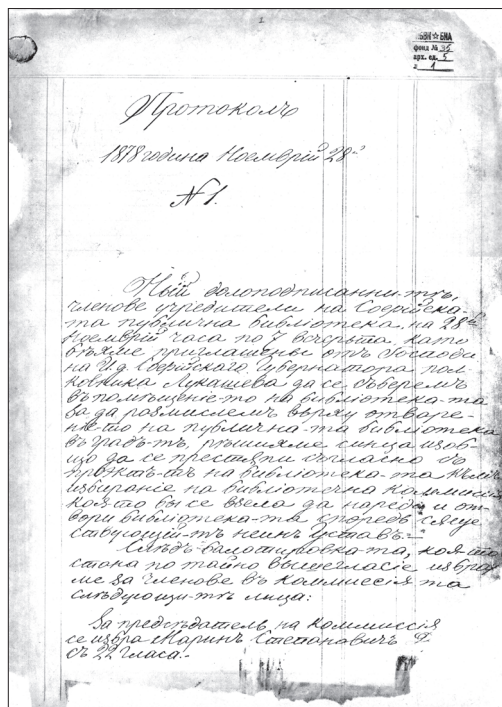
Михаил Буботинов
(1839–1918) – един от
основателите на Софийската
народна библиотека.
70-те години на XIX в.

Проявата стартира с представянето на един ранен портрет на учителя Михаил Буботинов (1839–1918)² – напълно обоснован жест на внимание и уважение към тази забележителна личност, която има важна роля за създаването на Библиотеката много скоро след Освобождението. Буботинов е многостранно изявяваща се фигура – просветен деец, общественик, участник в борбите за църковна и национална независимост, секретар на първия софийски градски съвет. Той е и човекът, който за пръв път предлага учредяването на Народната библиотека в реч за бъдещето на София, произнесена в Градската градина на 4 април 1878 г. Сред присъстващите на събитието тогава е и губернаторът на София – Пьотър Алабин (1824–1896), който приема с възторг идеята на Михаил Буботинов и впоследствие активно работи за основаването на библиотека и музей в младата столица на България. Обективно в контекста на казаното дотук е избран вторият експониран фотодокумент – бюстов портрет на Алабин във военна униформа.³

¹ В сбирката се съхраняват почти 80 000 екземпляра (обработени и необработени). Тя включва индивидуални и групови фотопортрети, както и фотографии, запечатали важни исторически, обществено-политически и културни събития. Голям дял в нея заемат и образците на пейзажната фотография (природна и селищна), снимките с битов характер и т.н. По-подробно за формирането, съдържанието и обема на колекцията вж. **Попсамова, Дора.** Опис на сбирката „Портрети и снимки“. т. 1. София: НБКМ, 1975, с. 7–18; **Същата.** Опис на сбирката „Портрети и снимки“. т. 2. София: НБКМ, 1983, с. 7–10; **Същата.** Опис на сбирката „Портрети и снимки“. т. 3. София: НБКМ, 1989, с. 7–10; **Същата.** Фотографските снимки като исторически извори. София: НБКМ, 1984, с. 26–37.

² НБКМ–БИА, С 2823, 11 x 8 см.

³ НБКМ–БИА, С II 3118, 17 x 13 см.

Протокол за учредяването на Софийската публична библиотека
(бъдеща Народна библиотека) от 28 ноември/10 декември 1878 г.

Включването в инициативата на следващия паметник на свой ред предоставя на посетителите рядката възможност отблизо да се запознаят с оригинала на Протокола за учредяването на Софийската публична библиотека от 28 ноември (10 декември) 1878 г.⁴

Между представяните архивни документи е и една изключително красива студийна фотография в серия на Георги Кирков (1848–1929)⁵ – първият, който официално е назначен за директор на Българската народна библиотека (5 юни 1879/15 юни 1880). От информацията на гърба на бледокремавия фирмен картон с името на светлописеца Н. С. Хитров научаваме, че това изображение е заснето малко след като Г. Кирков вече е напуснал поста си в Библиотеката и е поел ръководството на Дър-

Георги Кирков (1848–1929) – първият официално назначен директор на Народната библиотека. Фотографско ателие на Н. С. Хитров, 80-те години на XIX в.

⁴ НБКМ–БИА, ф. 35, а.е. 5, л. 1.

⁵ НБКМ–БИА, С II 177, 16 x 11 см.

жавната печатница през 1881 г. Аранжирането на кадъра обаче е все още в много по-голяма степен в съзвучие с предишната му позиция. Той е заснет седнал на стол в ателието, подпрял лакът на книгите, с които е отрупана ниската масичка в близост. Кирков работи като председател на Окръжния съд в София и като съветник на губернатора П. В. Алабин преди да застане начело на Народната библиотека за около година. През този кратък период по негова препоръка Библиотеката е настанена в най-масивната постройка в София от онова време – Голямата джамия (Бююк джамия). Култовото здание от XV в. е едно от забележителните постиженията на османската архитектура в града, но превръщането му в действащо книжовно хранилище се оказва сериозно предизвикателство. Във величествената сграда на джамията Библиотеката се е помещавала от 2 март 1880 до 1 май 1885 г., а с нейна оригинална фотография⁶ завършва този първи ретроспективен етап от експозиционния цикъл.

Проектът *Линия на времето* продължава през следващите месеци с експонирането на поредица от други ценни и интересни паметници, сред които са Първият Котленски препис на История славянобългарска от 1765 г., дело на Софроний Врачански; Берата за утвърждаването на видинския митрополит Антим I за пръв български екзарх от 13 април 1872 г.; новопостъпил през 2017 г. фрагмент от ръкопис на коптски и на арабски език от XVI в.; най-старата книга, която Националната библиотека притежава – латински инкунабул от 1477 г. и др.

⁶ НБКМ–БИА, С IV 31, 25,5 x 31 см.

Дирекция „Създаване на информационни ресурси“

Directorate for Creating Information Resources

Summary

Directorate for Creating Information Resources comprises three separate divisions and its basic structure of departments as well as the activities performed are briefly presented in this paper. Some statistical data for the last five years have also been presented which illustrate the most important quantitative indicators related to the acquisition of the Library collections, the control over the implementation of the Legal Deposit Legislation of Printed and Other Works, cataloging of library materials, the compilation and publishing of the Current National Bibliography, the assign of International Standard Number for publications and organizations (ISBN, ISMN, ISSN, ISIL), the maintenance of the Archive of Bulgarian Literature, the Statistical Report of the National Book Publishing Output etc.

Key-words: St. St. Cyril and Methodius National Library, Directorate for Creating Information Resources, library collections, archives.

Дирекцията обединява три направления и в този материал накратко ще бъде представена нейната структура по отдели и дейностите, които се извършват в тях. За последните пет години ще бъдат показани и статистически данни, които илюстрират най-важните количествени показатели, свързани с комплектуването на фондовете на Библиотеката, с контрола по изпълнение на Закона за задължителното депозиране на печатни и други произведения, с каталогизацията на библиотечни документи, със съставянето и публикуването на текущата национална библиография, с присъждането на международни стандартни номер на издания и организации (ISBN, ISMN, ISSN, ISIL), с поддържането на Архив на българската книжнина, със статистическото отчитане на националната издателска продукция на страната и др.

НАПРАВЛЕНИЕ

„КОМПЛЕКТУВАНЕ НА БИБЛИОТЕЧНИ ДОКУМЕНТИ“

Отговорностите в направление са разпределени между 2 отдела: „Депозитиране, набавяне и регистрация на национална книжнина“ и „Набавяне и регистрация на чуждестранни издания“. Общият брой на служителите е 20 щатни места.

Задачите и дейностите в направление са заложили в първия закон за депозиране на печатни и други произведения – **Закон за депозиране на печатни издания в народните библиотеки (1897)**.

Отдел „Депозиране, набавяне и регистрация на национална книжнина“

В изпълнение на задълженията си за събиране на националната книжнина отделът разпределя набавените документи за фонда на Националната библиотека, за Архива на българската книжнина и библиотеките, определени от Правилник за прилагане на Закона за задължителното депозиране на екземпляри от печатни и други произведения. В отдела се обработват и заглавията, постъпили чрез покупка, дарение и книгообмен за фонда на Библиотеката.

Основните дейности и отговорностите, които изпълнява този отдел, са свързани с:

- Контрол по изпълнение на Закона за задължителното депозиране на печатни и други произведения.
- Получаване и регистрация на депозитни документи за фонда на Националната библиотека.
- Разпределяне и изпращане на постъпилите документи в депозитните библиотеки в страната.
- Експертна и консултантска дейност на национално ниво.
- Участие и сътрудничество с международни институции, системи и програми: Кооперирана онлайн библиографска система и услуги COBISS.

Дейността, свързана с *Контрол по изпълнение на Закона за задължителното депозиране на печатни и други произведения* е заложена в нормативни документи, отнасящи се до основните задължения и национални задачи на Националната библиотека: Закон за задължителното депозиране на печатни и други произведения^{1,2} и Правилник за прилагане на Закона за задължителното депозиране на екземпляри от печатни и други произведения.³ Резултатите от контрола по изпълнение на Закона за задължителното депозиране на печатни и други произведения са получени след проверка на издателства за изпълнения на задълженията им, подаване на рекламации, съставяне на Административни констативни актове и предложения за Наказателни постановления. През периода 2012–2017 г. са установени 12 062 нарушения.

Рекламирани са 53 983 заглавия, съставени са 134 АУАН и са направени 14 предложения за Наказателни постановления. В резултат на извършения контрол са набавени сериозен обем издания – над 28 877 монографии и 31 520 броя продължаващи издания.

Депозитните екземпляри (монографични издания, дисертационни трудове и продължаващи издания) се приемат текущо от издатели и автори. Монографичните издания и дисертационните трудове се обработват и регистрират за фонда на Националната библиотека.

¹ Загл. изм. – ДВ, бр. 42 от 2009 г., в сила от 6.07.2009 г.

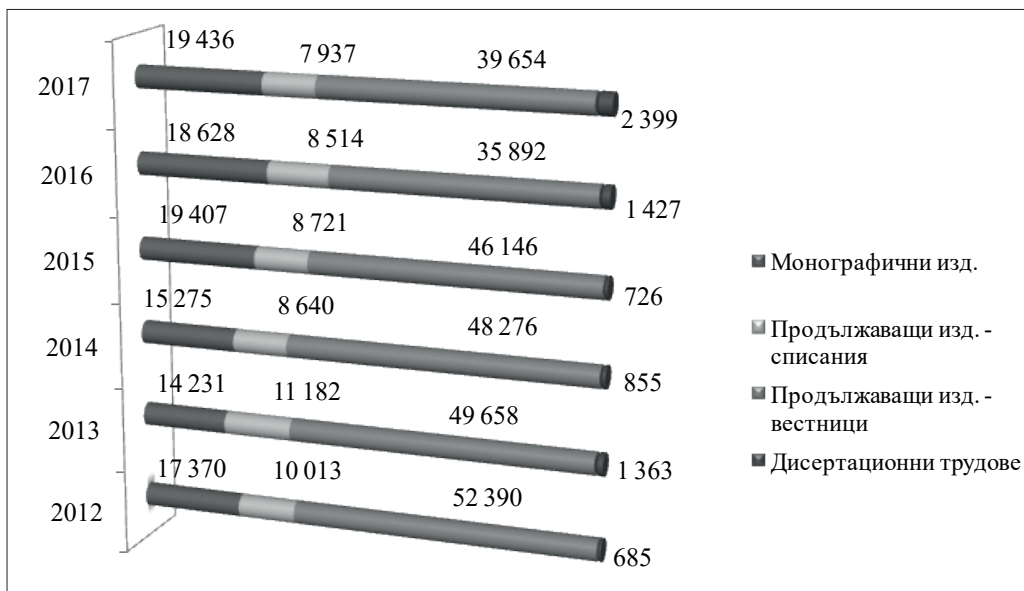
² Обн. ДВ, бр. 108 от 29.12.2000 г., в сила от 1.01.2001 г., изм., бр. 28 от 1.04.2005 г., в сила от 1.04.2005 г., бр. 88 от 4.11.2005 г., бр. 94 от 25.11.2005 г., в сила от 25.11.2005 г., доп., бр. 57 от 13.07.2007 г., в сила от 13.07.2007 г., изм. и доп., бр. 42 от 5.06.2009 г., в сила от 6.07.2009 г., изм., бр. 82 от 16.10.2009 г., в сила от 16.10.2009 г., изм. и доп., бр. 87 от 5.11.2010 г., изм., бр. 101 от 28.12.2010 г.

³ Обн. ДВ, бр. 26 от 12 март 2002 г., изм. ДВ, бр. 96 от 30.11.2005 г.

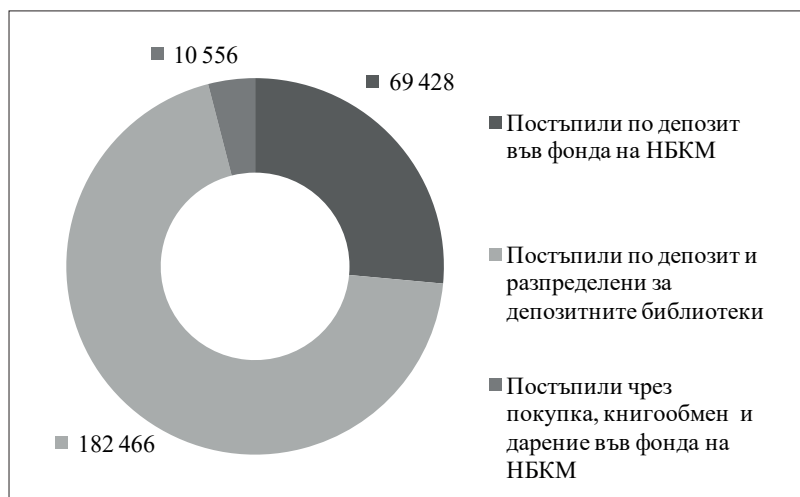
През периода 2012–2017 г. по силата на Закона за задължителното депозиране на печатни и други произведения са приети и разпределени **1 727 402 документа**.

От тях във фонда на НБКМ са постъпили 438 825 библиотечни единици, а 1 288 577 са изпратени в депозитните библиотеки в страната.

Постъпили депозитни екземпляри за фонда на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ по основен вид документ за периода 2012–2017 г.

Постъпили депозитни екземпляри за фонда на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ и за депозитните библиотеки за 2017 г.

В отдела се осъществява *експертна и консултантска дейност* в областта на законодателството на задължително депозиране; координация на дейностите с обществените библиотеки. Осъществява се и *сътрудничество с международни институции, системи и програми* – Кооперирана онлайн библиографска система и услуги COBISS.

Отдел „Набавяне и регистрация на чуждестранни издания“

Необходимостта от обществено достъпна колекция от чуждестранни издания е посочена през 1884 г. в един от първите вътрешноведомствени документи – Инструкцията за управлението на българската Народна библиотека. Създаването на самостоятелен отдел през 1947 г. и разпореждането на Министерския съвет през 1963 г. за поемане на функциите на национална служба за книгообмен, по смисъла на Парижките конвенции, окончателно регламентират дейностите и задълженията му.

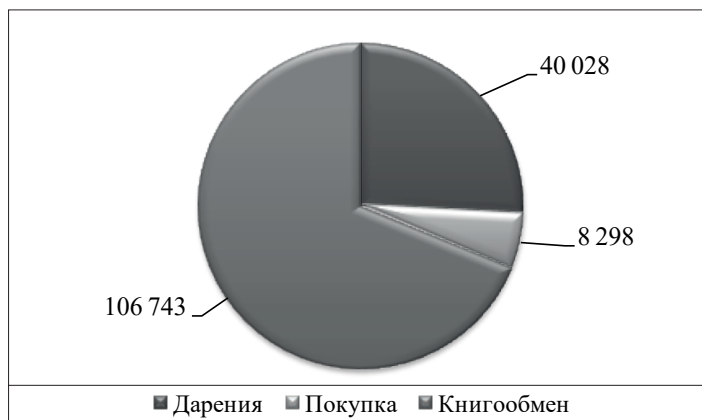
Основните дейности и отговорностите на отдела са свързани с:

- Подбор и набавяне на документи за колекцията от чуждестранни издания в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“.
- Регистрация и каталогизация на чуждестранни издания.
- Международен книгообмен.
- Участие и сътрудничество с международни институции, системи и програми: Кооперирана онлайн библиографска система и услуги COBISS.

Комплектуването на библиотечни документи за колекцията на чуждестранните издания на Националната библиотека е резултат от *подбор на документи, съобразени с профила на Библиотеката и с търсените от потребителите материали* в отделни области на знанието.

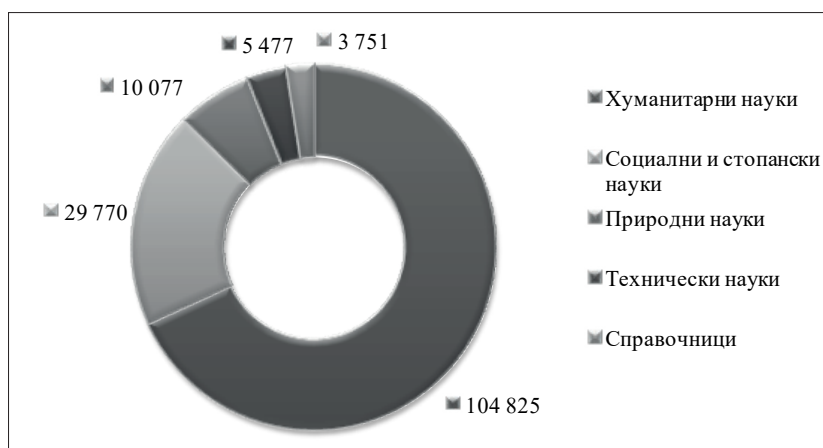
Комплетуването се осъществява чрез покупка (абонамент); дарение; международен книгообмен. Колекцията на чуждестранни документи в Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ от основаването ѝ (1878 г.) до 2017 г. съдържа около **809 977** тома.

*Чуждестранни монографии във фонда
на НБКМ по начин на набавяне 1990–2017 г.*

Статистическото наблюдение върху ползването на колекцията определя и предпочитания тематичен подбор за комплектуването ѝ. Изведени като приоритетни области на знанието са: Хуманитаристика, култура; Библиотекознание, библиографознание и научна информация, книгознание; Социални науки, право, политика, международни отношения; История, езикознание, литературознание; Художествена литература, изкуствознание; Природни науки.

*Чуждестранни монографии във фонда на НБКМ
по области на знанието 1990–2017 г. – 155 069 тома*

В резултат от комплектуването на продължаващи чуждестранни издания в основен фонд през 2017 г. са постъпили чрез абонамент 44 заглавия в 812 регистрирани единици; чрез дарение 43 заглавия в 814 регистрирани единици; чрез международен книгообмен 309 заглавия, в 1890 регистрирани единици, от тях 56 загл. чуждестранни официални издания – 91 регистрирани единици.

Набавените *чуждестранни монографии* за основен фонд през 2017 г. чрез дарение са 480 заглавия в 530 тома и чрез международен книгообмен – 618 заглавия в 639 тома. Чуждестранни монографични издания във фонда на НБКМ по области на знанието за 2017 г. – 1169 тома.

В отдела се извършва и *Регистрация и каталогизация на чуждестранни издания*. Набавените чуждестранни издания се регистрират и каталогизират в електронния каталог на Националната библиотека – създават се библиографски и нормативни записи. През 2017 г. са регистрирани и каталогизирани 4685 заглавия чуждестранни издания.

Комплектуването на издания за *международен книгообмен* в значителна степен е зависимо от финансови средства, предоставени за тази дейност. Набавените български монографии за международен книгообмен за 2017 г. са 1089 заглавия. Набавяне на продължаващи издания за международен книгообмен за 2017 г. – 110 заглавия (2932 регистрационни единици).

НАПРАВЛЕНИЕ

„БИБЛИОГРАФСКА ОБРАБОТКА НА БИБЛИОТЕЧНИ ДОКУМЕНТИ“

Задълженията и отговорностите в направлението са разпределени между отделите: „Каталогизация и контролни файлове“ и „Семантична обработка и регистрация“. Общият брой на служителите е 21.

Отдел „Каталогизация и контролни файлове“

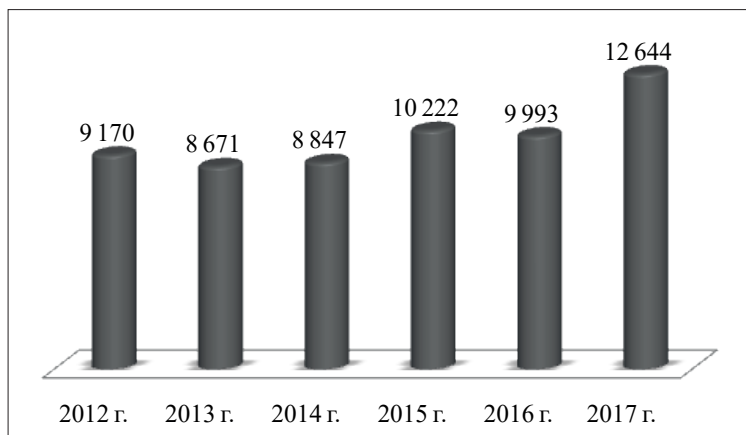
Обработката и предоставянето на информацията за постъпилите във фонда на Библиотеката всички видове депозитни документи в достъпна и организирана форма е основната задача на отдела. Дейностите и отговорностите, които изпълнява, са:

- Каталогизация на библиотечни документи, постъпили по Закона за депозиране на печатни и други видове документи.
- Изграждане и поддържане на традиционни каталози и картотеки.
- Създаване и поддържане на инвентарна книга.
- Експертна и консултантска дейност на национално ниво.
- Участие в международни институции, системи и програми – Кооперирана онлайн библиографска система и услуги COBISS.

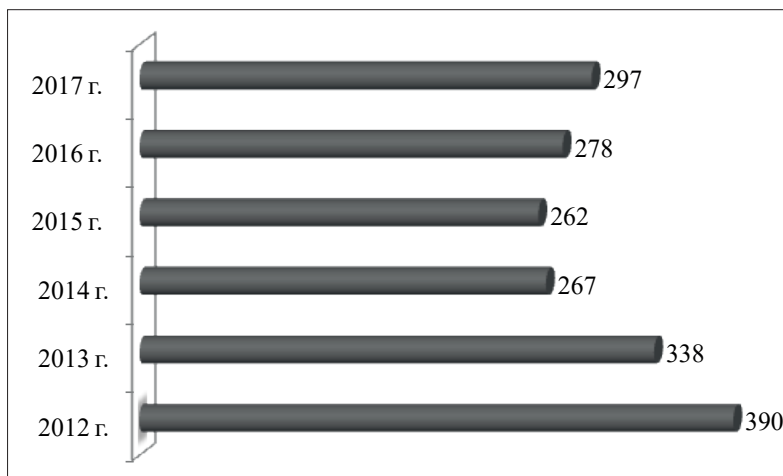
Дейността, свързана с *Каталогизация на библиотечните документи, постъпили по Закона за депозиране на печатни и други видове документи*, е отразена в различни национални нормативни и инструктивни материали, които съдържат начина на представяне на различните видове документи в традиционна и електронна среда.

Библиографските записи на самостоятелните документи (монографични издания, звукозаписи и дисертационни трудове), на периодичните издания и нормативните записи на имена на лица с интелектуална отговорност изграждат електронния каталог на Националната библиотека. За периода 2012–2017 г. са каталогизирани 59 547 самостоятелни документа, 1832 заглавия на периодични издания и 32 019 нормативни записа на имена на лица с интелектуална отговорност.

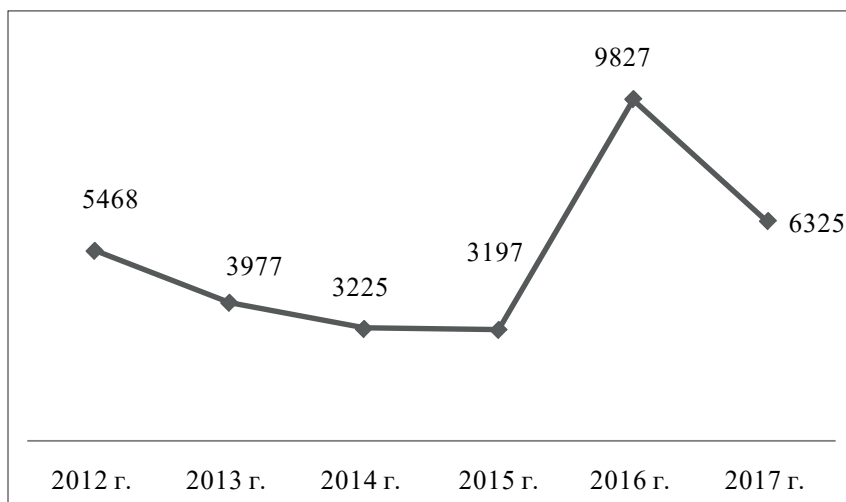
*Създадени библиографски записи
на самостоятелни документа за периода 2012–2017 г.*

*Създадени библиографски записи
на периодични издания за периода 2012–2017 г.*

Създадени нормативни записи за периода 2012–2017 г.

Отделът отговаря и за *изграждане и поддържане на традиционни каталози и картотеки* като изработва, комплектува и подрежда каталожните картички в различните видове каталози и картотеки.

Създаването и поддържането на инвентарната книга на Националната библиотека на книжен и електронен носител е също отговорност на този отдел. В него се осъществява и *експертна и консултантска дейност* на национално ниво в областта на библиографското описание, а отразяването на българските документи

се осъществява с участието в Кооперираната онлайн библиографска система и услуги COBISS.

Отдел „Семантична обработка и регистрация“

Основните дейности и отговорности на отдела са свързани с:

- Аналитико-семантична обработка на каталогизираните библиотечни документи, постъпили по Закона за депозиране на печатни и други видове документи.
- Поддържане и редактиране на нормативни записи на предметни рубрики в автоматизиран режим.
- Регистрация и техническа обработка на всички документи, постъпили във фонда на Националната библиотека.
- Експертна и методична дейност на национално ниво.
- Участие в международни институции, системи и програми – Кооперирана онлайн библиографска система и услуги COBISS.

*Аналитико-семантична обработка на каталогизираните библиотечни документи се осъществява по Универсалната десетична класификация, а предметизирането е съобразено с Предметния рубрикатор, изграден в Библиотеката. Резултатите от тази дейност са достъпни в електронния каталог, където може да бъде проследено семантичното определяне на документите във всеки един библиографски запис. Задължение на отдела е и дейността по *поддържане и редакция на нормативни записи на предметни рубрики в автоматизиран режим*.*

В отдела се осъществява *експертна и консултантска дейност* в областта на класирането и предметизирането на документите. Актуализацията и поддържането на националното издание на УДК и контактите с Консорциум УДК в Хага също са задължение и отговорност на отдела.

НАПРАВЛЕНИЕ

„НАЦИОНАЛНА БИБЛИОГРАФСКА АГЕНЦИЯ“

Отговорностите в направлението са разпределени между 4 отдела: „Библиография на книги и други видове документи“, „Библиография на продължаващи издания и статии“, „Национална агенция за международни стандартни номера“ и „Архив на българските печатни и други видове документи“. Общият брой на служителите е 28 щатни места.

Основните задачи и дейности, които се изпълняват и до днес в направлението, са заложили още в **Закон за депозиране на печатни издания в народните библиотеки** (1897). Независимо от постепенното им обогатяване и разширяване през годините те продължават да следват възрожденския дух и отговорност към българската книжнина и култура, и да представят постиженията ѝ в новата технологична среда.

Отдел „Библиография на книги и други видове документи“

В изпълнение на задачата, заложила в Закона за задължителното депозиране на екземпляри от печатни и други произведения, отделът създава и разпространява национална библиография на самостоятелните документи – на монографични

издания, на дисертационни трудове и на звукозаписи. Същевременно отговаря за предоставянето на данни за националната издателска дейност на тези видове документи, задължение, което датира от първите издания на националната библиография, продължено и конкретизирано през 1999 г. в Закона за статистиката⁴, уточнено в споразуменията за информационен обмен с Министерството на културата и в Закона за обществените библиотеки⁵. Поетият ангажимент към международната библиографска база данни на преводите на държавите – членки на ЮНЕСКО, Index Translationum също е част от отговорностите на отдела и ежегодното му изпълнение датира от 1955 г.

Основните дейности и отговорности на отдела са свързани с:

- Съставяне, публикуване и разпространение на текущата национална библиография – Серия 1. Български книгопис, Серия 2. Български дисертации, Серия 3. Българска дискография.

- Съставяне на каталогизация в публикацията.
- Статистическо отчитане на националната издателска продукция на страната – монографични издания.

- Участие в развитието на теорията и методиката на библиографията. Изработване, методическо ръководство и редактиране на библиографски указатели. Експертна и методическа дейност на национално ниво.

- Участие и сътрудничество с международни институции, системи и програми: Кооперирана онлайн библиографска система и услуги COBISS; Международна база данни на преводите на страните – членки на ЮНЕСКО, Index Translationum.

Резултат от дейността на отдела по *съставяне, публикуване и разпространение на текущата национална библиография* са три издания: Серия 1. Български книгопис, Серия 2. Български дисертации, Серия 3. Българска дискография.

Серия 1. БЪЛГАРСКИ КНИГОПИС

Книги, официални издания, нотни издания, графични издания, картографски издания, издания за слепи, издания на некнижни материали и на електронни носители, нови или с изменени заглавия периодични издания.

Месечен бюлетин

1897–

публикуван в електронен вид (онлайн)

⁴ Съгласно чл. 20, ал. 6 от Закона за статистиката (обн., ДВ, бр. 57 от 25.06.1999 г., изм. и доп., бр. 42 от 27.04.2001 г., изм., бр. 45 от 30.04.2002 г., бр. 74 от 30.07.2002 г., бр. 37 от 4.05.2004 г., в сила от 4.08.2004 г., бр. 39 от 10.05.2005 г., в сила от 11.08.2005 г., изм. и доп., бр. 81 от 11.10.2005 г., доп., бр. 88 от 4.11.2005 г., бр. 100 от 30.11.2007 г., в сила от 20.12.2007 г., изм. и доп., бр. 98 от 14.11.2008 г., доп., бр. 42 от 5.06.2009 г., изм., бр. 95 от 1.12.2009 г., в сила от 1.01.2010 г., бр. 97 от 10.12.2010 г., в сила от 10.12.2010 г.):

⁵ Съгласно чл. 15, ал. 2 от Закона за обществените библиотеки (обн., ДВ, бр. 42 от 5.06.2009 г., в сила от 6.07.2009 г., изм., бр. 74 от 15.09.2009 г., в сила от 15.09.2009 г., бр. 38 от 21.05.2010 г., бр. 15 от 15.02.2013 г., в сила от 1.01.2014 г., бр. 68 от 2.08.2013 г., в сила от 2.08.2013 г.)

и

Годишен кумулативен указател
1969–
(без новите заглавия – периодични издания)
публикуван на CD-ROM и в печатан вид

В изданието се регистрират монографични издания, аудио-визуални документи и електронни ресурси, издадени или произведени в Република България.

Документите са на български и чужди езици и постъпват в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ по силата на Закона за задължителното депозирание на печатни и други произведения.

http://nationallibrary.bg/BNB/s01_2010_kn01/01

Библиографските описания са в раздели (по вид на документа) и подредени по съдържание, според отделите на Универсалната десетичната класификация, а в рамките на отраслите азбучно. Използват се съкращения на думите, съгласно БДС 9736-82, БДС 15714-83, БДС 15715-83.

Търсенето се извършва по видове документи и чрез системата от показалци. След маркиране на поредния номер на избора от показалеца елемент имате възможност да видите библиографското описание в изданието.

Серия 2. БЪЛГАРСКИ ДИСЕРТАЦИИ
Дисертационни и хабилитационни трудове

Годишен указател
1973–
публикуван в електронен вид (онлайн) и на CD-ROM

В изданието се регистрират дисертационни и хабилитационни трудове, защитени в Република България и чужбина от български граждани и утвърдени от научно жури. Документите постъпват в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ по силата на Закона за задължителното депозирание на печатни и други произведения.

http://www.nationallibrary.bg/wp/?page_id=803

Библиографските описания са в раздели (по вид научна степен) и подредени по съдържание, според отделите на Универсалната десетичната класификация, а в рамките на отделите азбучно. Използват се съкращения на думите съгласно БДС 9736-82, БДС 15714-83, БДС 15715-83.

Търсенето се извършва по научни степени и чрез системата от показалци. След маркиране на поредния номер на избора от показалеца елемент имате възможност да видите библиографското описание в изданието.

Серия 3. БЪЛГАРСКА ДИСКОГРАФИЯ
Грамофонни плочи, аудиокасети, компактдискове
и говорещи книги

Годишен указател
1972–
публикуван в електронен вид (онлайн) и на CD-ROM

В изданието се регистрират звукозаписи, издадени или произведени в Република България.

Документите постъпват в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ по силата на Закона за задължителното депозирание на печатни и други произведения.

http://www.nationallibrary.bg/wp/?page_id=803

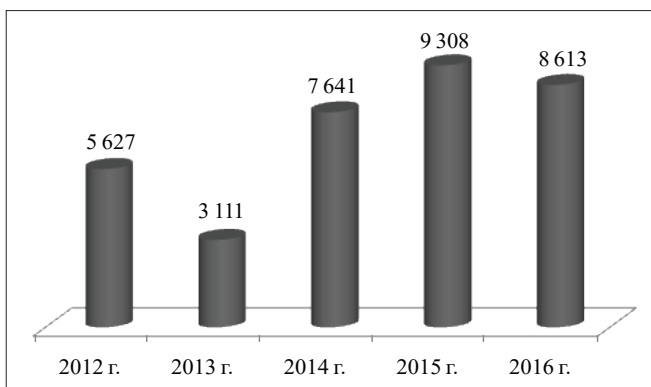
Библиографските описания са в раздели (Музикални и Немузикални звукозаписи) и са подредени азбучно. Използват се съкращения на думите съгласно БДС 9736-82, БДС 15714-83, БДС 15715-83.

Търсенето се извършва по раздели и чрез системата от показалци. След маркиране на поредния номер на избора от показалеца елемент имате възможност да видите библиографското описание в изданието.

В помощ на издателите и за безпогрешното и точно идентифициране на изданието отделът осъществява и дейността по *съставяне на каталогизация в публикацията*. „Този „паспорт“ на публикацията осигурява еднозначно цитиране от всички нейни ползватели – книгоразпространители, библиотекари и библиографи, документалисти, автори, производители на бази данни и др.“⁶

Отделът отговаря за *статистическото отчитане на националната издателска продукция* на монографични издания. Статистическото отчитане се извършва на основата на регистрираните депозитни екземпляри по данни, заложи в съгласуваните с институцията номенклатури.

*Статистическа информация за монографични издания
за периода 2012–2016 г.*

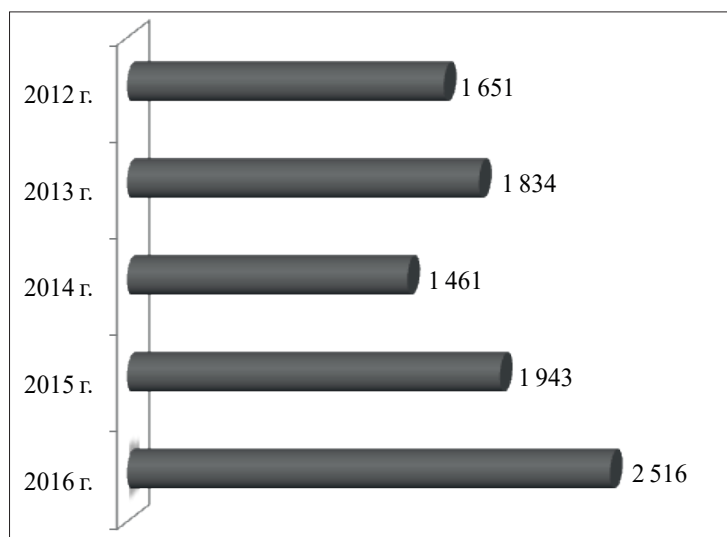
⁶ **Тотоманова**, Антоанета. Подреждане и оформление на изходните библиографски данни в изданията. – В: *Полиграфия*, год. 29 (2008), бр. 2, с. 50–53.

За периода 2012–2016 г. в Националния статистически институт са изпратени сведения за националната издателска продукция за 34 300 депозитни монографични издания. Или регулярно изпращаните сведения са за средно 6300 заглавия годишно.

Участието в развитието на теорията и методиката на библиографията, както и изработването, методическото ръководство и редактирането на библиографски указатели е една от основните дейности на отдела. Научноизследователската дейност с нейната практическа насоченост, публикациите по специфичните проблеми, участието в изработването на национални библиотечно-библиографски стандарти, класификационни схеми и други видове нормативни документи, и постоянните професионални контакти с външни потребители (физически лица и организации) допринасят за развитието на националната теория и методика на библиографията и подобряват качеството на библиотечно-информационно обслужване.

В отдела се осъществява и предоставя *експертна и методическа дейност на национално ниво* в областта на книгоиздаването и печата; библиографското описание; класиране и предметизиране; изработване и редактиране на указатели; библиографско цитиране и др.

Информация за преводните монографични издания за периода 2012–2016 г.

Със своите дейности отделът активно участва и сътрудничи с международни институции, системи и програми:

- Кооперирана онлайн библиографска система и услуги COBISS;
- Международна база данни на преводите на страните – членки на ЮНЕСКО, Index Translationum.

Създаването и регулярно изпращаните данни за преводната литература, изда-

дена в България за библиографския справочник на преводите на държавите, които членуват в ЮНЕСКО и за международната база данни Index Translationum за периода 2012–2016 г. са за 9405 депозитни монографични издания, или средно годишно – за 1600 заглавия.

Отдел „Библиография на продължаващи издания и статии“

Отделът създава и разпространява текущата национална библиография на периодичните издания и на статиите от продължаващи издания и монографични сборници и предоставя данни за националната издателска дейност на периодичните издания.

Основните дейности и отговорности на отдела са свързани с:

- Съставяне, публикуване и разпространение на текущата национална библиография – Серия 4. Български периодичен печат, Серия 5. Летопис на статиите от българските списания и вестници, Серия 6. Летопис на статиите от българските сборници.

- Статистическо отчитане на националната издателска продукция на страната – продължаващи издания.

- Експертна и консултантска дейност на национално ниво

- Участие и сътрудничество с международни институции, системи и програми: Кооперирана онлайн библиографска система и услуги COBISS.

Резултат от дейността на отдела по *съставяне, публикуване и разпространение на текущата национална библиография* са три издания: Серия 4. Български периодичен печат, Серия 5. Летопис на статиите от българските списания и вестници, Серия 6. Летопис на статиите от българските сборници.

Серия 4. БЪЛГАРСКИ ПЕРИОДИЧЕН ПЕЧАТ

Вестници, списания, бюлетини, периодични сборници, справочници,
доклади и отчети

Годишен указател

1965–

публикуван в електронен вид (онлайн), на CD-ROM и в печатан вид

В изданието се регистрират продължаващи ресурси, издадени в Република България.

Документите са на български и на чужди езици и постъпват в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ по силата на Закона за задължителното депозиране на печатни и други произведения.

http://www.nationallibrary.bg/wp/?page_id=803

Библиографските описания са в раздели (по видове документи) и са подредени азбучно.

Използват се съкращения на думите съгласно БДС 9736-82, БДС 15714-83, БДС 15715-83.

Търсенето се извършва по раздели и чрез системата от показалци. След маркиране на поредния номер на избора от показалеца елемент, имате възможност да видите библиографското описание в изданието.

Серия. 5. ЛЕТОПИС НА СТАТИИТЕ
ОТ БЪЛГАРСКИТЕ СПИСАНИЯ И ВЕСТНИЦИ
Статии и рецензии

Месечен бюлетин
1952–
публикуван в електронен вид (онлайн)

В изданието се регистрират статии, документални материали, художествени произведения и рецензии, поместени в продължаващи издания, публикувани в Република България.

Източниците са на български и на чужди езици и постъпват в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ по силата на Закона за задължителното депозиране на печатни и други произведения.

http://nationallibrary.bg/BNB/s05_2010/01

Библиографските описания в разделите са подредени по съдържание според отделите на Универсалната десетичната класификация, а в рамките на отделите – азбучно. Използват се съкращения на думите, съгласно БДС 9736-82, БДС 15714-83, БДС 15715-83.

Търсенето се извършва по раздели и чрез системата от показалци. След маркиране на поредния номер на избора от показалеца елемент имате възможност да видите библиографското описание в изданието.

Серия 6. ЛЕТОПИС НА СТАТИИТЕ ОТ БЪЛГАРСКИТЕ СБОРНИЦИ
Статии от продължаващи и монографични сборници

Месечен бюлетин
1952–
публикуван в електронен вид (онлайн)

В изданието се регистрират статии, документални материали, художествени произведения, поместени в продължаващи и монографични сборници, издадени в Република България.

Източниците са на български и чужди езици и постъпват в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ по силата на Закона за задължителното депозиране на печатни и други произведения.

http://nationallibrary.bg/BNB/s05_2010/01

Библиографските описания са подредени по съдържание според отделите на Универсалната десетичната класификация, а в рамките на отделите – азбучно.

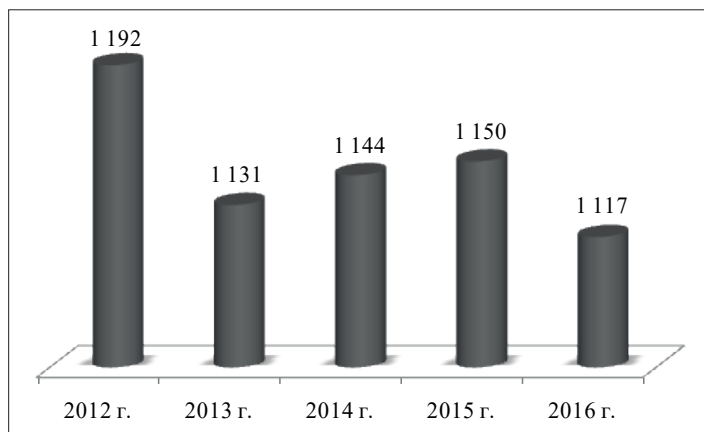
Използват се съкращения на думите съгласно БДС 9736-82, БДС 15714-83, БДС 15715-83.

Търсенето се извършва чрез системата от показатели. След маркиране на поредния номер на избора от показалеца елемент имате възможност да видите библиографското описание в изданието.

Отделът отговаря за *статистическото отчитане на националната издателска продукция* на периодичните издания. Статистическото отчитане се извършва на основата на регистрираните депозитни екземпляра по данни, заложи и съгласувани с НСИ номенклатури.

За периода 2012–2016 г. в Националния статистически институт са изпратени сведения за националната издателска продукция на 5734 периодични издания, или средно – за 1200 заглавия годишно.

*Статистическа информация
за периодични издания за периода 2012–2016 г.*

В отдела се осъществява *сътрудничество с международни институции, системи и програми* – Кооперирана онлайн библиографска система и услуги COBISS.

Каталогизацията и редакцията на библиографските и нормативните записи за изданията на отдела се осъществяват в международната онлайн библиографска система COBISS3.

Отдел „Международни стандартни номера“

Отделът присъжда международни стандартни номера на издания и организации. Осъществява прилагането на международните системи за стандартна номерация на книги, продължаващи издания, нотни издания, библиотеки и сродни организации за територията на България. Обединява дейностите на Националната агенция за присъждане на стандартен номер на книги (ISBN: International Standard Book Number), Националната агенция за присъждане на стандартен номер на нотни издания (ISMN: International Standard Music Number), Националната агенция за присъждане на стан-

дартен номер на продължаващи издания (ISSN: International Standard Serial Number) и на Националната агенция за присъждане на стандартен номер на организации (ISIL: International Standard Identifier for Libraries (and Related Organizations)).

Представените данни са за различни периоди от дейностите на националните агенции, които са създадени в различни години.

Основните дейности и отговорности на отдела са свързани с:

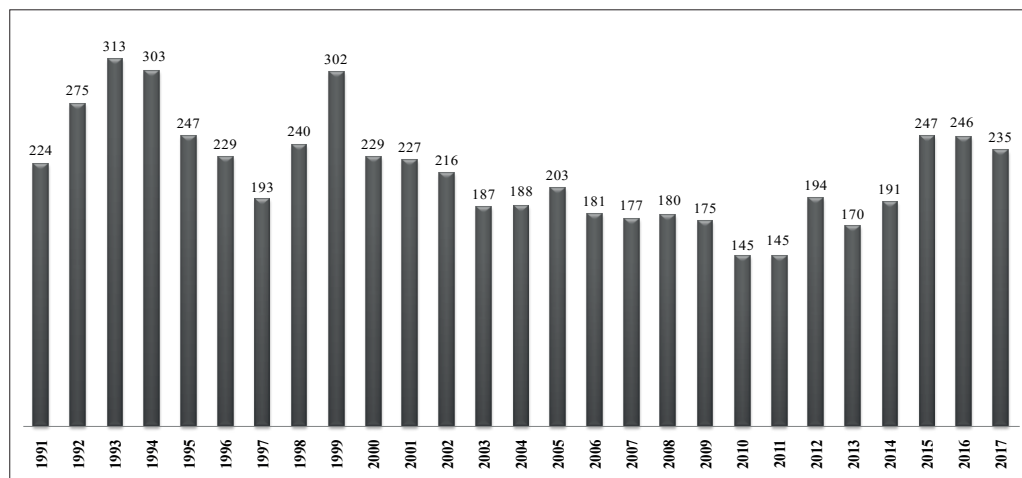
- Присъждане на международни стандартни номера на издания и организации (ISBN, ISMN, ISSN, ISIL).
- Създаване и поддържане на „Национален регистър на издаваните книги в България“.
- Експертна и консултантска дейност на национално ниво.
- Участие и сътрудничество с международни институции, системи и програми: – Международни агенции за ISBN, ISMN, ISSN, IZIL.

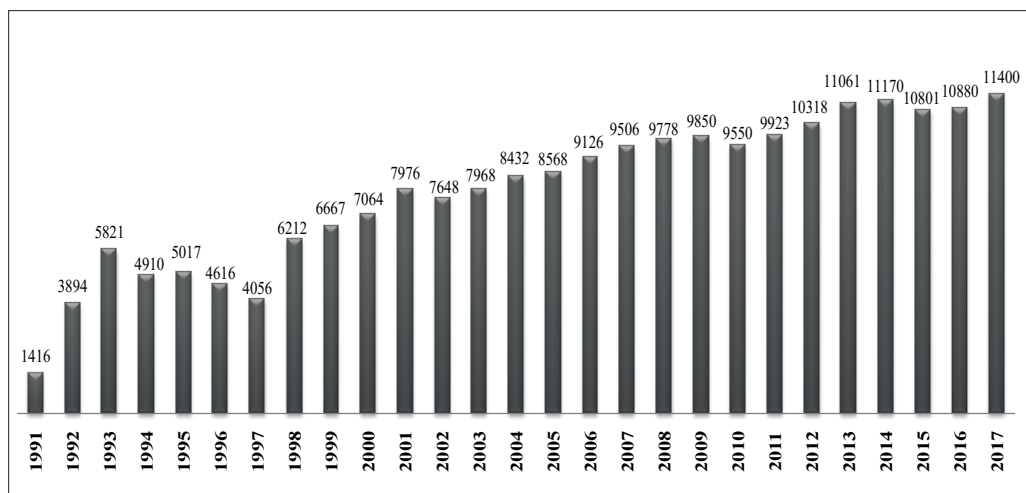
Присъждането на международни идентификационни номера на издатели на монографични издания и на книги под печат на хартиен и електронен носител (CD, DVD, e-book) се осъществява от **Националната агенция за присъждане на стандартен номер на книги (ISBN: International Standard Book Number)** – основана с Постановление № 38 / 6.03.1991 г. на МС на Р. България.

Агенцията създава и поддържа *Национален регистър на издаваните книги в България* – публичен регистър с данни за заявените книги под печат и за адресите на издателствата в системата ISBN (www.booksinprint.bg). Регистрираните издатели от създаването на агенцията до 2017 г. са 5862, а присъдените номера са за 213 628 заглавия.

*Български издатели, регистрирани в системата ISBN
за периода 1991–2017 г.*

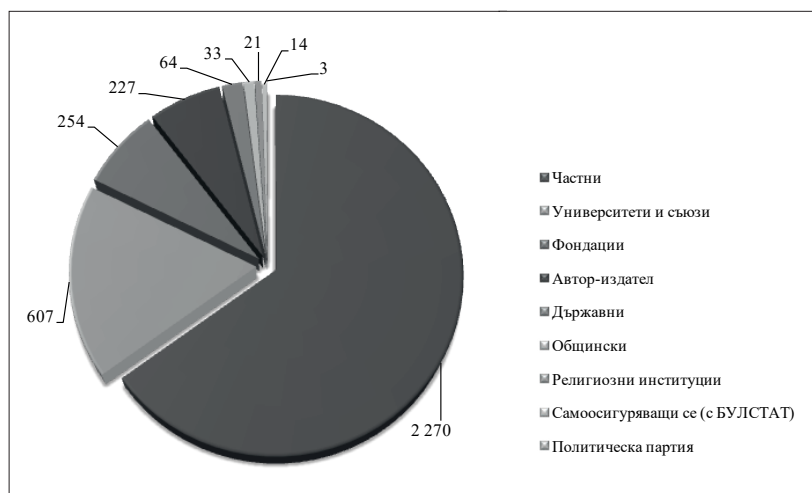

*Присъдени международни стандартни номера
на книги под печат за периода 1991–2017 г.*

От направените наблюдения за същия период се откроява преобладаващият вид издател, който поема издателската инициатива в България – частния сектор, учебните заведения и професионалните съюзи.

Регистрирани издатели в системата ISBN по видове за периода 1991–2017 г.

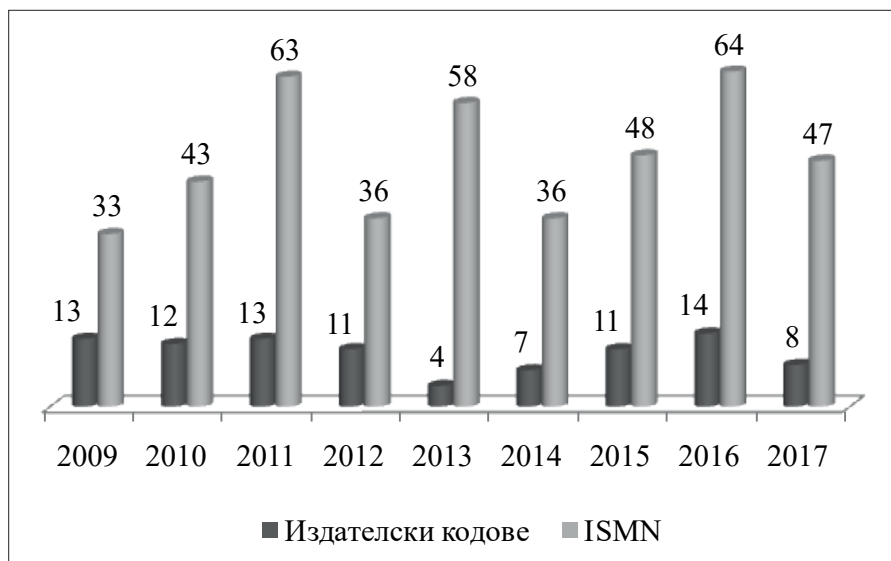
През 2015 г. за първи път в България се организира и провежда годишна среща на страните – членки на ISBN от Балканския регион, с участието на представители на международните агенции за ISBN и ISMN, и делегати от Словения, Сърбия, Хърватска, Черна гора и Република Сръбска.

Присъждането на международни идентификационни номера на издатели и на нотни издания на различни носители, издадени на територията на България, се осъществява от **Националната агенция за присъждане на стандартен номер на нотни издания (ISMN: International Standard Music Number)** – основана в края на 2008 г. (с договор между Международната агенция за ISMN в Берлин и Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“).

Издателите и присъдените номера на нотни издания от началото до 2017 г. са съответно 93 издатели с 428 заглавия със стандартен номер ISMN.

Регистрирани издатели и присъдени ISMN за периода 2009–2017 г.

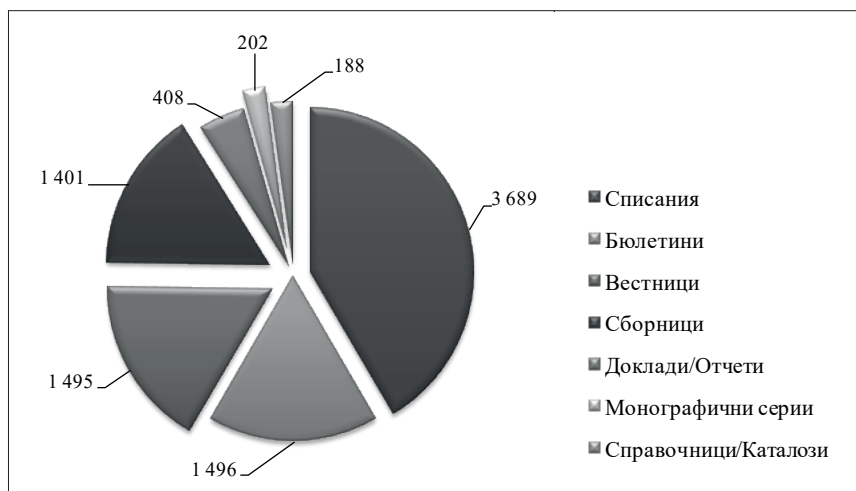

Присъждането на международни идентификационни номера на периодични издания на различни носители, издадени на територията на България, се осъществява от **Националната агенция за присъждане на стандартен номер на продължаващи издания (ISSN: International Standard Serial Number)** – основана през 1991 г. (след преустановяване участието на България в Регионалния център за ISSN към Международния център за научно-техническа информация – Москва) с официален статут на страна – членка на Международната ISSN агенция.

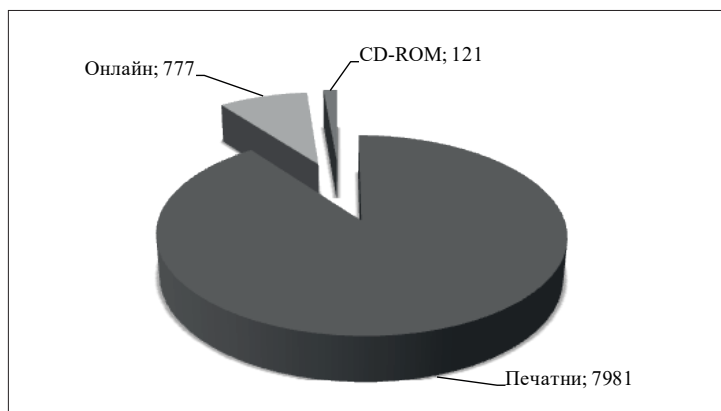
Агенцията регистрира идентифицираните с ISSN издания в международната база данни на ISSN на Международния център за ISSN в Париж (<https://portal.issn.org>).

Присъдени са 8879 номера на продължаващи издания от 1981 г. до 2017 г., в това число и присъдените номера от Международната агенция за ISSN, преди създаването на Националната агенция.

Продължаващи издания с ISSN по видове за периода 1981–2017 г.

*Продължаващи издания с ISSN
в зависимост от носителя за периода 1981–2017 г.*

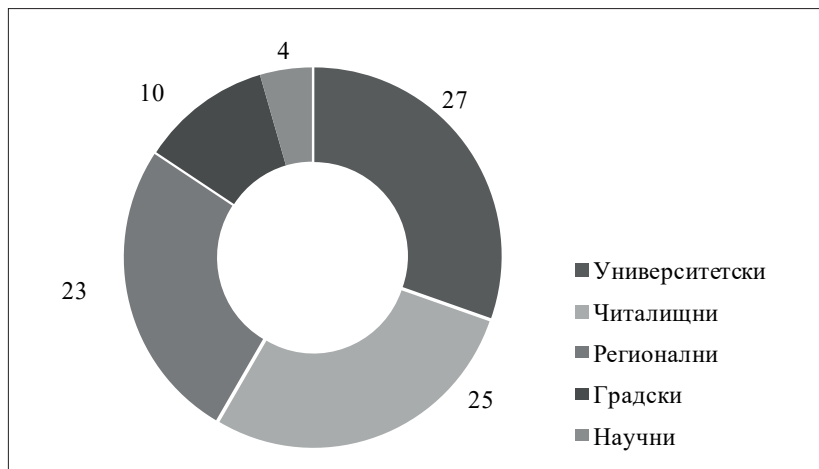

ISIL Присъждането на международни идентификационни номера на организации се осъществява от **Националната агенция за присъждане на стандартен номер на организации (ISIL: International Standard Identifier for Libraries (and Related Organizations))** – основана в края на 2016 г. (по споразумение между Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ и Международната агенция за ISIL в Копенхаген).

Агенцията регистрира български библиотеки и сродни организации в ISIL, популяризира, координира и контролира приложението на международната идентификационна система ISIL в България в съответствие с изискванията на международния стандарт за ISIL.

За периода 2016–2017 г. е присъден международен стандартен номер на 90 библиотеки.

Регистрирани организации в ISIL по видове за периода 2016–2017 г.

Създаването и поддържането на „Национален регистър на издаваните книги в България“ е една от основните дейности и отговорности на отдела. Националната агенция за присъждане на стандартен номер на книги е отговорна за създаването и поддържането на този публичен регистър с данни за заявените книги под печат и за адресите на издателствата в системата ISBN – „Национален регистър на издаваните книги в България“:

<http://www.booksinprint.bg>

Данните в регистъра са достъпни за издателите за въвеждане на допълнителна информация за заявеното заглавие (илюстрация или резюме), и за ползвателите на регистъра – за справки.

Отделът осъществява *експертна и консултантска дейност на национално ниво* в областта на идентификационните системи; електронните онлайн документи. *Участва и сътрудничи в международни организации, системи и бази данни:*

– Международни агенции за стандартизирани номера

Националните агенции за присъждане на международни стандартни номера са активни участници в поддържането на базите с данни на Международните агенции.

– Данните с адресите на българските издатели се изпращат периодично в Международната агенция за ISBN в Лондон (<https://grp.isbn-international.org>).

– Периодично се изпращат и данните за адресите на българските издатели в Международната агенция за ISMN (<http://www.ismn-international.org/directory.php>).

– Директно се въвежда информацията за идентифицираните периодични издания в международната онлайн система ISSN Virtua на Международната агенция в Париж (<https://portal.issn.org>).

– Поддържа се публичен регистър на регистрираните в ISIL български организации на интернет страницата на НБКМ, достъпен и на официалния сайт на ISIL (<http://english.slks.dk/libraries/library-standards/isil>).

Отдел „Архив на българските печатни и други видове документи“

Основните дейности на отдела са свързани с:

- Приемане на екземпляр от постъпилите самостоятелни и продължаващи издания в Националната библиотека по Закона за депозиране на печатни и други видове произведения.

- Подреджване и комплектуване на получените документи в стелажирани помещения в сградата на Националната библиотека.

- Изнасяне и нареждане на фонда във външни книгохранилища.

Дейността по приемането на екземпляри от постъпилите депозитни самостоятелни и продължаващи издания се осъществява периодично. Подреджането и комплектуването на получените документи в сградата на Националната библиотека е подготовка за изнасянето и разпределянето им във външните книгохранилища. Ограниченото пространство в Библиотеката не позволява съхраняването на значително количество от приетите документи.

Приблизителният обем на фонда до 2017 г. е 1 250 000 екземпляра, съхранявани в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ и във външни фондохранилища – кв. „Изгрев“, София и в село Богданлия, Софийска област.

Всички документи, издадени до 1944 г., се съхраняват в сградата на читалище „Христо Ботев“, село Богданлия, община Елин Пелин, Софийска област. Фондохранилището, което се използва за тази цел от 1962 г., не отговаря на изискванията за съхраняване на архивни фондове. Приблизителният обем на фонда с издания за периода 1878–1944 г. е 250 000 заглавия.

Читалище „Христо Ботев“, с. Богданлия

Част от обработените и опаковани библиотечни единици (неподвързани периодични издания) не са подредени поради липса на пространство и стелаж

Депозитните материали, издадени след 1944 г., се изнасят в книгохранилището в кв. Изгрев, София, в което условията също са неподходящи за опазване на архивни документи. И в двата депозиториума поради липса на място значителна част от документите не са подредени и не могат да бъдат предоставяни за ползване.

Кв. Изгрев, София – административен комплекс от сгради, в който Библиотеката ползва помещения за книгохранение

Кв. Изгрев, София – усвоени помещения в комплекса

Големите предизвикателства, които стоят пред дирекция „Създаване на информационни ресурси“, са свързани преди всичко с изпълнение на Закона за задължителното депозирание на печатни и други произведения в частта за електронните документи с отдалечен достъп. Продължават да се търсят пътища, за да започне приемането на депозитни екземпляри от този вид електронни документи, да се създаде Национален архив на електронните документи с отдалечен достъп и постепенно да се премине към тяхното регистриране и ползване. Осигуряването на подходящи помещения за Архива на българската книжнина и подреждането на неговите фондове е другата голяма цел, към която се стреми Националната библиотека, за да може националната книжнина да бъде съхранена за идните поколения.

Чия е задачата и отговорността за създаването на национален архив на мрежовите ресурси и съхраняването на националната ни писмена памет? Този въпрос стои с цялата си острота не само пред Националната библиотека и библиотечната общност в страната. Той стои пред българското общество. Наложително е вниманието да се съсредоточи върху вземането на бързи решения и осигуряване на инвестиции и възможности за получаването и съхраняването на мрежовите ресурси, които са част от националната издателска продукция и също така за запазване на цялата тази национална книжнина, която в момента се унищожава, разпръсната в напълно неподходящи помещения в няколко софийски села.

*Съставили
Антоанета Тотоманова,
Ефросина Ангелова-Пенкова*

Чуждестранните колекции в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ – история, състояние, тенденции

Селима Груева

**Foreign literature collections at “St. St. Cyril and Methodius”
National Library – history, condition, trends**

Selima Grueva

Summary

The foreign literature collections form a principal part of the structure of fonds and collections at the National Library “St. St. Cyril and Methodius”. Its development starts with the founding of the library in 1878. The first materials were acquired through donations made by individuals, universities and charities. Cultural and social change in Bulgaria had its impact on the development of foreign language collections. Ratification of Paris Conventions concerning the international exchange of publications (UNESCO) by the Council of Ministers in 1963, the use of normative documents and standards issued by IFLA, determined the objective criteria adopted in collection enhancement and development. As at end of 2016 foreign language collection comprised 808 808 volumes. To maintain and enrich a representative collection of foreign literature is not simply a matter of prestige and authority but, also, an opportunity to unfold the true potential of the National Library “St. St. Cyril and Methodius” in the formation of a literate, informed and active civil society.

Key-words: National Library St. St. Cyril and Methodius, foreign literature collection, acquisition, international book exchange, foreign partners, IFLA, UNESCO.

В основата на колекциите от чуждестранна литература на Националната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“ са даренията, предоставени на новосъздадената национална библиотека от частни лица и благотворителни дружества, университети и други организации. Във фондовете на Библиотеката се вливат издания на руски, френски, немски, сръбски, румънски, гръцки и други езици.

Пръв опит за определяне на параметрите на колекциите от чужди книги на Библиотеката прави К. Иречек в изработената от него през 1884 г. „Инструкция за управлението на българската Народна библиотека“. В този документ се посочва какво трябва да се набавя за книжните фондове: Балканика и Булгарика, всички класически съчинения в областта на художествената литература и на науката, както и всички основни съчинения по всички науки и справочници.

Началният период на развитие на чуждестранните колекции се характеризира с непоследователност и спонтанност при набавянето на изданията. Основните причини за това са оскъдните финансови средства, сложната икономическа и политическа обстановка (през този период България участва в няколко войни, довели до икономически катастрофи). Значителна част от чуждестранните книги е унищожена по време на бомбардировките над София през Втората световна война.

В края на Втората световна война в Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ от 159 000 тома книжен фонд, 50 000 тома са на чужди езици. От тях само 3% са монографии и 8% справочна литература.¹

Таблица 1

*Книжните фондове на Народната библиотека
по отрасли, налични към 9.IX.1944 г.*

Отрасли	Томове	%
Обществено-политическа литература	55 242	34.65
Литературна наука, езикознание; Художествена и детска литература	71 858	46.07
Медицина	6670	4.18
Естествени науки	14 092	8.84
Селско стопанство	3923	2.46
Техника	4004	2.51
Библиография, библиотекознание, справочници	3628	2.28
Общо	159 420	100.00

Изключително бедната чуждестранна сбирка от справочници и основни съчинения е резултат на различни фактори – както ограниченото финансиране за закупуване на чуждестранна литература за целия период до Втората световна война, така и обстоятелството, че за евакуацията на чуждестранния фонд не достига време и той бива частично унищожен при бомбардировките. Съотношението в проценти – 80:20 – в полза на обществените дисциплини и художествената литература се дължи на особеностите на българското книгоиздаване в този период – научна литература почти не се издава (посочените 20% са предимно университетски издания и учебници).

¹ **Калайджиева**, Константинка. Материали за историята на Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ 1944–1978 г. София: Нар. библ. „Св. св. Кирил и Методий“, 2003. 660 с.

Стихийното развитие на колекцията от чуждестранни книги продължава и няколко години след края на войната. Прилагат се критерии на комплектуване, в по-голяма степен характерни за общодостъпните библиотеки. Под ръководството на директора на Народната библиотека Тодор Боров се изработва и на 18.V.1945 г. се приема нов **Закон за депозитния екземпляр**. В него се посочва, че за Народната библиотека са предназначени 6 депозитни екземпляра от печатните издания на български език, от които 2 екземпляра са предназначени за международен книгообмен.²

Съществено за този период е и разработването на научно обосновани критерии за комплектуването на чуждестранни книги, резултат от продължителна дискусия за отрасловия характер на колекциите като цяло³.

Оформят се две становища:

1. Книжният фонд да има универсален характер – да се комплектува литература от всички отрасли на знанието, включително и техническа, медицинска и селскостопанска.

2. Книжният фонд да е предимно с обществено-политическа литература, като същевременно се набавя всичко ценно в областта на другите отрасли, с изключение на тясно специализираната литература.

Приема се становището за универсалния характер на книжния фонд.

През 1947 г. Тодор Боров създава специална служба „Международен книгообмен“, регламентира дейността ѝ чрез „Наредба относно службата за международен книгообмен при Народната библиотека и Българския библиографски институт“ и „Политиката на Народна библиотека по отношение на комплектуването на книжното богатство“, одобрени от министъра на информацията.

В периода 1951–1956 г. се наблюдава стремеж на всяка цена и с бързи темпове да се увеличават книжните фондове на Народната библиотека, но стремежът към количествените достижения понякога води до натрупване на механичен сбор от книги, които въпреки увеличението си брой, не са в състояние да обслужат нарастващите нужди на държавата и обществото.

Подходът при набавянето на чуждестранни издания за фондовете на Библиотеката се променя след ратифицирането на конвенциите на ЮНЕСКО за международния книгообмен. През януари 1963 г. Президиумът на Народното събрание на Народна Република България ратифицира Парижките конвенции за международния обмен на издания, приети на X сесия на Генералната конференция на ЮНЕСКО на 3.XII.1958 г.

С Указ № 19 и № 20 от 12.I.1963 г. Министерският съвет издава разпореждане, с което се възлага на Народната библиотека „Кирил и Методий“ да изпълнява функциите на национална служба за книгообмен в смисъла на Парижките конвенции. На Библиотеката се възлага координацията на „международния обмен на

² **Библиотечното** дело в България 1878–2012. сборник от нормативни документи. 3. изд. София: Унив. изд. „Св. Климент Охридски“, 2012, с. 247.

³ **Грашкина**, Ваня, Дириманова, Галя. За фонда от чуждестранни книги на Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. – В: *Библиотека*, год. 10, бр. 6, с. 33–40.

научните библиотеки и институтите“ в страната. Други важни задачи, с които Библиотеката е оторизирана, са оказването на методическа помощ за организирането и воденето на обмена, събирането и обработването на статистически сведения за дейността на българските библиотеки, за обменните възможности на наши и чуждестранни библиотеки и други институти, регулярното отчитане и предоставяне на данни за изпълнението на тези й функции пред Комитета за култура, ЮНЕСКО и др. Принципните постановки на Решението на Колегията на Комитета по култура и изкуство от 1963 г. са актуални и днес и имат силата на първостепенен правен акт.⁴

През този период започва развитието на международния книгообмен като един от важните начини за набавяне на чуждестранна литература, особено за издания с ограничено разпространение. В резултат на бурното икономическо и техническо развитие на националната икономика и приноса на Библиотеката за популяризиране и подпомагане на този процес, в колекцията на чуждестранните издания периодиката в областта на естествените и технически науки заема централно място. Трябва да се подчертае, че при избора на документи строго се съблюдават изискванията за научна авторитетност и перспективност на периодичните издания. Въвежда се и рефератната система при подбора на книги и периодика.

В края на 80-те години на миналия век Националната библиотека има около 1000 книгообменни партньори от цял свят.

Влияние върху развитието на чуждестранните колекции след 1990 г. оказва преходът към пазарна икономика в България; настъпилите политически промени и реалности в Европа и особено на Балканите – разпадането на държави и създаването на нови; навлизането на новите технологии в книгоиздаването, електронните издания и дигитализацията на документите. Средствата, предвидени в бюджета за покупка на книги намаляват драстично. Икономическата криза, съпътстваща демократичните процеси, затруднява изключително много комплектуването на чуждестранната литература за Националната библиотека. Програмата за международен книгообмен на Библиотеката претърпява съществени промени. Много от неефективните връзки с партньори от други страни са преустановени. Намалява се количеството на изпращаните български документи в чужбина. Чуждестранните партньори също променят изискванията си за книгообмен. Комплектуването чрез дарения, въпреки субективността и невъзможността да се планират постъпления, се превръща в един от основните начини за придобиване на чуждестранни монографии.

Съвременното състояние и тенденциите в развитието на колекциите от чуждестранни издания на Националната библиотека се разкриват след анализ на някои обективни фактори: официалните статистически данни за набавените чуждестранни издания, за потребителското търсене и ползване, публикувани в публичните отчети на Библиотеката; развитието на колекциите на големите специални научни библиотеки; финансовата осигуреност на Националната библиотека.

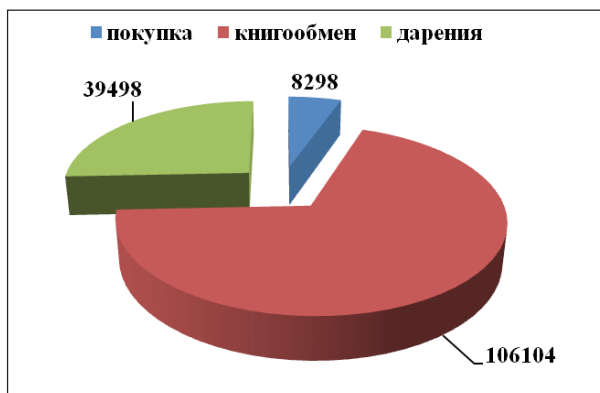
Колекцията на чуждестранни документи в Националната библиотека е представителна и съдържа около 808 808 тома книги от основаването през 1878 г. до

⁴ Калайджиева, Константинка. Материали..., с. 179.

2016 г.⁵ В периода 1990–2016 г. са набавени 153 900 тома монографии (19% от цялата колекция). Комплектуваните документи, според вида на набавяне, са: получени по международен книгообмен – 106 104 тома, дарения – 39 498 тома, чрез покупка – 8298 тома.

Фигура 1

Чуждестранните колекции на Народната библиотека по вид набавяне за периода 1990–2016 г.

Данните разкриват приоритета на международния книгообмен като основен източник за придобиване на чуждестранни издания. Важно значение има и рязкото намаляване на средствата за обновяване на фонда на Националната библиотека чрез покупка. Първостепенна роля имат и дългогодишните й партньорства със световни и европейски национални библиотеки, значими университетски и академични библиотеки и научни институти. Заслужава да се посочат Библиотеката на Конгреса на САЩ, Британската библиотека, Държавната руска библиотека в Москва, Националната библиотека в Санкт-Петербург, Всеруската държавна библиотека за чуждестранна литература „Рудомино“, Немската национална библиотека в Лайпциг, Баварската държавна библиотека в Мюнхен, Ягелонската библиотека в Краков, Славянската библиотека в Прага и др.

В периода 1990–2016 г. даренията на чуждестранни документи за колекциите на Националната библиотека се превръщат във важен фактор за обогатяването на фонда. Този начин на придобиване става значим, независимо от субективността и невъзможността да се планират постъпления. Утвърждава се практиката много чужди държавни представителства и посолства да представят културата на своите държави, да правят изложби и презентации в Библиотеката и да даряват ценни и скъпи издания. Чуждестранни фондации, обществени организации и множество чужди учени и специалисти също са активни дарители.

Приоритетните отрасли, в които се развива колекцията от чуждестранни книги за периода 1990–2016 г., са: култура, наука, библиотекознание, библиогра-

⁵ Пак там, с. 135.

фознание и научна информация, книгознание, философия, социални науки, право, икономика, политика, социология, международни отношения, математика, изкуствознание, езикознание, литературознание и художествена литература, история (предимно нова и най-нова), странознание. Значително внимание се отделя на интердисциплинарни научни области, като социолингвистика, когнитивни науки, антропология, политология.

Набавят се класически произведения в областта на науката, културата и литературата, произведения, отличени с авторитетни международни и национални награди, документи от научни конгреси, конференции, симпозиуми, издания на водещи научни институции, общества и дружества, издания, свързани с областите *Булгарика*, *Балканика* и *Славика*, справочни и библиографски издания.

Комплектуват се основните видове документи – монографии и продължаващи ресурси (списания, вестници, периодични сборници, годишници), графични и картографски издания, електронни документи. Чуждестранните библиотечни документи се комплектуват в един екземпляр, на оригиналния език на публикуването им.

Приоритетни езици при набавянето на чуждестранни издания са английски, немски, руски, френски – на тях се публикуват основните научни монографии в чужбина. Публикации на редки езици се набавят в превод на един от основните европейски езици. Комплектуват се и документи на езиците на балканските държави във връзка с попълването на колекциите от документи в областите *Булгарика* и *Балканика*; на славянски езици – предимно в областта на историята, културата, литературата и езикознанието, подборно се комплектува и литература на испански и италиански език.

Промените в тематичния обхват на набавените в периода 1990–2016 г. чуждестранни монографии са очевидни. Поддържането на универсален характер на чуждестранния книжен фонд, прието като концепция през 50-те години на миналия век, е невъзможно по обективни причини:

1. Отпадане на депозитните екземпляри на български книги, предназначени за книгообмен (след приемането на Закона за задължителното депозиране на екземпляри от печатни и други произведения, Обн. ДВ, бр. 108 от 29.12.2000).

2. Финансови ограничения, заложи в държавния бюджет за Библиотеката.

3. Стабилизиране на централните научни библиотеки на територията на София.

4. Преструктуриране на партньорските връзки за книгообмен.

Таблица 2

*Чуждестранните колекции на Народната библиотека
по области на знание за периода 1990–2016 г.*

Области на знанието	Томове
Хуманитарни науки	104 825
Социални и стопански науки	29 770

Природни науки	10 077
Технически науки	5477
Справочници	3751
Общо	153 900

Данните от статистиката на набавените чуждестранни монографии по области на знанието, групирани в обобщената таблица, разкриват естествено формирания облик на чуждестранните колекции за последните 25 години.

Профилът на набавените чужди издания се променя от **универсален към подборен** в областта на **хуманитарните и обществените науки, изкуството и културата, книгознанието и библиотекознанието**.

Комплектуваните чуждестранни монографии за периода 1990–2016 г. са значимо допълнение на фонда и фактор за изпълнението на една от основните функции на Библиотеката – „да поддържа представителна колекция от чуждестранна литература във всички области на знанието и колекция от публикации, издадени в чужбина на български език или свързани по съдържанието си с България, преводни издания на български автори, издадени в чужбина (*Булгарика*)“⁶.

Политиката на комплектуване на фондовете от чужди издания в съвременните условия е пряко свързана с концепцията за мястото и ролята на съвременната Национална библиотека при обслужването на обществото, с предизвикателствата на новите технологии, навлезли в публикуването и разпространяването на информация и знания. Поддържането и обогатяването на представителната колекция от чуждестранна литература е не само въпрос на престиж и авторитет, а и възможност да се разкрие истинският потенциал на Библиотеката да изгражда грамотно, информирано и активно гражданско общество.

⁶ Вж. http://www.nationallibrary.bg/wp/?page_id=102

Среща на високо равнище по въпросите на книгата в Баку „Книги, четене и технологии“ бе мотото на световното културно събитие

Красимира Александрова, Мария Кършийска

High Level International Summit of the book in Baku
“Book, Reading and Technology” was the theme of the world cultural event
Krasimira Aleksandrova, Mariya Karshiyska

On 17–20 March 2018 in Baku, the capital of Azerbaijan, was held The International Summit of the Book forum. The high level summit of the book was organized for the seventh year in succession and its organizer was Nizami Ganjavi International Center, NGIC. A joint initiative of UNESCO and the US Congress Library, the summit focused on the key position of the book and the libraries in preserving the human civilization and the national cultural identities.

Key-words: Baku, book, libraries, civilization, identity, Mirza Fatali Akhundov National Library.

От 17 до 20 март т.г. в столицата на Азербайджан – Баку, се проведе форумът **The International Summit of the Book**. Срещата на високо равнище по въпросите на книгата се организира за седма поредна година, а неин организатор този път бе Международният център „Низами Ганджеви“ (Nizami Ganjavi International Center, NGIC). Целта на форума, който е съвместно начинание на ЮНЕСКО и Конгресната библиотека на САЩ, е да се подчертае ключовото значение на книгата и ролята на библиотеките за опазването на човешката цивилизация и на културната идентичност на всяка нация.

Началото е поставено през 2012 г. във Вашингтон – Конгресната библиотека, следват срещите в Сингапур (2013), в Париж (2014), в

Александрия (2015), в Дъблин (2016) и в Букурещ (2017). Тази година световното културно събитие се проведе под мотото „Книги, четене и технологии“.

В програмата бяха предвидени пет сесии.

Сесия 1: Книгите и националното развитие

В тази част от срещата изявени държавни лидери споделиха мисли за ролята на книгата в процеса на националното развитие: от конструиране и утвърждаване на националната идентичност до насърчаване на хармонични отношения между различните културни общности; от основни учебни помагала, ползвани в образователната система за придобиване на знания в областта на хуманитарните и приложните науки, до усвояване на така необходимото гражданско знание и интеркултурно образование, които насърчават толерантността и разбирателството между различните култури.

По време на сесията бяха дискутирани следните въпроси: Каква е ролята на свободното слово? Цензурираме ли словото на омразата? Има ли ограничения спрямо свободата на словото и медиите? Допустима ли е държавната пропаганда? Как е възможно паралелното съществуване на свободата на словото и на достъпа до информация с борбата срещу тероризма, държавната сигурност и зачитането на човешките права в съвременната епоха на екстремизъм и популизъм?

Председател на сесията беше Исмаил Серагелдин, основател и почетен директор на Александрийската библиотека в Египет. Участие с изказвания и презентации взеха Георге Иванов, президент на Република Македония, Ана Бирчал, вицепремиер на Румъния, Вайра Вайк-Фрайберга, президент на Латвия (1997–2007), Иво Йосипович, президент на Хърватия (2010–2015), Емил Константинеску, президент на Румъния (1996–2000).

Сесия 2: Книгата и опазването на културното ни наследство

Фокусът на сесията беше върху значението на книгата като основно средство за опазване на културното наследство и като пазител на историческата памет, на социалните и културни послания, на националните традиции през епохите. Подчертано бе, че историята, светогледът, научните достижения, социалното съзнание и отговорност се възприемат и опознават благодарение на книжовното наследство на човечеството. С напредването на технологиите се разкриват нови възможности за достъп до неговото богатство – от безценните дигитални колекции до новите електронни платформи, които възникват всекидневно. Създават се условия за обогатяване живота на хората и за подобряване на възможностите за достъп на бъдещите поколения до наследството от предците им. Дискутирани бяха и въпроси, свързани с авторските права в дигиталната ера, както и проблемите в изостанали населени райони като Тимбукту в Мали.

Председателят на сесията – Ингрид Парент, президент на ИФЛА (2009–2012), анализира съвременните постижения и перспективите през близките години. Интересни бяха и презентациите на други участници в дискусиата. Д-р Мери-Джейн Дийб от Конгресната библиотека на САЩ представи дейностите на институцията, насочени към международна помощ при опазване и възстановяване на национални

библиотечни колекции, пострадали от бедствия и войни. Брустър Кейл, основател на американската организация с нестопанска цел Internet Archive (IA – „Интернет архив“) говори за проблемите, свързани с авторското право и начините за решаването им в рамките на законовите разпоредби на САЩ. Надере Чамлоу, бивш главен съветник в Световната банка, Иран, акцентира върху мястото на жените в книжната индустрия. А Джералд Грюнберг, председател на френския комитет на програмата „Паметта на света“ на ЮНЕСКО, представи настоящия ѝ статус и процедурите за кандидатстване, както и усилията на експертите за опазване на световното документално наследство.

Сесия 3: Книги, образование и медийна грамотност

Акцентът на тази сесия беше върху съвременните тенденции и предизвикателства в подхода към книгата и информацията, върху мястото на националните библиотеки като фактор в продължаващото обучение. Подчертано бе, че се променят не само възможностите и средствата за четене на книги (електронни и аудио-книги), но и начинът за достъп до информацията във и от текста, включително интерактивна връзка до видеоматериали, изображения и хипервръзки, скрити речници и текстове под черта.

Едновременно с напредването на дигиталната ера нараства значението на социалните медии. Умишленото разпространение на фалшиви новини и неверни сведения, използваният в мрежата непристоен език изискват целенасочено развиване на дигитално-медийна грамотност и умения у децата още от най-ранна възраст, паралелно с традиционно усвояваната текстова грамотност. Затова стремежът е да се променят образователната система и традиционният метод на обучение с идеята подрастващото поколение да усвои умения и сръчност от нов тип, а ученето през целия живот да се превръща в неотменна реалност.

Съвременните тенденции изискват иновации както в подхода към книгата, така и по отношение на методите на обучение. Необходимостта, налагана от сегашните обстоятелства, не може да бъде изчерпана с медийна грамотност, но подтиква към изграждане на стратегии и инициативност при формиране на бъдещите поколения. Именно тук е съществена ролята на библиотеките за ученето през целия живот. Тя е част от формалното образование и мост към него, но все повече се очертава и като място за социализиране, споделяне, обмен на критично и творческо отношение към информацията.

Доц. Красимира Александрова, проф. Клаудия Лукс,
президент на ИФЛА (2007–2009) и
Мария Кършийска (от ляво надясно)

Председател на третата сесия беше проф. Клаудия Лукс, президент на ИФЛА (2007–2009). В дискусиите участва доц. Красимира Александрова, директор на Националната библиотека на България. В експозето си тя говори за мисията и отговорностите на националните библиотеки за опазване на книжовно-документалното наследство на всяка нация. Представи успешни практики в опазване на документи на хартиен носител, които се прилагат в българската национална библиотека, и за включването на доброволци в библиотечните процеси.

Карим Тахиров, директор на Националната библиотека на Азербайджан, представи отворените библиотеки, осигуряващи денонощен свободен достъп и възможност за обмен на книги. Д-р Фроде Хегланд, съосновател на английската компания с нестопанска цел Liquid Information Company, говори по темата „Бъдещето на текста“. Проф. Сюзан Нес, бивш член на Федералната комисия за комуникации, САЩ, акцентира на необходимостта от развитие на дигитална и медийна грамотност у подрастващите за справяне с фалшивите новини и онлайн дезинформацията. А Ангела Репановичи, Трансилвански университет в Брашов, Румъния – за достъпа на хора с увреждания до библиотеките.

Сесия 4: Книгата и формирането на бъдещето

Отдавна утвърдени като големи хранилища на паметта и наследството от историческото и културното минало на човечеството, големите библиотеки по света днес концентрират усилия върху разпространение и споделяне на знания отвъд териториалните граници чрез прилагане на нови подходи и начини за тяхното представяне и възможности за достъп. Фокусът на тази сесия беше не само върху функциите на библиотеките като „прозорец към миналото“, но и върху ролята им в процесите на „преконфигуриране на бъдещето“ по отношение на начините за опазване, организиране и достъп до културното наследство.

Безспорно е влиянието на книгите в процесите на формиране на следващите поколения, особено на фона на революционния напредък в науката и технологиите. Днес научните общности с интерес разглеждат въпросите за взаимовръзките между науката и обществото. Книгите, списанията и другите средства за комуникация (текстова и визуална) заемат централно място в постигането на информираност на обществеността, във формирането на научна нагласа и критично възприемане, в създаване на нагласа за усвояване на рационална, аргументирана информация. Подчертано бе, че в епохата на социалните мрежи и интернет комуникациите научните книги са основното средство в дуела между достоверна информация и фалшиви новини. Въпросът е как да се справим с това.

Председател на сесията беше Тай Ай Ченг, зам.-председател на борда на Националната библиотека на Сингапур. Рания Калауи от Александрийската библио-

тека представи проекти на институцията (BA Projects), свързани със създаване на тематични дигитални колекции. Пол Стърджис, почетен професор към университета в Лафбъроу, Великобритания, и д-р Хесус Лау, Мексико, говориха за информационната грамотност и информационните науки.

Сесия 5: *Заключителни думи*

В заключителното си слово почетният директор на Александрийската библиотека Исмаил Серагелдин определи книгите като съществен фактор в развитието на цивилизацията. През XXI в. те стават все по-достъпни, а промените в мисленето обуславят промените в разбирането за четенето. Изводът от очертаването на разликите в писмената и устната комуникация бе неоспорим: „Писаното слово е както уловена пеперуда“.

Акценти от изказванията на участниците във форума

- В словото си **Георге Иванов** – президент на Република Македония, определи книгата като символ на идеи, свобода на мисленето и говоренето.

- **Ана Бирчал**, вице-премиер на Румъния, сподели мисли за образованието на младите хора и полезността на времето, прекарано в библиотеката. Според нея при съпоставката на модерните технологии и мириса на старата книга приоритет взема емоцията от традиционното четене. Доброволчеството в библиотеката тя определи като възможност за откриване на света на книгите и четенето. Инвестирането в знание определи като „съкровище, което никой не може да ти отнеме“, а книгите – като шанс за придобиване на мъдрост от бъдещите поколения.

- **Иво Йосипович** – политик и президент на Хърватия (2010–2015), насочи вниманието на аудиторията към необходимостта да се уважава авторското право и към проблема с криворазбраната „достъпност за всички“. Трябва справедливо отношение към труда на авторите, заяви той и отправи апел за подкрепа на обществените библиотеки като значими институции, които правят достъпно книжовното богатство на всяка държава.

- Президентът на Латвия – **Вайра Вайк-Фрайберга**, говори за домашните библиотеки като национална традиция, чрез която е съхранено самосъзнанието на нацията. Чрез книгите през вековете е пренасяна човешката мъдрост. Те са фундаментът на знанието, подчерта тя. И допълни, че днес 2 млн. души говорят латвийски, а грамотността в Латвия е 85%.

- **Емил Константиnescу** – президент на Румъния (1996–2000), нарече Баку модерен вибриращ град и изрази възхищението си от насърчаването на мултикултурните отношения в държавата. Той представи визията си за книгата като науч-

но издание, развлекателно четиво и учебна литература. С представените от него примери от историята бе обобщението, че власт се печели и чрез унищожаване на книги (хитлеристка Германия и кладите от забранени книги).

• **Д-р Мери-Джейн Дийб** от Конгресната библиотека на САЩ разказа за подходите при превенция на книги, вестници, снимки, карти и CD, както и в случаите на увреждания, предизвикани от катаклизми – войни, природни бедствия и др. Така например в Ирак с помощта на специалисти от Конгресната библиотека (САЩ) в Багдад е направена оценка на щетите и са дадени напътствия за работа. Осигурени са скенери и консумативи, а някои от документите в много тежко състояние са транспортирани за реставрация във Вашингтон. Разработена е програма за дигитализиране на периодични издания в библиотеките на Ирак. Следващо направление в дейността на Конгресната библиотека е свързано с реконструкция на разрушени библиотеки. За разрушената през 1989 г. библиотека на Либерия те предприемат кампания за нейното възстановяване. Третият пример беше от войната между Ирак и Кувейт. За да бъдат съхранени, на Вашингтон са предоставени 7000 единици микрофилми на периодични издания на Кувейт. Друг пример – след земетресение в Салвадор през 1998 г. е направена оценка на състоянието на колекциите, изготвен е опис и пакет от препоръки за по-нататъшна работа. Пример и от Афганистан – през 2007 г. библиотечни специалисти се обръщат с молба към Конгресната библиотека за дигитализиране на архивни материали и е разработена програма „Колекции в опасност“. Работата се осъществява основно в Афганистан – на повече от 95 000 фотографии и 3000 часа видеофилми са направени транслитерация и превод. По молба на афганистанската страна са създадени по две копия, второто от които се съхранява във Вашингтон. Подчертано беше, че Конгресната библиотека няма политически пристрастия в грижата за библиотеките по света.

• **Брустър Кейл** – основател на американската организация с нестопанска цел Internet Archive, подчерта, че идеята да се правят по много копия е много добра. От седем години в библиотеката в Бостън документите се дигитализират и се отдават под наем, т.е. потребителят има възможност за избор – в електронен или физически вид. За 600 000 единици вече е направен интернет архив. Експертът постави въпроса за това как книгите да станат достъпни, без да се нарушават законите за авторското право. Един от възможните отговори, предложен от лектора, е да се купуват книги и след това да се отдават под наем. По отношение на лицензираните електронни книги той подчерта, че форматът не може да се променя. Друга възможност е да се закупи печатна книга, да се дигитализира и след това да се отдава под наем (купувам–дигитализирам–отдавам под наем).

• **Надере Чамлоу** – бивш главен съветник в Световната банка, Иран, представи темата за ролята на жените в общественото развитие. „Ако образоваш жена, образоваш цялото село“ – с тези думи започна словото си лекторът. Според него в миналото жените често се negliжират като автори и даде пример с Жорж Санд. През 20-те години на XX в. обаче се засилва присъствието им като автори, но като издатели по-скоро отсъстват. В книжарниците 40–45% са жените автори.

• **Джералд Грюнберг** – председател на френския комитет на програмата „Па-

метта на света“ на ЮНЕСКО, подчерта, че от 1992 г. се идентифицират документи със световно значение. Условия при подбор и оценка са ценността и световната им значимост. В регистрите на ЮНЕСКО вече са включени 427 заглавия. През 2014 г. са постъпили 88 предложения, а през 2016 броят им е 130.

• **Клаудия Лукс** – бивш президент на ИФЛА, говори за книгата във всичките ѝ форми, както и за новия глобален поглед към нея. Сподели мисли за ИФЛА като „световен глас на библиотекарите“. Според нея достъпността на информацията кара хората да се чувстват по-силни и уверени. Затова важна е отговорността за опазването не само на традиционните книги, а и на вече създадените дигитални ресурси. Лекторката формулира трите предизвикателства пред книгата – иновативно мислене, сътрудничество и кураж. Открои и мисията на ИФЛА в изграждането на глобалната визия за библиотечната общност, която трябва не само да оцелява, но и да просперира.

Националната библиотека „М. Ф. Ахундов“ на Азербайджан

Азербайджан е разположен на западния бряг на Каспийско море. Член е на Съвета на Европа от 2001 г. Населението му е 9,762 млн. (2016 г.), а площта – 86 600 кв. км.

Националната библиотека „М. Ф. Ахундов“ на Азербайджан е една от най-големите национални библиотеки не само в Кавказ, но и на Стария континент. Идеята за създаване на общодостъпна национална библиотека възниква през 70-те години на XIX в. с представянето ѝ на страниците на вестник „Экинчи“. Но поради изострянето на обществено-политическата обстановка в страната въпросът за създаването ѝ е отложен във времето.

Архивните документи свидетелстват, че за създаване на централна държавна библиотека в Баку за първи път се споменава на 13 ноември 1920 г. по време на 53-ото заседание на Комисариата на народно просвещение. Тогава се взема решение за предоставяне на сграда за библиотеката и се коментира необходимостта от оборудване и обезпечаването ѝ с книжен фонд. През януари 1922 г. е назначен първият директор на библиотеката – Мусеиб И. Салимов. Институцията е настанена в сградата на бившия Върховен икономически съвет на Азербайджан. Тогава фондът ѝ наброява 52 121 библиотечни единици, които са предоставени от фондовете на библиотеките на Бакинската обществена организация и Бакинския отдел на Императорското техническо общество.

През същата година е приет Закон за депозиране на два задължителни екземпляра в библиотеката, които започват да постъпват в нея от 1923 г.

За рождена дата на Библиотеката се приема 23 май 1923 г., когато е официалното ѝ откриване на държавно ниво.

През април 1924 г. Библиотеката се премества в сградата на Президиума на Академията на науките на Азербайджан. Дейността ѝ се поставя на научни основи, работи се целенасочено за обогатяване на книжния фонд и за изграждане на система за обслужване на читателите. През годините институцията се развива и се превръща в научно библиотечно-библиографско учреждение. Ускореното финансиране на Държавната библиотека и осигуряването на задължителните депозитни екземпляри създават условия за интензивно развитие и обогатяване на нейните колекции. Като резултат през 1935 г. фондът ѝ достига 390 000 б.е., а през 1940 г. вече е 590 000 б.е.

На 1 юни 1939 г. Библиотеката приема името на изтъкнатия философ, просветител и драматург Мирза Фатали Ахундов.

През 50-те години на XX в. Библиотеката се развива с темпове, които налагат необходимост от качествено ново равнище в методическото осигуряване. Колективът ѝ предприема редица широкомащабни дейности, насочени към повишаване нивото на библиотечно обслужване на населението. Особено внимание се отделя на разработването на методически пособия и организиране на обучения, специализирани курсове, семинари и практикуми за библиотечни кадри. Целенасочената методическа дейност на Библиотеката има значителен принос за развитието на библиотековедската теория и практика в Азербайджан.

Библиотеката се премества в нова сграда, проектирана през 1949 г. от арх. Михаил Хюсеинов и построена през 1960 г. Разположена в един от най-красивите райони на Баку, този паметник на културата е украсен с национални орнаменти и е символ на архитектурата на Азербайджан. В арките, разположени на фасадата на зданието, могат да се видят скулптурите на Пушкин, Горки, Низами, Гаджибеков, Зардаби, Менделеев, Руставели, Вургун, Абовян. При откриването си сградата разполага с 13 читателски зали. Сред тях се открояват общата читалня по хуманитарни и технически науки с 250 места, залите за периодични издания, за микрофилми, за чуждестранна литература, нотно-музикален отдел и др. Отделът за микрофилми изпълнява функции и на реставрационен център.

В края на 90-те години на миналия век започва интензивното внедряване на новите информационни технологии като практика в обслужването на читателите. Първата интернет връзка в страната е прокарана именно в Библиотеката през 2000 г. По същото време е открит и първият

учебен център за служители на Библиотека и за библиотекари от районните библиотеки. В него се организират тренинги и обучения за работа с компютри и за овладяване на интернет умения.

През 2003 г. за първи път в Азербайджан са внедрени автоматизирани библиотечни системи. Едновременно с приемането на програмата VIRTUA, специално разработена за библиотеки от американската корпорация VTLS. Това включва създаване на електронен каталог, организиране на електронна библиотека, регистрация на читатели, придобиване (инвентирание) на документи, създаване на Национална библиография и поддържане на своден каталог на библиотеките в републиката, т.е. автоматизирани модули на всички библиотечни процеси. Електронният каталог е разработен в машинночетимия международен формат MARK 21. През май 2006 г. са представени сайтът и електронният каталог на Библиотека-та.¹ През 2013 г. Националната библиотека получи нова програма, подобрена на Chamo, която отговаря на читателските изисквания за уеб интерфейс.

В съответствие със Закона за библиотечната работа на Азербайджанската република и с решение на Министерския съвет на 15 април 2004 г. на Държавната библиотека „М. Ф. Ахнудов“ е даден *статут на национална библиотека*, който разширява кръга от задължения на библиотеката и увеличава ролята ѝ в обществения живот на страната. Разработената Държавна програма за развитие на библиотечно-информационната дейност в Азербайджанската република за периода 2008–2013 г. оказва изключително благотворно действие върху дейността на библиотеките в страната. От месец май 2008 г. електронно-информационната база на Националната библиотека „М. Ф. Ахнудов“ е свързана с Европейската електронна библиотека. Така читателите получават достъп до фондовете и каталозите на повече от 50 европейски библиотеки.

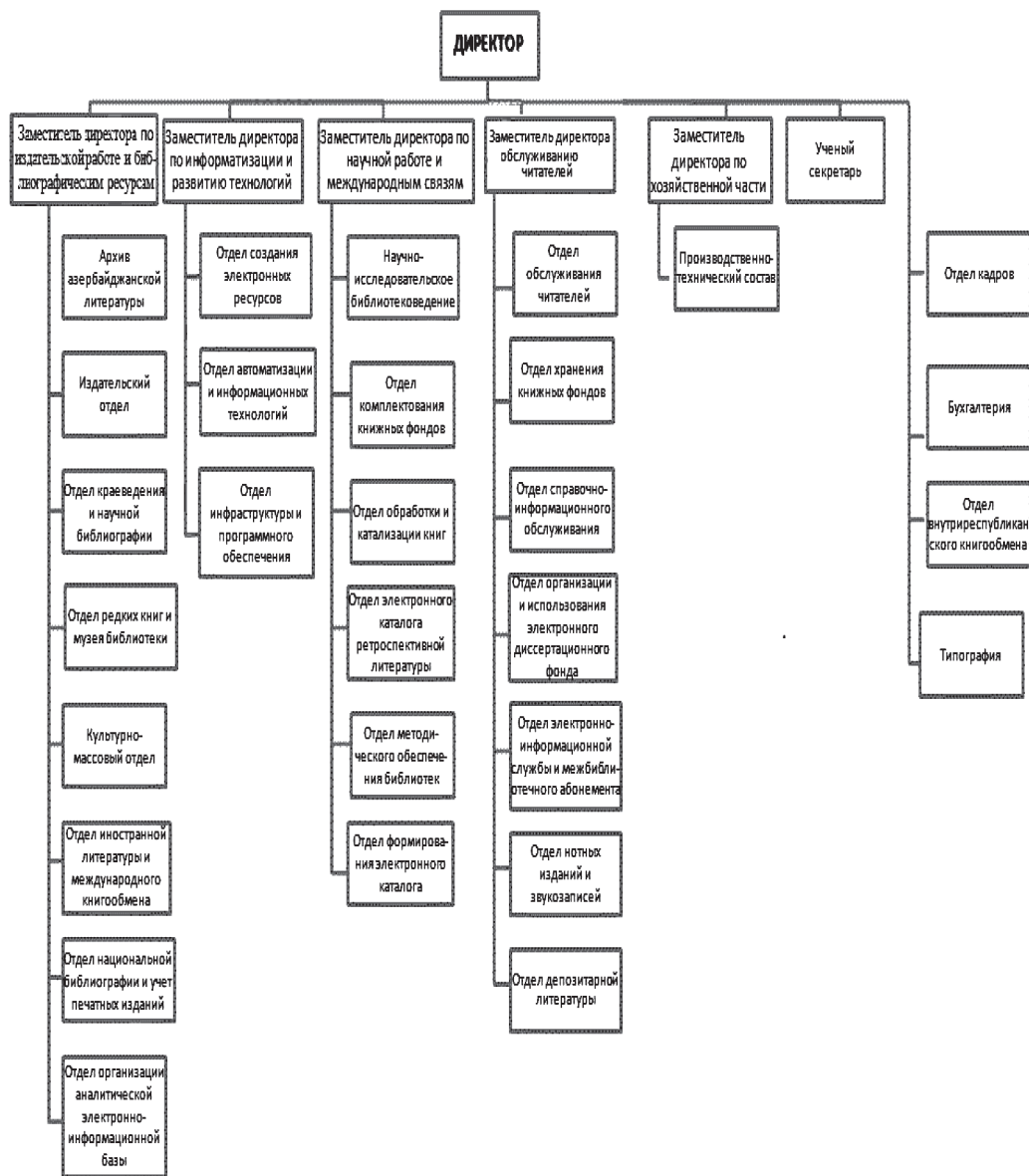
Днес в структурата на Националната библиотека на Азербайджан са включени 27 отдела и 47 сектора.

Библиотеката притежава фонд от 4 560 301 б.е. През 2013 г. в нея са постъпили 20 039 нови заглавия. Броят на читателите през същата година е 75 526, на посетителите – 155 979, а на посещенията на виртуалните потребители, т.е. на сайта и електронната библиотека – 551 616. Високото ниво на обслужване на читателите зависи от правилната организация на работата и професионализма на библиоте-

¹ Вж. [https://www.ourbaku.com/index.php?title=Азербайджанская_Национальная_библиотека_имени_М.Ф.Ахундова._\(Баку\)&oldid=51979](https://www.ourbaku.com/index.php?title=Азербайджанская_Национальная_библиотека_имени_М.Ф.Ахундова._(Баку)&oldid=51979)

Структура на Националната библиотека на Азербайджан

карите. Разширените сектори за услуги предлагат на читателите нови форми на обслужване. Процесите на регистриране на читатели и на предоставяне на книги са автоматизирани.

Интензивното внедряване на информационни и комуникационни технологии в Националната библиотека налага създаването на нови отдели като „Автоматика и

информационни технологии“, „Електронни информационни услуги“ и „Електронни ресурси“, чиято дейност е обвързана с изграждане на електронен каталог, софтуерно обезпечаване на дейностите и организация на електронната и аналитична база данни. През 2008 г. виртуалната библиотека открива виртуална читалня за електронния и дисертационния фонд на Руската държавна библиотека. Читателите на Националната библиотека на Азербайджан имат достъп до повече от един милион пълни електронни версии на тези и авторски резюмета на RSL. От 2010 г. самостоятелно функционира и отдел за създаване на електронни ресурси. Дейностите по дигитализиране на фонда са изведени като приоритет за Библиотеката. Постигнатите резултати са с впечатляващите 90% електронни версии на книги и периодични издания, съхранявани в „Архив на азербайджанската литература“ и „Редки и ценни издания“. В Библиотеката е завършен процесът на ретроконверсия.

През 2013 г. секторът „Редки книги“, който работи за опазване на книжния фонд, е преобразуван в независим отдел за редки книги към Музея на библиотеката.

Внедряването на библиотечно-информационни технологии и използването им за изграждане на библиотечна инфраструктура, както и достигането на световните стандарти в обслужването на потребителите са факторите, които водят до повишаване на интелектуалния потенциал на населението и на общото ниво на образование. През годините на независимостта Националната библиотека се интегрира в световното информационно пространство, разширява непосредствените връзки с библиотеките по света и възможностите на международния книгообмен. Специализираният отдел за чуждестранна литература поддържа книгообменни връзки с повече от 60 библиотеки от други държави.

Националната библиотека на Азербайджан днес е водеща в областта на библиотечната наука, библиографията и библиологията. Научно-методичен център е за всички библиотеки в страната. Има сключени меморандуми за двустранно сътрудничество с повече от 30 национални библиотеки по света. Тя членува и успешно си сътрудничи с организации като CENL, Библиотечната асамблея на Евразия (BAE) и Европейската библиотека, Съвета на директорите на националните библиотеки на тюркскоговорящите страни и Съвета на националните библиотеки на държавите – членки на Организацията за икономическо сътрудничество, както и с Асоциацията на библиотекарите на Евразия.

Градската библиотека в Ориндж, Калифорния

Организация и проблеми

Румяна Раденска¹

The City Public Library in Orange, California Organization and Challenges

Rumyana Radenska

Summary

This paper presents the Orange City Public Library in California. It examines the organization and functioning of the library, its departments, programs, and relations with patrons. Special attention is given to library's support groups such as the "Orange Public Library Foundation", the "Friends of the library", and library volunteers. Last but not least, major challenges in library financing and day to day operations are discussed.

Key-words: Public libraries in California, public libraries in U.S.A, City of Orange CA, electronic resources for libraries, self-checkout machines, automated check in machines for libraries, SirsiDynix, SAM library software, OCLC, EBSCOHost, ProQuest, Ancestry, Friends of the library, Library Foundation, Library volunteers.

История и сегашно състояние на Библиотеката

Библиотеката в град Ориндж е създадена през 1885 г. като Библиотечна асоциация от Робърт Тенър, тогавашния пощенски служител на града. За основа на колекцията послужили 300-те тома собствени книги, които той подарил на асоциацията. Членовете на асоциацията плащали вноски, с които се купували нови книги. В първите години Библиотеката се помещавала в сградата на градската поща. Постепенно книгите се увеличавали и Библиотеката ставала все по-популярна и ползвана от населението на града. През 1894 г. колекцията била подарена на градската управа, която я преименувала на Свободна библиотека на Ориндж. През 1905 г. започнал строеж на отделна библиотечна сграда със средства от фонда на Андрю Карнеги. Новата библиотека отворила врати през 1908 г.

¹ Румяна Раденска е магистър по информационно и библиотечно дело. Получава степената си в Университета на Северна Каролина в Грийнсбъро. Докато учи в магистърската програма, завежда отдела за набавяне на периодични издания в Университетската библиотека на Уейк Форест, Уинстън-Сейлъм, Северна Каролина. След това работи в отдела за държавни документи в същата библиотека. В работната ѝ биография са също: Библиотеката на Конгреса във Вашингтон, Градската библиотека в Тъстин, Калифорния, юридическата библиотека на университета „Чапман“. От 2003 г. работи на непълнен работен ден в Градската библиотека в Ориндж, Калифорния.

И досега Библиотеката се намира на същото място – 407 East Chapman Avenue, където била построена първата библиотечна сграда, но през годините са извършени редица промени. Старата сграда е заменена от по-голяма и модерна през 1961 г., с площ от 1579 кв. м. Открити са и два клона на Библиотеката – Тафт, през 1969 г., в североизточната част на града, и Ел Модена, през 1978 г., в източния край.

Тъй като населението на града нараства много през последните десетилетия, нуждите от по-голяма библиотека се увеличават. Със съдействието на градската управа в началото на настоящия век Библиотеката получава чрез облигации \$9.13 милиона за пълно обновяване и надстрояване. Много са и частните дарители (бизнесмени и отделни лица) за новата сграда на Библиотеката. Строежът започва през 2005 г. и най-новата сграда на Библиотеката, в неоиспански колониален стил, е завършена и открита през 2007 г. Името ѝ е променено на „Обществена библиотека на град Ориндж и Център за история“.

Фасадата на Градската библиотека в гр. Ориндж, Калифорния

Мисията на Библиотеката е „да приветства и поддържа всички хора в техния стремеж към четене и учение, да запази местната история и да предоставя еднакъв достъп за всички до информацията, идеите и знанието чрез книги, програми и технология“. В изпълнението на този девиз Библиотеката предоставя традиционни услуги, които включват печатни и аудио-визуални материали (филми, музика, образователни програми). Библиотеката освен това предоставя на читателите си достъп до интернет чрез 55 компютъра (в това число не са включени два 15-минутни компютъра и седем в занималнята), 10 лаптопа за ползване в Библиотеката, Wi-Fi за мобилни устройства, дигитални бази от данни и електронно обслужване. На разположение на читателите са и два черно-бели и два цветни принтера, два комбинирани черно-бели и цветни ксерокса, които служат и като принтери, две машини за четене на микрофилми и един скенер. Операциите на Библиотеката

– каталог, заемна служба, читателски сметки и т.н. се обслужват интегрирано от системата SIRSI-DYNIX. Управлението на библиотечните компютри се извършва от системата SAM.

Днешната модерна Библиотека обслужва 57 444² регистрирани читатели, включително деца под 5 години – 8269 и от 5 до 14 години – 18 749. Библиотеката обслужва населението на Ориндж и прилежащите области, общо 140 882 жители. В края на юни Библиотеката и нейните клонове притежават 214 041 броя печатни материали, 2339 електронни книги и 15 264 аудио- и видеоматериали.

Библиотеката се обслужва от 53 служители (на пълен и непълен работен ден), от които 13 са библиотекари с магистърска степен от акредитирани програми, а останалите са библиотечни помощници, някои от които имат магистърска степен, а други – специализирано образование за помощник-библиотекар, получено в двегодишни колежи. В Библиотеката работят и двама компютърни специалисти, от които единият има и магистърска степен по библиотечно дело.

Годишните разходи на Библиотеката за периода 1 юли 2016–30 юни 2017 г. са \$4 637 805, от които разходи за заплати, медицински и пенсионни вноски са \$3 355 338. Поръчаните книги са на стойност \$119 404, електронните материали са на стойност \$70 463, а вестниците и списанията на хартия (113 на брой) струват \$6743. Разноските по поддържането на сградата са на стойност \$1 052 805.

За една година Библиотеката е била отворена за читателите 5967 часа. Работното време е от понеделник до сряда от 10 до 21 часа и от четвъртък до събота от 10 до 18 часа.

През това време Библиотеката е била посетена 426 861 пъти, а колекцията е използвана 692 564 пъти, от които заемане на книги и аудио-визуални материали 473 864 пъти, от тях детски материали 271 080. Заети са от читателите и 12 338 чуждоезични материали. Използването на дигиталните ресурси на Библиотеката е достигнало 218 700 пъти. Тук ще отбележа, че всеки читател има право да заема 25 библиотечни единици (книги, до 10 филма, до 10 диска с музика и аудиокниги) едновременно. Когато заетите книги достигнат 25, системата автоматично отказва заемане на други материали, докато някои от тях не бъдат върнати.

През 2016–2017 г. библиотекарите са отговорили на 35 693 читателски въпроса и са оказали помощ при ползването на технологиите 10 638 пъти. Въпросите на читателите не са само във връзка с библиотечните материали. Всеки от тях може да зададе въпрос, който го интересува. Най-често въпросите са свързани с книги, а когато те не са налични в Библиотеката и в нейните клонове, библиотекарите ги търсят в съседните библиотеки и насочват читателите към тях. Въпросите към библиотекарите могат да са от всякакво естество и на тях се отговаря възможно най-пълно и изчерпателно, като се консултират информационните източници. Ето и някои от по-необичайните въпроси: „Когато бях дете, майка ми имаше в библията си картина на св. Архангел Михаил, която не мога да открия в библиите, които ми попадат днес. Може ли да ми помогнете?“. Или: „Ако се разveda с мъжа

² Тук и по-нататък статистическите данни са взети от годишния отчет на Библиотеката за финансовата 2016–2017 г. (от 01.07.2016 до 30.06.2017 г.)

си сега, каква издръжка ще получаваме аз и детето ми?“, „На кой канал и от колко часа е еди-кое си телевизионно предаване?“.

Сградата на Библиотеката е на два етажа с обща площ 4180 кв.м. На първия етаж се намира администрацията на Библиотеката, заемната служба, техническата служба (обслужване на компютърната и останалата техника, уебстраницата и библиотечната система), както и отдел „Комплектуване“. На първия етаж са и кабинетите на библиотекарите от Детско-юношеския отдел. Също на първия етаж читателите имат достъп до детската и юношеската литература, както и до художествената литература за възрастни на английски език. Обособена част на първия етаж предоставя на читателите игрални и научнопопулярни филми, дискове с музика и аудиокниги, дискове за езиково обучение. Там са и колекциите с художествена и научнопопулярна литература на испански и виетнамски език. Вестниците и списанията също се намират на първия етаж.

Отново на първия етаж Библиотеката разполага с голяма и малка зала за конференции, в които се провеждат библиотечните програми. Когато не са заети, залите се дават под наем за мероприятия на външни организации.

Специално помещение е отделено за книжарницата за употребявани книги и прилежащият ѝ склад, поддържани и обслужвани от доброволците от организацията „Приатели на библиотеката“.

На втория етаж е отделът за възрастни. В него читателите могат да намерят научнопопулярна литература от всякакъв вид, както и материали за подготовка на кандидат-студенти и за изпити, които се полагат за обществени служби в Калифорния. Отделно има богата колекция от биографии на известни хора. Там са и 24 от компютрите на Библиотеката, които се ползват от читателите по реда на тяхното пристигане. Маси за работа, с контакти за електричество и електронни връзки, са разположени на няколко места на етаж. Три тихи стаи за индивидуално или групово ползване (до 6 души) също са част от отдела за възрастни.

Отделно помещение с подходяща температура съдържа материалите от колекцията за местна история.

Също на втория етаж са кабинетите на библиотекарите от отдела за възрастни и за местна история, както и кабинетът за индивидуално обучение на възрастни, които желаят да усъвършенстват функционалното ползване на английския език. И накрая, там се намира кабинетът на завеждащия Фондацията на градската библиотека в Ориндж.

Библиотечни отдели

Администрация

Администрацията на Библиотеката се състои от директор, заместник-директор, главен секретар и координатор на доброволците (годишно около 350–400 на брой), който е и отговорник за графика за използването на библиотечните зали.

Администрацията ръководи работата на всички отдели и осигурява планирането, насоките на развитие на Библиотеката и наемането на библиотечните служители. По-специално администрацията се занимава с бюджета, връзките с град-

ските служби и с обществеността, поддържането на сградата, грантовете, безопасността на сградата и читателите, курсовете за усъвършенстване на служителите и доброволците в Библиотеката.

Администрацията работи активно и с групите за поддръжка на Библиотеката. Тези доброволни групи осигуряват допълнително финансиране за Библиотеката, извън отпуснатия от градския съвет бюджет. Те са и връзката между Библиотеката и обществеността.

Библиотечният борд е петчленен и е избран от градския съвет. Бордът подкрепя целите на Библиотеката и нейните правила. Участниците в него са посредници между градския съвет и Библиотеката и са активни адвокати на Библиотеката пред градската администрация, а също и в подпомагането ѝ за участие в градските празненства, по повод празници като Хелоуин, запалването на коледната елха, ежегодния тридневен интернационален празник в края на август и др.

Заемна служба

Заемната служба е сърцето на Библиотеката. Тя предоставя на читателите следните услуги:

1. Издаване на читателски карти.³
2. Заемане и връщане на библиотечните материали.
3. Подреждане на книгите по рафтовете.
4. Събиране на глобите и таксите за просрочени материали и загубени книги.
5. Информация за библиотеката и услугите, които читателите могат да получат в нея.

Читателските карти са безплатни и се издават лично, въпреки че е възможно да бъдат поискани онлайн, чрез уебстраницата на Библиотеката. Заедно с читателската карта на новите читатели се предоставят листовки с работното време, адреси, телефони и информация как да се ползват машините за заемане на материалите. Читателите получават и библиотечните инструкции за поведение, които включват и правилата за ползване на мобилни телефони и други устройства, размера на чантите, които могат да се внасят и т.н.

Работещите в заемната служба 21 библиотечни служители сортират и подреждат обратно на полиците върнатите библиотечни материали и следят сметките на библиотечните читатели. От 2007 г. в отдела има специална машина за електронно отмятане на върнатите материали и автоматичното им сортиране по библиотечен номер.

Петте автоматични машини за самостоятелно заемане на библиотечните материали са изключително много ползвани от читателите. През лятото на 2017 г. те бяха подменени с по-нови модели, които могат да служат не само за автоматично

³ Въпреки че официално Библиотеката обслужва само града и прилежащите райони, библиотечна карта може да получи всеки жител на щата Калифорния, след удостоверяване (шофьорска книжка или банково извлечение, сметка за консумативи и др.), че живее на територията на щата и има валиден адрес. Същите са изискванията за издаване на библиотечна карта и за жителите на град Ориндж. Библиотечните карти са безплатни за всички, но при подмяна на загубена карта се плаща такса от \$3 за възрастен и \$1 за дете.

*Една от новите машини
за автоматично заемане*

Отдел за деца и юноши

Отделът за деца и юноши се обслужва от четирима библиотекари с магистърска степен и един библиотечен помощник. Печатните материали за деца са 94 723, а за юноши – 12 510. На разположение на децата и техните родители са 13 компютъра с интернет достъп и 7 компютъра със специални образователни игри за деца от предучилищна възраст, както и няколко маси за работа, съобразени с различните детски възрасти. Материалите в детския отдел, освен художествена литература за деца, включват и научнопопулярна литература. Особено внимание се отделя на литературата в помощ на домашните задания за началния курс и прогимназиите. Тази секция е от голямо значение за учениците, защото в резултат на икономическата криза много от библиотеките в училищата бяха или закрити, или сведени до минимум.

Освен обслужването на читателите, детският отдел провежда редица редовни седмични програми за деца до 5-го-

заемане на материалите, но и за удължаване на срока за връщане на материалите, както и за плащане на глоби с кредитна/дебитна карта.

Удължаването на срока за ползване на материалите може да се извърши още в личен контакт със служителите от заемната служба, чрез уебстраницата на Библиотеката, чрез автоматична телефонна услуга, или по телефона през работното време на Библиотеката. Целта е читателите да бъдат максимално улеснени при заемане и удължаване на срока на библиотечните материали.

През последните години редица технологични въведения направиха обслужването на читателите по-удобно за тях и по-ефективно. Библиотеката въведе уведомяване чрез електронната поща на читателите за напомняне на датата на връщане на заетите материали (три дни преди срока), за просрочените материали, за наличните запазени книги, за дължимите глоби.

*Библиотекарката Джийн Онг (вдясно)
провежда детска програма с песни,
танци, четене на книжки в ботаническата
градина на една от местните гимназии*

дишна възраст, за деца до 12-годишна възраст и за юноши. Специална стая е отделена за децата и техните родители, в която (отделно от програмите, провеждани от библиотекарите) доброволци четат почти ежедневно приказки на децата. Малка затворена градинка с пейки, в която се влиза само от детския отдел, осигурява място за игра и четене на открито.

Две главни програми стимулират четенето сред децата.

„От корица до корица“, спонсорирана от веригата за бързо хранене In-N-Out Burger, се провежда всяка година във всяка библиотека в района. В тази програма децата получават купон за безплатен сандвич, след като прочетат 5 книги (с годишен лимит 3 сандвича за 15 прочетени книги).

По-голяма и разнообразна е лятната читателска програма за деца, подрастващи и възрастни, която се провежда изцяло от ученици от гимназията под ръководството на библиотекарите. В тази програма има и състезание за най-много прочетени книги, като победителите получават наистина големи награди – билети за Дисниленд (тази година цената на билета стигна \$100) и карти за покупка в Amazon. Техните подгласници получават книги, ваучери за ресторант и др.

През 2016–2017 г. в детския отдел са проведени 308 програми за деца от предучилищна възраст, посетени от 17 589 деца и 133 програми за деца от 6- до 12-годишна възраст, в които са участвали 9955 деца. Юношеските програми през този период са били 47, с посещение от 1039.

Пак в детския отдел се намира и стая, която наподобява българските занимални. В нея идват деца от I до VI клас, които имат нужда от помощ за домашните, главно по математика и английски, а когато е необходимо, и по други предмети. Занималнята е безплатна за децата, а учителите са доброволци от всякакви възрасти – от ученици в гимназията до пенсионирани учители. Занималнята разполага със 7 компютъра и е отворена от понеделник до четвъртък от 15 до 17 часа.

Библиотечният уебсайт има богат избор от дигитални книги за деца, дигитални програми за изучаване на математика и др.

В юношеския отдел има 9 компютъра, които са на разположение единствено на учениците от гимназията от понеделник до петък от 15 часа до затварянето на Библиотеката. През останалото време компютрите могат да се ползват и от възрастни. За юношите е отделен просторен кът с мека мебел, в който могат да четат или да преглеждат юношеските списания. В този отдел една от трите тихи стаи за работа е запазена за ученици от гимназията, които се събират да подготвят заедно домашните си от понеделник до четвъртък от 15 до 18 часа. В събота специален учител-доброволец занимава децата от гимназията по математика.

Близко до входа на Библиотеката има два компютъра с интернет връзка, които могат да се ползват по 15 минути – за бързи справки. Останалите компютри с интернет връзка (във всички отдели) могат да се ползват от потребителя от 1 до 2,30 часа дневно, в зависимост от наплива. Освен компютрите с интернет връзка, в Библиотеката има разположени на удобни места и 10 компютъра за търсения в библиотечния каталог и в базите данни със статии, вестници и за изследване на родословието.

Отдел за възрастни и клонови библиотеки

Отделът за възрастни в централната библиотека, както и двете клонови библиотеки, се обслужват от общо 12 библиотекари, от които 6 с магистърска степен. Главните усилия на библиотекарите при обслужването на читателите в този отдел са насочени към помощ при ползването на компютрите, отговори на информационни въпроси, помощ при изследването на различни теми, при намиране на книги, музика и филми. За възрастните има и богат избор от дигитални списания, книги, аудиокниги и музика, достъпни чрез интернет. Няколко пъти в седмицата на разположение на читателите са доброволци, на които им помагат с отговори на компютърните въпроси, възникнали на стационарните компютри.

Библиотекарите от отдела за възрастни приемат поръчките на читателите за книги по библиотечния книгообмен. Тази услуга се заплаща от читателя и струва от \$1 до \$4, в зависимост от условията на Библиотеката, която предоставя книгата.

Библиотеката е класирана от седмичния вестник на общината OC Weekly като най-добрата библиотека в окръг Ориндж. Окръг Ориндж, чието население е 3 млн., се обслужва от 43 библиотеки – окръжни и градски. Високата класация на Градската библиотека в Ориндж се дължи главно на разнообразните и отлични безплатни програми за възрастни, които тя организира. Някои такива програми събират голям брой посетители. Една от най-популярните е читателският клуб Monday Mysteries, в който всеки понеделник се обсъждат нови книги от този жанр по предварително обявена програма. Често има срещи с автори на книги, особено такива, които живеят в областта. Друга програма, която привлича много хора, е Ukulele Soup, в която любителите на този музикален инструмент се събират, за да свирят заедно популярни мелодии. Приемат се и желаещи да се научат да свирят на укулеле, дори има на разположение няколко инструмента. Особено посещавана е и програмата Teck Talk Tuesdays – във вторник вечер доброволци и библиотекари помагат на читателите с всякакви проблеми и въпроси, свързани с техните мобилни устройства. Организирант се и редица други програми – отглеждане на сочни растения, курс по плетене на една кука, кулинарни програми, коледна размяна на сладки и др. Последната програма за възрастни – „Как да си направим наденички вкъщи?“, изнесена от една месарница в града, събра 43 души. Повечето програми са практически и се показва целият процес. При кулинарните програми това, което се приготвя, се изяжда колективно.

Двете клонови библиотеки – „Тафт“ и „Ел Модина“ – разполагат с по-малки сгради и колекции, но обслужването на читателите в тях наподобява това в главната библиотека. Във всяка клонова библиотека работят по един библиотекар с магистърска степен и няколко помощници. Програмите им са насочени най-вече към децата от съответните райони. Клонът в „Ел Модина“ работи интензивно с многобройните испански говорещи семейства в района ѝ. Там също има занималня, която е много посещена – ежедневно от понеделник до четвъртък, от 14,30 до 17,30 часа. Идват 15–30 деца дневно, за да получат помощ при подготовката на домашните си. Клонът „Ел Модина“ е известен и с разнообразните си програми за

деца, като освен редовните седмични програми и тези за празниците, ежесечно се организират и програми с игра на бинго и други игри на маса.

Технологичен отдел

Технологичният отдел поддържа компютрите за читатели, както и уебстраницата на Библиотеката, библиотечната интегрирана система, машините за заемане на библиотечни материали, принтерите, копирните машини и скенера. Този отдел осигурява достъпа на читателите до електронните бази от данни.

В Технологичния отдел работят двама специалисти, от които единият е компютърен специалист, а другият има магистърска степен по библиотекознание и образование по компютърни науки.

В началото на 2018 г. успешно бе въведена система за отпечатване на материали от потребителите, която да приема кредитни/дебитни карти, монети и банкноти. Тази нова система позволява отпечатването да става на ксероксите, като се елиминират принтерите. Така се консолидират машините, а заплащането с разнообразни средства е значително по-удобно за читателите в сравнение с предишната система, при която, за да се отпечата, задължително трябваше да се добавят пари на специални карти (или от служител, или на няколко отделни машини).

Предстоящите задачи на отдела през тази година са организиране на плащането на глоби чрез интернет, както и отпечатване от мобилни устройства, а също и повишаването на скоростта на библиотечната компютърна система като цяло.

Немалко от услугите на Библиотеката са достъпни чрез интернет. Ще спомена само някои, които могат да се ползват главно чрез т.нар. електронен отдел. Той е винаги отворен, 24 часа в денонощието, 365 дни в годината. Чрез библиотечната уебстраница читателите имат достъп не само до каталога ѝ и до своите сметки, но и до електронни книги за деца, подрастващи и възрастни, аудиокниги, музика, списания. Те имат достъп до програми за изучаване на чужд език, могат да изследват определена тема чрез богатия набор от статии от EBSCOhost и ProQuest. Другаде споменаваме за достъпните по интернет материали в Отдела за местна история както и запазване и подновяване на книги.

Отдел „Комплектуване“

В отдела работят двама служители. Те поръчват книгите и обработват получените нови материали. Каталогните записи се свалят от OCLC и се модифицират в зависимост от изискванията на Библиотеката. В този отдел се извършва и физическата обработка – маркиране и датиране на книгите, поставяне на баркод и етикети.

Изборът на материали за попълване на колекцията е колективно дело на работещите в Библиотеката, и най-вече на библиотекарите магистри. Главните източници за подбор са списъците за най-продавани книги на вестниците New York Times и Los Angeles Times, както и на седмични и месечни списания като Booklist, Library Journal, School library Journal. Тези издания се предоставят на библиотекарите веднага след получаването им, те ги преглеждат и отбелязват всяко заглавие, което смятат, че ще е полезно за читателите. Читателите също могат да предложат да бъде купена една или друга книга. Голяма част от книгите се поръчват чрез

компанията Baker and Taylor, но книги се купуват и от Amazon, Barnes and Nobel, а понякога и директно от издателя.

Трудно е да се купят всички материали, които биха били от полза за читателите на Библиотеката. Средствата за материали никога не са достатъчни и зависят пряко от финансовото състояние на града. Тук голяма помощ оказват приятелите на Библиотеката. Голяма част от предоставените от тях парични дарения се използват именно за попълване на библиотечната колекция.

Отдел за местна история⁴

Отделът за местна история⁵ бе открит заедно с новопостроената библиотека през 2007 г. Той се намира в обособено помещение на втория етаж и е предназначен за ползване на място на материалите за местната история. Там се съхраняват данните за историята на града, които включват книги, документи, снимки, предмети, дигитална база от данни и генеалогични бази от данни.

Телефонните указатели и всички стари броеве на вестниците, публикувани някога в Ориндж – 13 771 броя, бяха дигитализирани с помощта на средства, предоставени от Приятелите на библиотеката и Библиотечната фондация, а 325 стари аудио- и видеозаписи на местни събития и телевизионни програми бяха дигитализирани с помощта на грант от Щатската библиотека на Калифорния. Читателите могат да ги ползват както в Отдела за местна история, така и онлайн – чрез страницата на Отдела за местна история.

През 2015–2016 г. Библиотеката получи грант за изследване на латиноамериканците в града, които са 38% от жителите. Това даде възможност да бъдат проведени 9 програми, които представиха историята на латино жителите на гр. Ориндж.

Едни от най-популярните материали в Отдела за местна история са годишниците на петте гимназии в града (от създаването им до наши дни) и описите на старите къщи, предоставени от Организацията за опазване на историческата част на града. Местни жители идват, за да намерят адресите на съученици, с които са загубили връзка. Нови собственици на къщи в чертите на стария град Ориндж намират ценни данни за годината на построяването на техните домове, архитектите им и др.

Отделът за местна история също организира програми за жителите на града, посветени на генеалогията, историята на града, запазването на стари снимки, историята на старите къщи, както и изложби.

Помощни звена

Това са организации с нестопанска цел, чрез които доброволци отдават труда си в полза на Библиотеката.

Приятелите на библиотеката

Тази организация е създадена през 1959 г. за набиране на допълнителни средства за Библиотеката, в допълнение на тези, получени от градския бюджет.

⁴ В България тези отдели се наричат краеведски.

⁵ Вж. <http://www.cityoforange.org/424/Local-History>

Събраните като дарения средства отиват главно за развитието на библиотечната колекция, библиотечните програми и дигитализацията. Членовете на Приятелите на библиотеката плащат годишна такса, която варира, по техен избор, от \$10 до \$200 (еднократното внасяне на \$200 осигурява доживотно членство). Допълнителни средства се набират чрез продажба на употребявани книги, подарени от жителите на града, както и на книги, макар и по-малко на брой, които са отчислени от библиотечната колекция. Работата, която извършват Приятелите, е огромна (сортиране, оценяване и поддръждане на книгите) и напълно доброволна. Никой от Приятелите на библиотеката не получава, нито очаква заплащане за труда си. Повече подробности могат да се намерят на уебстраницата на организацията.⁶

Ежегодно в организацията на Приятелите на библиотеката постъпват много дарения. Може да се каже, че всеки гражданин, който няма нужда от някои книги и не търси монетарна отплата за тях, ги дарява на Библиотеката. Това е традиция, която се е създала през годините и не е специфична само за Библиотеката в Ориндж, а навсякъде в САЩ. Дарените книги се преглеждат редовно от библиотекари, които решават с кои от тях могат попълнят фонда и така да го обогатят – напълно безплатно.

Невключените в библиотечния каталог книги се продават в книжарницата за употребявани книги, която, както споменахме, е в сградата на Библиотеката. Книгите с твърди корици се продават по \$1, с меки по \$0.50, дискове с филми

по \$1, дискове с музика по \$2. Добре запазените албуми с цветни репродукции или илюстрации, както и по-ценните книги са по-скъпи – \$2 до \$5. Добри суми се получават и от специалните разпродажби на книги, които се организират от Приятелите няколко пъти в годината.

Изненадващо големи продажби (вж. отчета по-долу) се получават и от няколкото рафта с книги, които са на разположение на желаещите извън сградата на Библиотеката, близо до един от входовете. Всяка книга струва \$0.10. Купувачите си избират книга и оставят монетите в касичка до рафтовете.

Рафтовете с книги по \$0.10 близо до задния вход на Библиотеката. Табелката вдясно сочи касичката за поставяне на монетите

⁶ Вж. <http://www.cityoforange.org/424/Local-History>

Понякога сред даренията попадат по-ценни екземпляри на редки или търсени книги, филми и др., които Приятелите на библиотеката продават чрез интернет (главно на Amazon и eBay).

Отчетът на Приятелите за 2017 г., предоставен от касиера на организацията, дава добра представа за приходите и разходите на организацията (вж. Табл. 1).

Таблица 1

Приходи	Сума
Продажби в книжарницата	\$41 101.50
Продажби (по \$.10) на книги на рафт пред Библиотеката	\$3643.50
Членски внос	\$1515.00
Парични дарения	\$3814.74
Продажби в клоновите библиотеки	\$997.00
Специални разпродажби на книги	\$2601.50
Торбички с употребявани книги, продадени до Заемната служба	\$568.00
Продажби по интернет	\$11 072.71
Продажби на седмичния градски пазар	\$135.00
Лихви	\$1.03
AmazonSmile (отчисления за Библиотеката)	\$18.30
Други	\$53.52
Общо приходи	\$65 521.80
Разходи	
Грантове, предоставени на Библиотеката за нови книги и програми	\$45 135.06
Канцеларски материали за книжарницата	\$1017.90
Такси и разходи за изпращане на книгите, продадени по интернет	\$2771.43
Членски разходи, включително издаването на бюлетина на Приятелите на библиотеката	\$337.24

Разходи за специалните разпродажби	\$320.37
Данъци върху приходите	\$525.00
Административни разходи	\$271.40
Банкови такси	\$30.30
Партньорство с обществеността	\$500.00
Общо разходи	\$53 469.29
Остатък в касата в края на 2017 г.	\$12 052.51

Трудно е да се направи статистика колко книги са дарени на Библиотеката за една година. Но от статистическите данни по-горе може да се направи заключение, че през миналата година Приятелите на библиотеката са продали 50 000–60 000 книги.

Библиотечна фондация

Създадена през 1998 г., тя набира средства за Библиотеката посредством дарения от местния бизнес и частни лица. Тези средства се използват главно за купуване на библиотечни материали и нови технологии. Фондацията организира и някои от програмите за деца и възрастни. Сведенията за дейността ѝ са почерпени от уебстраницата на Фондацията⁷, бюлетина OPLF News и от интервюто със завеждащата Фондацията, която е единствената платена служителка и организаторка на дейността ѝ.

Девизът на Фондацията е: „Съедини даряващото си сърце с библиотеката, която обичаш“. Под този девиз тя насочва дейностите си към събиране на средства от обществеността на града. Изпращат се индивидуални писма до потенциални дарители и се контактува с бизнеси, които могат да помогнат по един или друг начин. Освен това ежегодно се организира библиотечна галавечеря, в която дарителите откупват масите на цена от \$1500 до \$10 000 всяка. На галавечерята се провежда и лотария. Сред печалбите, освен традиционни лакомства са и билети за изложби, концерти, балет, опера и др., предоставени безвъзмездно от фирми, които желаят да подпомогнат Библиотеката. Освен фирми от града, в галавечерята участват и много индивидуални дарители. Имената на всички дарители се отбелязват на специално изработени табелки, които се поставят на видно място в сградата.

Завеждащата Фондацията – понастоящем е Линда Къндиф, кандидатства редовно за грантове от фондации като Edison International, Staples, National Charity for the Film, Joe McPherson Foundation и така осигурява полезни допълнителни средства. С помощта на такива грантове през миналата година Библиотечната фондация организира следните мероприятия: семинар за начинаещи писатели в рамките на националния месец на писателите на романи; лекционен курс STEAM (наука, технология, инженерство, изкуство, математика) за подрастващи, който за-

⁷ Вж. <http://www.cityoforange.org/888/Foundation>

Дървото с имената на дарителите на Библиотеката върху порткалите

вършва с лотария сред участниците с награда лаптоп; филмови лектории – документални през зимата, филми за семействата през лятото; семинари на тема: „Как да се грижиш за парите си“ и „Как да направиш завещание“.

Много интересна е инициативата „Банка за органични семена“, като семената са предоставят от органичните ферми в района. За последните две години от тази банка са раздадени безплатно 8000–10 000 пакетчета семена, главно зеленчукови, които жителите на града засяват в градините си и отглеждат органични храни. Успелите в това начинание на свой ред допринасят за увеличаване на банката, като предоставят семена от отгледаните собствени зеленчуци.

Работата на Фондацията не е лесна. Тя изисква разнообразни контакти с обществеността, бизнесите в района и индивидуалните потенциални дарители. Тези контакти не винаги са успешни, но това не обезкуражава активистите й.

Доброволци

Доброволците⁸ са ангажирани в няколко основни дейности: помощ на децата в занималните; подпомагане на читателите с компютърни въпроси; функционално ограмотяване на възрастни; доставяне на библиотечни материали на читатели, които поради заболяване или напреднала възраст не могат да дойдат до Библиотеката; работа в книжарницата и обработване на дарените книги.

През 2017 г. в Градската библиотека в Ориндж са се явили 359 доброволци от всички възрасти (над 13 години), които са работили общо 17 257.25 часа. Според

⁸ Вж. <http://www.cityoforange.org/244/Library>

данните на независима организация, цената на един доброволен час в Калифорния е \$28.46. За една година доброволците са положили труд в Библиотеката на стойност \$491 000.

Трудът на доброволците се уважава и цени високо както от администрацията на Библиотеката, така и от градската управа. За да изразят признанието си към доброволците, двете управи организират ежегодна благодарствена закуска в тяхна чест. На нея неизменно присъстват и поздравяват доброволците както ръководството на Библиотеката, така и кметът на града и много членове на градския съвет. След вкусната храна следват игри-викторини с подаръци, снимки с кмета на града и други забавления. Отличават се не само доброволците, положили най-много труд, а всички, без изключение, включително и тези с по-скромни приноси. Всеки си отива с подарък и с чувството, че усилията му през годината са оценени и възнаградени.

Предизвикателствата пред Библиотеката

Тук ще разгледаме финансовите и ежедневни предизвикателства пред Библиотеката и как те се разрешават.

Голямата икономическа криза в САЩ, която започна през 2009 г. и продължи и в следващите няколко години, изправи Библиотеката пред големи трудности. Както е добре известно, в трудни финансови времена, първите съкращения от страна на града, щата или държавата са от бюджета за образование, наука и за библиотеките. Средствата, отпускани от градската управа за Библиотеката в Ориндж бяха драстично намалени. Ръководството ѝ беше изправено пред дилемата дали да освободи част от служителите, или да намали бюджета за попълване на фонда. Беше взето решение да се запазят всички служители, които пък се съгласиха да не получават ежегодно увеличение на заплатите, докато това е необходимо.

Кризата продължи дълго време. Градската управа замразяваше всяка библиотечна бройка, която се освобождаваше (при пенсиониране или преместване на друга работа). Така за няколко години бяха освободени 17 работни места, които не бяха запълнени. Настъпи момент, в който Библиотеката не можеше да бъде отворена през цялото време и заработи по-малко часове всеки ден с читатели. Клоновите библиотеки също намалиха часовете за работа с читателите, а в петък бяха изцяло затворени. От друга страна, това бяха години на голям приток на читатели, които поради финансови съображения не купуваха книги и се обърнаха към библиотеките за своите нужди. От 2013 г., когато финансовото състояние на града се стабилизира, започна бавно и постепенно запълване на щатните бройки и отпускането на повече средства за библиотечни материали. Нормализираха се и часовете/дните, в които Библиотеката е отворена за читателите. Така кризата беше преживяна по един приемлив, оптимален начин.

Подобреният икономически климат не означава, че Библиотеката в Ориндж не е изправена пред нови трудности. За да получава подкрепа и средства от градското управление (всъщност от данъците на жителите на града), тя трябва да привлича все повече и повече читатели. Целта на директора Дейв Къртис, подчертана в интервюто, което проведох с него, е да увеличи притока на граждани в Библиотеката с най-разнообразни подходи. В България сме свикнали да ползва-

ме градските библиотеки главно за заемане на книги. Обществените библиотеки в САЩ имат многообразни функции – от предоставяне на печатни и дигитални материали, данъчни форми, информация за дейностите на градския съвет и предварителен дневен ред на градските събрания, до образователни и развлекателни програми. Затова особено внимание се отделя на програмите, организирани на всички нива и за всякакви посетители – от деца на 1 година – до хората, които не могат да излизат от дома си поради болест или напреднала възраст. Тези програми са едно от основните средства за привличане на читатели. Често млади родители довеждат децата си за участие в програмите и се изненадват от библиотека, която е подредена, с много материали, с много добър вкус поставени фотографии, табла, приветливи и готови да намерят отговор на всеки въпрос служители. Тази атмосфера ги предразполага да идват в Библиотеката редовно не само за детските програми, но и за всякакви материали, от които имат нужда за години напред, ако не и за цял живот. За да се поддържа тази атмосфера, са необходими усилията и доброто желание на всички библиотечни служители и доброволци.

„За да се откликне на новите потребности на жителите на града, наложени от живота, на първо място трябва да се стремим да сме много ефективни, казва Дейв Къртис, чрез най-новите технологии и чрез отлично обучен персонал, който може да се справи с всякакви ситуации. В днешното забързано време ползването на библиотеката трябва да е лесно и ефективно.“

Наскоро в Библиотеката бяха създадени комитети, чиято работа е да популяризират Библиотеката пред обществеността, накратко казано – да „продават“ услугите ѝ. Или, както казва директорът Дейв Къртис, „нашата цел е жителите на града да свикнат с мисълта да търсят нужната им информация първо в Библиотеката“.

Но не всичко зависи от усилията на библиотечния колектив. Нови проблеми се очертават пред библиотечното финансиране, които са свързани с политиката на пенсиониране на държавните служители в Калифорния (каквито са и библиотечните работници). Няма да се впускам в подробности в тази сложна тема, но ще отбележа, че сегашните пенсии са толкова големи, че накърняват средствата за заплати и осигуровки на активните работници. Преди няколко години в Калифорния беше приет закон да се промени пенсионната система за новоназначаваните държавни служители, но изглежда това не е достатъчно, за да се балансира бюджетът за заплати. Затова скоро ще последват промени в пенсионните перспективи и на служителите, които са работили в Библиотеката дълго време. Това неминуемо ще има негативен ефект върху библиотеките.

Бих искала да отделя и малко място за отношенията с читателите. Библиотекарите, работейки с разнообразни читатели, се сблъскват ежедневно с многообразни проблеми, които варират от загубени от родителите си деца в сградата, до дремещи бездомници по библиотечните столове, до изнервени или болни хора, които се опитват да се карат (макар и не особено често) с библиотечните служители. За всички случаи на работа с читателите има изработени правила, които се прилагат безусловно (например напитка, само безалкохолна, може да се внесе в Библиотеката единствено в добре затворена с капак чаша или бутилка). Те са валидни за всички. При необходимост се променят своевременно.

Ако в ежедневието възникне голям проблем, то той се разрешава в много кратки срокове. Ще дам един пример от края на януари 2018 г. Въведена беше нова система на отпечатване на материали от читателите, която работи с монети, с банкноти от \$1, \$5 и \$10, с кредитни и дебитни карти. Отпечатването на една черно-бяла страница струва \$0.15, а на цветна – \$0.60. Веднага след въвеждането на новата система се оказа, че връщането на неупотребените за печатане суми създава голям проблем, защото рестото се връща само в монети. Така много бързо, понякога за час, се изчерпва запасът от монети в машината, която трябва да се презарежда и така създава неудобства както за читателите, така и за библиотечния персонал. Проблемът беше обсъден и решен незабавно в рамките на деня. Техническата служба промени параметрите на машината и всички служители бяха уведомени, че машината ще запази плащането с монети, кредитни и дебитни карти, но ще приема банкноти само от \$1. Служителите от заемната служба поеха задължението да осигуряват развалянето на едрите банкноти. Читателите бяха уведомени със специални надписи на машините. Така бяха взети бързи и ефективни мерки, които бяха в действие още при отварянето на Библиотеката на следващата сутрин.

Заклучение

В наше време ролята на обществените библиотеки се променя. Те все повече и повече се превръщат от традиционни звена за предоставяне на книги в иновативни информационно-технологични центрове. Нерядко тази комплексна роля се изпълнява във времена на икономическа криза и недостатъчни бюджетни средства. В такава динамична обстановка ръководството на Градската библиотеката в Ориндж и целият ѝ персонал влагат усилията си за посрещане на непрекъснато изменящите се нужди на жителите на града. Те го постигат с упорит труд за привличане на нови читатели, с бързо и ефективно обслужване, усъвършенстване на технологиите, с разширяване на връзките с обществеността и не на последно място – с ценната помощ на доброволните библиотечни организации.

Източници

Използвани са годишният отчет на Библиотеката за 2016/2017 г., докладът по случай 10-годишнината⁹ от откриването на новата библиотечна сграда, уебстраницата на Библиотеката¹⁰, протоколите от месечните събрания на ръководството на Библиотеката, интервюта с директора на Библиотеката Дейвид Къртис, заместник-директорката Ейми Харпистър, завеждащата Фондация на градската библиотека в Ориндж Линда Къндиф, а също и отчетът за календарната 2017 г. на Приятелите на библиотеката, предоставен от Питър Уетцър, материали за историята на Библиотеката, съдържащи се в отдела за местна история. Статията се основава и на личния опит на авторката в продължение на 14-годишната ѝ работа в Библиотеката.

⁹ Вж. <http://www.cityoforange.org/1709/OPL-HC-10th-Anniversary>

¹⁰ Вж. <http://www.cityoforange.org/244/Library>

Е-игра и обучение

Креативно използване на информационно-комуникационните инструменти в библиотеката

Виолета Джорджевич, Ясна Бркич¹

E-playing and learning Creative use of ICT tools in the library

Violeta Djordjevic, Jasna Brkic

Summary

The work presents models of use of information technologies in workshops for children and youth within the Children's Department of the Belgrade City Library, in order to encourage them to read, to modernize the learning process, develop creativity and originality, increase the number of active members of the library, as well as to improve the quality of library services.

It describes the methodology of work and the way of realizing workshops where children and youth use their favorite characters and scenes from computer games and, with the help of PowerPoint program and hyperlink tool, write interactive stories and learn school lessons and other educational contents more easily. It shows possible ways of using program Comic Life for making comics, and Inklewriter for writing interactive stories. It also presents free of charge software for making digital movies, as well as ways of using it in children's libraries.

It emphasizes the necessity of using innovative methods of work, including new technologies and contemporary trends, in order to preserve the ties between libraries and their new age users.

Key-words: libraries for children and youth, information technologies, computer programs, digital tools, encouraging reading.

Въведение

В стремежа си библиотеките да бъдат жизнено пространство за комуникация и динамичен посредник между децата и писаното слово, Детският отдел на Градската библиотека в Белград в продължение на много години реализира множество безплатни образователни и креативни програми. Тъй като новите поколения млади потребители, т.нар. цифрово поколение, са компютърно по-грамотни от предходните, необходимо е да се актуализират библиотечните услуги, и да се

¹ Авторките работят в Градската библиотека на Белград, Република Сърбия.

създават библиотеки, които съответстват на интересите и уменията на децата и подрастващите.

Детските отдели на Градската библиотека в Белград – „Чика Йова Змай“ и „Невен“, организираха по модела на практиката на модерните и развити библиотеки поредица от работилници (уъркшопове), в които децата и подрастващите използват софтуерния продукт Comic Life, за да направят комикс, Inklewriter – за писане на интерактивни истории и PowerPoint, където с помощта на хиперлинк обработват уроци, правят забавни викторини, за да тестват своите знания, както и истории с повече продължения и край, известни под названието „Изберете приключение“.

Безплатните софтуерни продукти с голям образователен и творчески потенциал, които също са широко използвани в работата с деца и подрастващи, включват Gimp – обработка на снимки, Audacity – обработка на звук и Windows Movie Maker – за инсталиране на къси цифрови филми.

В основата на тези дейности се крие необходимостта от засилване на съществената роля на библиотеката във включването на голям брой деца в културни програми. Целта е да се насърчи креативността им и не по-малко важната роля на откриването на нови начини за прилагане на информационните технологии за образователни и творчески цели.

Профил на библиотечния потребител (т.нар. „Google поколение“)

Библиотеките – като центрове за информация, култура и творчество – непрекъснато полагат усилия да прилагат нови, модерни модели за работа, за да не губят позиции. Тази дейност се усложнява още повече, когато става дума за библиотеки, специализирани за работа с деца и подрастващи, т.е. категорията на потребители, родени по време на разширяването на информационните технологии, където различните „екрани“ са естествена среда за израстването им.

Влиянието на информационните технологии, особено компютрите и интернет, върху по-младите поколения, е толкова силно, че някои автори класифицират цели поколения под един общ знаменател – Google или „цифрово поколение“. Дигитални жители, принадлежащи към поколението на Хилядолетието, Нет-поколението, Зет-поколението, са онези, които са родени след 1982 г.² Освен че притежават силно развити умения за използване на информационни и комуникационни технологии, те имат специфични стилове и интереси в обучението, разработват собствени социални норми в областта на дигиталната култура и високо ценят творчеството, иновациите и предприемачеството при изпълнение на множество задачи. Те предпочитат произволен достъп (хипертекст), най-добре работят, когато са в мрежа и предпочитат играта, а не „сериозната“ дейност.³

² **Матијевић**, Милица. Дигитални урођеници долазе у библиотеку. – В: *Бранковина*, 17, бр. 3, с. 175.

³ **Prensky**, Marc. Digital Natives Digital Immigrants. – В: *On the Horizon*, vol. 9, 5, 2001, с. 2. [онлайн]. [прегледан 16.06.2017]. <http://www.marcprensky.com/writing/Prensky%20-%20Digital%20Natives,%20Digital%20Immigrants%20-%20Part1.pdf>

Какви са навиците от използването на новите медии, когато става въпрос за цифровото поколение в Сърбия (интернет, мобилните технологии и социални мрежи), показва проучването „Наблюдение на използването на новите медии“, проведено от изследователските агенция IREX Сърбия и Ipsos Strategic Marketing. За младите хора интернетът и социалните мрежи са едно и също. Средно на ден те прекарват в интернет от 2 до 5 часа. Посещават главно Youtube и Facebook или търсят забавни сайтове. Google е отговорът и решението на всичко, което ги интересува. Така намират материали за началното и средното училище, съкратена версия на задължителни училищни четива, готови свободни съчинения и прегледи на литературни произведения. Тийнейджърите отварят имейл акаунт най-вече, за да създадат профил във фейсбук, докато по-големите, над 18-годишна възраст, използват имейл да общуват с преподаватели, да прехвърлят информация и да изпращат материали при кандидатстване за работа.⁴

Последствията от това изследване за библиотечната практика предполагат необходимостта от актуализирането на услугите, които сред младите потребители ще развиват умения и навици за използване на компютрите като средство за учене, търсене, извличане и ефективно използване на информационни ресурси и укрепване на осведомеността за фундаменталното значение на тези умения в глобалното информационно общество.

Как би могъл да се опише профилът на средния потребител, принадлежащ към Google поколението, от гледната точка на един библиотекар? Неразделна част от техните аксесоари са мобилните телефони и таблети, виртуалният свят е еднакво важен както и физическият. Те прекарва много време във Facebook и Twitter, имат голям брой виртуални приятели и за много от тях реалният свят е непознат. Комуникират помежду си най-добре и най-често чрез интернет, а в търсенето на информация скоростта често им е по-важна от точността.

Обобщеният опит на библиотекарите, които работят с деца и подрастващи, показва, че съвременните поколения са се променили не само когато става дума за интереса към четенето, но също така и за режима на четенето. В търсенето на информация те ползват хоризонтално ниво, тоест анализират само заглавията и преразказаното четиво, резюметата четат частично, прескачайки страници, бързо преминават на други съдържания и по-рядко се връщат на вече прочетеното. Целият им процес на четене е бърз и повърхностен, за да не губят много време. Много често съдържанието от интернет се копира, без да се задълбочават в неговата същност и без да имат критично отношение.⁵

За да се поддържат връзките на библиотеките с потребителите с новия имидж, от библиотекарите се очакват бързи и гъвкави действия. Необходимо е прилагането на иновативни методи на работа, творчески идеи и многостранни знания и

⁴ **Праћење** коришћења нових медија. [онлайн]. [прегледан 20.07.2017]. <http://www.slideshare.net/IpsosStrategicMarketing/new-media-usagejm>

⁵ **Матијевић**, Милица, Георгиев, Елизабета. Култура читања: право детета и обавеза библиотекара. Лазаревац: Библ. „Димитрије Туцовић“, 2014, с. 50.

умения. Съвременните технологии трансформират библиотеката, библиотекаря и вътрешната организация от класически тип към нова и модерна.⁶

С детските си отдели „Чика Йова Змай“ и „Невен“ Градската библиотека в Белград се стреми да бъде място за срещи и другаруване, ръка на образователната система, център на информация, на неформално обучение и развитие на творчеството. Ето защо се организират различни културни програми, съобразени с подходящи образователни и творчески цели, които включват прилагането на нови технологии, които да отговарят на вкусовете на новите поколения потребители.

Безплатни софтуерни продукти и компютърни игри като инструмент за насърчаване на четенето

Безспорно е, че компютърът не може пряко да насърчава любовта на децата към книгата, както това може да направи добре написана и красиво илюстрирана творба. Но въпреки че на пръв поглед можем да помислим, че най-голямата опасност за четенето представлява използването на компютъра, той допринася за подготовката на четенето за малчуганите и по-късно им дава възможност да овладеят различни техники за бързо и ефективно четене.⁷

Осъзнавайки и другите положителни аспекти на новите технологии, библиотекарите днес търсят методи и начини на работа, които с приложение на информационните технологии допринасят за насърчаването на децата и подрастващите да творят, четат и да дават креативни отговори. В тази връзка, вдъхновяващ беше подрегионалният семинар, който организираха библиотеките на Гьоте-институт в Белград, Сараево и Загреб с цел поощряване на експертен диалог, озаглавен „Креативни игри. Насърчаване на четенето чрез компютърни игри“. Лектор на семинара беше Матиас Лове (Matthias Lowe). Той е член на дружеството Creative gaming, което обединява хора от различни образователни среди и професии (медийни преподаватели, художници, учени, дизайнери на игри, професори), които се опитват да променят репутацията на компютърните игри и да намерят начин да се възползват от техния образователен и културен потенциал. Членовете на това сдружение посочиха, че цялото общество гледа като на заплахата на компютърните игри, но съвсем е очевидно, че те, когато става въпрос за деца и младежи, са доминиращата форма на забавление. Следователно е необходимо да се извърши цялостна и интелигентна интеграция на компютърните игри като инструмент в образователния процес.

Интересни теми, които задвижват членовете на тази асоциация, наред с други неща, са свързани с новия подход към компютърните игри и използването на

⁶ Гъатовић, Жана. Интернет и његово коришћење у Дечјем одељењу градске библиотеке „Карло Бијелицки“ у Сомбору. – В: *Деца и библиотеке: зборник радова са међународног научног скупа одржаног у Београду од 5. до 9. октобра 2005*, ур. Александра Вранеш. Београд: Филолошки факултет Универзитета: Библиотекарско друштво Србије, 2006, с. 429.

⁷ Речицки, Жан, Гиртнер, Жан-Лик. Дете и компјутер. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 2002, с. 189.

техния творчески потенциал в работата с деца и младежи в културни институции, като музеи, театри, библиотеки.⁸

Основната идея на семинара бе в известен смисъл елементите на компютърните игри или снимките, частите и героите от игрите да се инкорпорират с въображението, творчеството и оригиналните идеи. Те да се превърнат в нов и специфичен продукт или отправна точка за нов творчески процес и създаване на нови медии с помощта на цифровите технологии.

Софтуерните продукти, които на семинара бяха представени като качествени, креативни, с голям образователен потенциал, и които, взаимодействайки с компютърните игри, могат да бъдат много полезни в бъдещата работа с деца от началното и средното училище са: Comic Life (програма за създаване на комикси), Inklewriter (програма за писане на интерактивни истории) и най-известната – PowerPoint, с акцент върху опцията за хипервръзка (хиперлинк), който тази програма предлага. PowerPoint не се използва достатъчно често, а е подходяща за създаване на история с множество разклонения, известна като „Изберете приключение“.

Знанията от семинарите помогнаха за провеждане на работилници, в които по нов начин се използва PowerPoint, широко разпространената програма за създаване на мултимедийни презентации. Тази медия, която осигурява връзка с помощта на повече сетива, дава възможност за по-ефективно предаване на информацията. В подкрепа на това говори и пирамидата на преживявания на Дейл, която показва, че децата (а и възрастните) запомнят 10% от това, което четат, 20% от това, което чуват, 30% от това, което виждат, 50% от това, което виждат и чуват, и 90% от това, което виждат, чуват и работят или представят на друг.⁹

В Детския отдел на Градската библиотека в Белград се осъществяват креативни работилници, в които се реализират ръководени компютърни игри. Задачата на участниците в играта е чрез камера, която често се интегрира в самата игра или чрез Print Scr, да извличат снимки на любимите си герои, предмети, природа и т.н. След това те създават и намират подходящи текстови съдържания. С помощта на отделените елементи и програмата PowerPoint те създават истории с повече разклонения, правят адаптации и модерни обработки на народни приказки. От особено значение е инструментът хипервръзка¹⁰, която представлява навигационен елемент за движение от един слайд към друг, независимо от местоположението му в презентацията, както и за създаване на интерактивност в историята.

Основната характеристика на хипервръзката е с един „клик“ с мишката да се свържат маркираните думи, изображенията или текстови части с допълнителен текст, аудио или видео информация в презентацията или в интернет. Комбинацията от програма PowerPoint и компютърните игри се оказва особено подходяща платформа за обработка на уроци по история. Така учениците могат да илюстрират материалите с кадри от редица стратегически игри, а интерактивните и хипертекстови

⁸ **Initiative** Creative Gaming. [онлайн]. [прегледан 17.07.2017]. <http://creative-gaming.eu>

⁹ За Дейловата пирамида на изкуствата вж. http://www.queensu.ca/teachingandlearning/modules/active/documents/Dales_Cone_of_Experience_summary.pdf

¹⁰ Hyperlink.

модули позволяват независимо обучение и увеличаване на знанията с изследване на допълнителни информации. В тази програма, използвайки инструмента за хипервръзки, могат лесно да се правят викторини като тест за проверка на знания или като любима състезателна игра. Верните отговори осигуряват точки и преминаване към следващия слайд или ниво на играта, докато грешните отговори завръщат участника на определени части от урока с идея да възстанови учебния материал.

С реализация на определени елементи от геймификацията, чийто основен принцип се основава на игрални механизми, прилагани към негейминг съдържание, с цел решаване на проблема, на информиране и образование на потребителите¹¹, се създават продукти от деца, които, учейки чрез игра и изобретявайки собствени правила, придобиват способност да превърнат съществуващото съдържание в свое собствено, да създават нов подход към компютърните игри и да осъзнаят своя творчески потенциал.

Comic Life¹², софтуерен продукт, предназначен за създаване на комикси с вмъкване на цифрова снимка от компютър или директно от уебстраница, се оказва изключително прост и полезен дидактичен инструмент. Възможностите за използване на тази програма за образователни цели са многобройни. Той е подходящ за представяне на биографии на известни писатели и други личности, разказани в първо лице, представя героите на литературата под форма на комикси, оживяване на разкази и стихотворения чрез диалог, обработка на теми от различни области на знанието по неформален начин, представяне на културното наследство на страната и т.н.

В Детския отдел на Градската библиотека в Белград, в сътрудничество с училищните библиотекарски, се организират работилници. Участващите ученици активно търсят любимите си герои от компютърните игри, които с помощта на въображението, шаблоните и възможностите на софтуера Comic Life стават главни герои в историите, представени в комикси. Заедно с учениците и библиотекарите обичат да изследват света на компютърните игри и да правят вдъхновяващи препоръки за четене на комикси.¹³

Големият творчески потенциал включва и безплатният, онлайн софтуерен продукт Inkewriter¹⁴. Работейки на принципа на гореспоменатия роман „Изберете приключение“, това приложение позволява на децата да разклонят своята интерактивна история, да я преплитат, да създават различен край, да я запазват

¹¹ **Zichermann**, Gabe, Cunningham, Christopher. Gamification by Design: Implementing Game Mechanics in Web and Mobile App. Sebastopol, CA: O'Reilly Media, Inc, 2011. [онлайн]. [прегледан 20.07.2017]. http://143.95.72.211/ebooks/gamification_by_design.pdf

¹² Повече за програмата Comic Life вж. <http://comiclife.com>

¹³ На фейсбук страницата на Детския отдел на Градската библиотека в Белград *Dečja biblioteka Zmaj* могат да се видят препоръки за четене под формата на комикс, направени с помощта на елементи на компютърни игри вж. <https://www.facebook.com/decjabiblioteka.zmaj/photos/ms.c.eJw1x7ENADAIA7CPqkADIf8~;1gHVm4kKR5abCc3hXvv~n7SK8L~;7YsR4mJgMxw~.bps.a.405191232975414.1073741855.352976111530260/405191259642078/?type=1&theater>

¹⁴ Повече за програмата **Inkewriter** вж. <http://www.inklestudios.com/inkewriter>

и публично да я публикуват. Читателите, без съмнение, могат да почувстват удоволствие, като вземат решения по коя посока да тръгнат в приключението. Освен това изборът стимулира мисленето не само за идеите като такива, но и за начина, по който те са структурирани и свързани. Използването на хипертекст може да улесни трансфера на сложни знания към други ситуации и следователно да бъде много полезен помощен инструмент в процеса на придобиване на знания.¹⁵ Технологиата Inkewriter особено е подходяща за библиотекари, които ръководят уроци за творческо писане за деца и за които използването на новите технологии в работата представлява предизвикателство. Разказите, написани в тази програма, могат да бъдат преобразувани във формат, поддържан от Киндл четец.

Цифровите филми като средство за стимулиране на четенето

Семинарът „Update – библиотека за подрастващи и младежи. Работа с младежи в библиотеката, примери на Градската библиотека в Мюнхен“ се проведе в Загреб през септември 2014 г., организиран от библиотеките на Гьоте-институт в Загреб, Сараево и Белград. Лектори на семинара бяха Астрид Мекл (Astrid Meckl) и Рафаела Мюлер (Raphaela Müller) от Мюнхенската градска библиотека. През 2012 г. тази институция стартира програма, наречена „Update. Подрастващи и младежи“ (update.jung & erwachsen)¹⁶, в която фокусът бе върху ползването на различни медии. Благодарение на това библиотеката се превръща в място, където те могат да играят компютърни игри, да гледат филми и телевизионни предавания, да слушат музика и да четат книги, комикси и списания и да се срещат с приятели. Освен това Update предлага различни програми за четене, филмови програми, дискусии, работилници. Участниците в семинара бяха запознати с практиката на безплатните софтуерни продукти за редактиране на снимки (Gimp), за запис и редактиране на звука (Audacity) и програмата за монтиране на филми (Windows Movie Maker). Бяха представени възможностите за тяхното използване в библиотеките за работа с подрастващите в работилници.

Вдъхновени от семинара, в Детския отдел на Градската библиотека в Белград стартираха работилници за производство на цифрови филми.¹⁷ В рамките на работилниците, базирани на кратки разкази или стихотворения, децата правят реквизити, герои и сцени от различни материали, които след това се снимат и получените снимки се обработват в програмата Gimp. Участниците в семинарите влизат в ролята на разказвачи, четат текстовете на избрани разкази, а звукозаписът на четенето се прави с помощта на софтуерния продукт Audacity. Накрая със софтуерния продукт Windows Movie Maker се монтират кратки цифрови филми. Новосъздадените филми децата могат да гледат самостоятелно у дома, родителите

¹⁵ Речицки, Жан, Гиртнер, Жан-Лик. Цит. съч., с. 153.

¹⁶ **Münchner** Stadtbibliothek. [онлайн]. [прегледан 8.08.2017]. <http://www.muenchner-stadtbibliothek.de/info-service/update-jung-erwachsen/>

¹⁷ Пример за работилница може да се види във видеото, направено в рамките на проекта „Как успяват“, който бе реализиран от сдружение „Културис“ през 2017 г. [онлайн]. [прегледан 8.08.2017]. <https://www.youtube.com/watch?v=OLKkEw7Hbr4&feature=youtu.be>

могат да ги използват като визуална основа за съвместно четене с децата, а библиотекарите – за работа в работилниците като продукт, около който ще организират сходни дейности.

Цифровите филми като образователни свободни ресурси се оказаха много вдъхновяващи и актуални. Те могат да играят водеща роля в изобилието от съвременни средства, които предизвикват аудио-визуалното възприятие на децата и постигат дидактически принцип на очевидното. С появата на цифровите фотоапарати и камери възможността за изработката на този тип филм за професионални и любителски цели се разшири и стана достъпно за широк кръг от хора. Windows Movie Maker е безплатен софтуер на Microsoft, много е лесен за научаване и използване.¹⁸ Може да се използва както за работа в работилници, където участниците в работилниците създават свои проекти под формата на кратки дигитални филми, така и за създаване на дигитални филми, чийто автор е самият библиотекар. Тези филми по-късно могат да бъдат използвани в педагогическата работа.

Изработката на цифрови филми е много подходяща за развитието на цифрова, медийна и информационна грамотност у децата и подрастващите, учене чрез забавление и широко прилагане на творчески идеи. В библиотеката например може да се правят филми за работата на институцията, за честване на юбилеи, за показване на ценни библиотечни колекции, презентации на литературни произведения и движения, драматизация на творби, показване на образователни съдържания от различни области на знанието и др.

Заклучение

Информационната революция дава нови шансове и поставя нови предизвикателства пред библиотечната колегия. Нейната задача не може да бъде само предоставяне на по-бърз достъп до всички информации и публикации, но също така и поддръжка на вкусовете и читателските навици, за да се върнем към почти забравената магическа цел на четенето на книги. Съвременната информационна технология не е самоцел, а инструмент, който позволява на библиотекарите да извършват работата си по-бързо и по-ефективно. Събирането, съхраняването, изработката и използването на информацията винаги са били в обхвата на работата на библиотеките. Следователно те са естествено и логично място за прилагането на нови технологии, които ще допринесат значително за тяхното развитие и ще увеличат социалното въздействие.¹⁹

Положителни ефекти на работилниците, реализирани в Детския отдел на Градската библиотека в Белград, показват, че информационните и комуникационните технологии, от една страна, и насърчаването на четенето сред децата

¹⁸ Microsoft Партнер у учењу. [онлайн]. [прегледан 14.08.2017]. https://www.microsoft.com/serbia/obrazovanje/pil/materijali/digitalni_filmovi.aspx

¹⁹ Вучковић, Жељко. Залазак Гутенбергове галаксије: културолошке и епистемолошке импликације. – В: *ТМ*, год. 35, бр. 2, с. 513–529. [онлайн]. [прегледан 20.07.2017]. <http://www.bibliotekalazarevac.org/doc/Gutenberg.doc>

и подрастващите, от друга, не трябва взаимно да се противопоставят, а по-скоро с използването на информационните технологии и компютри да се доближим до младите хора и да „заговорим с техния език“.

Източници

Comic Life. [онлайн]. [прегледан 20.07.2017]. <http://comiclife.com/>

Inklewriter. [онлайн]. [прегледан 20.07.2017]. <http://www.inklestudios.com/inklewriter/>

Rezultat istraživanja Praćenje korišćenja novih medija. [онлайн]. [прегледан 20.07.2017]. <http://www.slideshare.net/IpsosStrategicMarketing/new-media-usagejm>

*Превод от сръбски
Елизабета Георгиев*

Специалните колекции в библиотеките – а сега накъде?

Любомир Георгиев

The special collections in the libraries – now where?

Lyubomir Georgiev

Summary

In this review I talk about some interesting presentations and about the excellent organization of the conference “Special Collections in the Context of Cultural Heritage Protection and Cultural Development Fostering”. Then I briefly present my report there – “Challenges and opportunities in the preservation of manuscript and documentary heritage in the National Library in Sofia”.

Key-words: National Library of Serbia, Special Collections, Preservation of Manuscript and Documentary Heritage Division, Bulgarian Historical Archives Department, Manuscripts and Old printed Books Department, Oriental Collections Department, Restoration Centre Department.

„Специалните колекции в контекста на опазването на културното наследство и поощряването на културното развитие“¹ беше темата на международната конференция, проведена в Белград от 2 октомври до 4 октомври м.г. Ще споделя впечатления от нейното протичане, след което ще представя накратко своя доклад.

1. Организацията на събитието беше образцова, прецизен беше и подборът на многобройните участници от Сърбия, както и на гостите от САЩ, Русия, Великобритания, страните от бивша Югославия, Австрия, Гърция, Литва, Латвия и други. Триденевната конференция беше организирана по повод 70-годишнината от учредяването на отдел „Специални колекции“ (СК) на Народната библиотека на Сърбия. Откри я писателят Ласло Блашкович, директор на тази национална институция. След него думата взе ръководителката на отдела СК – Маша Мило-радович.

Това структурно звено отговаря за следните фондове:

1. Стари и редки книги (със сбирките „Стари книги“, „Редки книги“, „Мини-атюри“, „Микрофилми на стари книги“).
2. Литературни и други ръкописи и архивни материали – от XIX в. насам.

¹ Special Collections in the Context of Cultural Heritage Protection and Cultural Development Fostering. Работните езици бяха сръбски и английски. Подробна информация за конференцията вж. [онлайн]. [прегледан 23.01.2018]. <https://conference2017nls.wordpress.com>

3. Картографска колекция.
4. Музика и звук.
5. Фотодокументи.
6. Гравюри и изобразително изкуство.
7. Плакати.
8. Мемориални библиотеки и наследства.

Маша Милорадович направи преглед на историята на отдела, като посочи важни събития в развитието на СК, сред които са отделянето им от музея през 1881 г. и тежките бомбардировки през 1914 г. Бернард Фетц от Австрия попита какви са критериите за подбор на материалите, с които се комплектува отделът.

Полезна ми се стори презентацията на Наджа Стойкович Йованович. Тя показа фланелки, рокли, чанти и бележници, украсени с изображения от белградските СК. Изследователката ги представи в контекста на популяризирането на културното наследство.

Използвах удобен случай след това представяне, като подарих на присъстващите колеги картички и книжни разделители с изображения на оригинали от колекциите на Българския исторически архив (БИА), „Ориенталски сбирки“, „Ръкописи и старопечатни книги“. Рекламните материали на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ направиха отлично впечатление. Мисля си, че мотиви от ръкописи, фотографии и архивни документи от НБКМ могат да се превърнат в добра основа за впечатляващи сувенири и да популяризират работата ѝ. При това – с финансово печалба.

Пати Гибънс от Чикаго сподели опит как се организират процедурите, за да се намали рискът при предоставяне на материали за съвместни изложби на експонати от специалните колекции в други институции.

„Маркетинг на културно наследство и представянето му във Фейсбук и Твитър“ беше темата на Драгана Костица.

Виктория Вайткевичюте разказа подробно за дейността на 19-те специалисти от отдела за ръкописи, редки, ценни и старопечатни книги в Университетската библиотека във Вилнюс.

Зорица Нетай от Историческия архив на Белград направи сравнителен анализ на архивните фотографии като културно наследство. Тя демонстрира дигитално копие на снимка, дело на щампаря и фотографа от Самоков Анастас Карастоянов, придворен фотограф в сръбската столица.²

Със сръбски колеги съпоставихме информация относно възможностите за търсене на архивни документи, съхранявани в националните библиотеки в София и в Белград. Иван Обрадович представи предимствата на изчисления от Народната

² Анастас Карастоянов е роден в Самоков през 1822 г. Учи глиптика при Д. Антикаря и печатарство при Я. Прайнин от Баден-Баден, живеещ в Самоков. Работи в печатницата на баща си Никола Карастоянов и му помага при рязането на гравюри. През 1848 г. съставя „Ерминия“, която е първото ръководство по графична техника у нас. Придворен фотограф е в Белград в периода 1862–1865 г. Снима редица български революционери – Васил Левски, Стефан Караджа, Панайот Хитов, Ангел Кънчев, Ильо войвода и др. Умира в София през 1880 г.

библиотека на Сърбия софтуер за описване на архивни документи AtoM³ – уеб-базирано приложение с отворен код за архивно описание. Мисля, че със своите печатни и дигитализирани обзори и описи, както и с кабинетите в Дигиталната библиотека Българският исторически архив е по-напред в тази област и може да служи за добър пример на съответния отдел в Белград за представяне на документалното наследство.

В хода на международната конференция обсъждахме още същността, значението, представянето и защитата на специалните сбирки. Колегите от различните държави споделяха най-значимото за конкретните документи в техните библиотеки. Разговаряхме за новата ценност на старите карти, ръкописите и редките печатни и ръкописни книги; за библиотечните колекции от звук, образ и кино; за дигитализация и уебархивиране.

Представянията се състояха в две секции с интензивната програма, която се спазваше точно. Многобройни доброволци, предимно студенти, допринасяха за прецизната работа на форума.

* * *

На конференцията направих презентация на тема Предизвикателства и възможности пред опазването на ръкописно-документалното наследство в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Ме-

тодий“.⁴ Подчертах, че нашата библиотека е първият културен институт, създаден от новоосвободената българска държава още на 10 декември 1878 г. След това представих накратко някои ключови моменти от нейната 140-го-

дишна история. Показах фотографии на три сгради – бившата Бююк джамия (днес Археологически музей), в която Народната библиотека се е помещавала от 1880 до 1885 г.; постройката на ул. „Раковски“ и „Славянска“, разрушена от бомбардировките на англичани и американци през 1944 г., както и цветна снимка на

³ Съкращение от Access to Memory. [онлайн]. [прегледан 05.02.2018]. <https://www.accesstomemory.org/en>

⁴Challenges and opportunities in the preservation of manuscript and documentary heritage in the National Library in Sofia.

днешното здание, строено от 1939 г. до 1953 г. Подчертах, че главна задача за Библиотеката от самото ѝ създаване е да събира ръкописи, старопечатни книги, както и всички книги на български език или от български автори на чужд език. Сред първите постъпления са богатите колекции на проф. Марин Дринов и Петко Р. Славейков, ръкописи от библиотеката на Българското книжовно дружество в Браила и от различни църкви и манастири. В Народната библиотека се оформят и две сбирки – съответно от български и от ориенталски документи. Така още в самото начало институцията придобива характер на исторически архив. В Библиотеката започват да се събират и материали на българските държавни учреждения. Тя играе ролята на национално документохранилище до 1951 г., когато се създава специален държавен архив. През 1956 г. се поставя началото на нашата реставрационна лаборатория. С нейното създаване започват по-системните грижи около реставрацията на архивните документи. През следващата година се набавя дезинфекционна камера за изчистване и обезпращаване на документите. Не след дълго се изработва листоотливна машина.

В началото на 60-те години на XX в. са положени основите на структурата, обхващаща част⁵ от специалните колекции на Народната библиотека и която днес се нарича **Направление „Опазване на ръкописно-документално наследство“ (НОРДН)**⁶. Направлението е архивът на България за ръкописи и документи в периода X–XX в. Според действащия Закон за националния архивен фонд Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ има право да съхранява исторически документи.⁷

Според Закона за обществените библиотеки Библиотеката поддържа уникални колекции от български, славянски, ориенталски и други чуждоезични ръкописи, архивни документи, редки и ценни старопечатни книги.⁸ Книжовната институция извършва реставрацията и консервацията на ръкописи, архивни документи и

⁵ Сбирките „Картографски и графични издания“, „Официални издания“, „Специализирана сбирка по библиотекознание“, „Музикални издания и звукозаписи“ на НБКМ са организирани извън структурата на направление „Опазване на ръкописно-документално наследство“. Тези са в отдела „Специални колекции“, който е част от направление „Обслужване на потребители“.

⁶ За историята на Националната библиотека вж. **Йорданов**, Велико. История на Народната библиотека в София: по случай 50-годишнината ѝ 1879–1929. 1 изд. София: Нар. библ., 1930, 2. фототип. изд. 2017; **Трашлиева**, Любомира. Български исторически архив при Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ – история и съвременност. – В: *Известия на държавните архиви*, 2001, т. 80, с. 31–58. [онлайн]. [прегледан 20.02.2018]. http://electronic-library.org/articles/Article_0036.html; **Калайджиева**, Константина. Материали за историята на Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“: 1944–1978. София: Нар. библ. Св. св. Кирил и Методий, 2003; **Симеонова**, Ружа. Българската национална библиотека и нейните директори (1879–2009). София: ИК „Христо Ботев“, 2009.

⁷ **Закон** за националния архивен фонд, чл. 33, ал. 1. [онлайн]. [прегледан 20.02.2018]. <http://www.archives.government.bg/images/1262688644.pdf>

В сила от 29.12.2009 г.

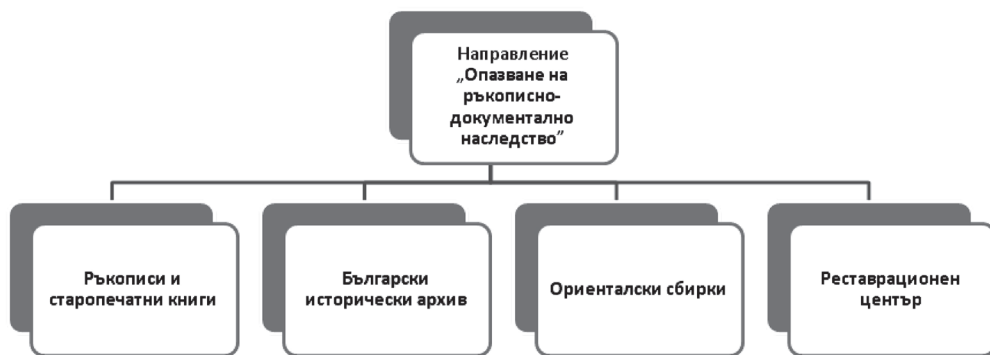
⁸ **Закон** за обществените библиотеки, чл. 13, ал. 1, чл. 16. [онлайн]. [прегледан 20.02.2018]. www.lib.bg/docs/ZOB.doc

В сила от 06.07.2009 г.

старопечатни издания. Нейните сътрудници правят научни изследвания в областта на книгознанието, архивистиката, реставрацията и консервацията на книжни материали.

Структурното звено, което изпълнява тези функции според правилника на Библиотеката, е именно Направление „Опазване на ръкописно-документално наследство“ (фиг. 1). Съдържанието на сбирките му е разкрито в разнообразни описи, каталози, обзори, както и в Дигиталната библиотека на сайта на Националната библиотека.

Фигура 1

На конференцията представих накратко четирите отдела, от които се състои направлението. Говорих и за първа читалня „Проф. Марин Дринов“, където се ползват материалите от неговите сбирки. Точна и обстоятелствена информация за трите архивни отдела е достъпна на страницата на НБКМ на „Колекции“.⁹ Затова няма да я представям тук – читателите на сп. „Библиотека“ лесно могат сами да се запознаят с нея.¹⁰

Подчертах пред участниците в конференцията за специалните колекции в Белград, че там, в Сръбската академия на науките и изкуствата, в рамките на XXIII международен конгрес по византистика, е била представена международната изложба „Светът на сръбските ръкописи (от XII до XVII в.)“. НБКМ е единствената чуждестранна институция, взела участие със свой паметник в експозицията. Ръкописът, част от колекцията „Славянски ръкописи“, е широко известен в научните среди като „Сръбска (Софийска) илюстрирана Александрия“. Показах илюстрациите на три страници от този разказ за живота и завоеванията на Александър Македонски, датиран от 30–40-те години на XV в. Той е единственият запазен днес славянски препис на античната повест с обширен цикъл от миниатюри.¹¹

⁹ Вж. http://nationallibrary.bg/wp/?page_id=205

¹⁰ За участниците в международната конференция обаче беше полезно да представя нашите специални колекции на английски език, защото интернет страницата на НБКМ е на български език.

¹¹ Вж. <http://nationallibrary.bg/wp/?p=1936>

Когато представях дейността на Реставрационния център, обърнах внимание, че основни за него са дейностите по опазване и възстановяване на архивни материали и други писмени културни ценности, съхранявани в Националната библиотека.¹² Наблегнах на въвеждането на системата „Аноксия“ за „лечение“ на ценните ръкописи, книги и архивни материали от фондовете на НБКМ. Аноксията е нетоксична дезинфекция и дезинсекция в контролирана безкислородна среда. Кислородът се намалява до нива под 0,5% чрез въвеждане на инертен газ (в случая – азот).¹³

В хода на конференцията Зорица Яковлевска-Спировска, реставратор от Народната и университетска библиотека „Св. Климент Охридски“ в Скопие, показва как нейният петчленен екип е реставрирал два ориенталски ръкописа с използване на метода „Аноксия“. Македонската камера беше неколкостранно по-малка от използваната в НБКМ.

* * *

След краткото представяне на сбирките, задачите и структурата на НОРДН, запознах участниците в Белградската конференция с предизвикателствата, пред които е изправено нашето направление.¹⁴

I. Силни страни на НОРДН:

1. Изградени специалисти и изследователи в областта на дипломатиката, палеографията, *книгознанието, архивистиката и ориенталистиката, консервацията и реставрацията*.

2. Най-голямата сбирка в България от славянски ръкописи и старопечатни книги; от български старопечатни книги и възрожденска периодика; от арабграфични ръкописи и старопечатни книги. Трети по значимост османотурски архив в света. Уникална по съдържание и впечатляваща по количество сбирка на български архивни документи и фотографии.

3. Единствената в страната камера за дезинфекция и дезинсекция чрез аноксия.

4. Представителни функции – материали от фонда на направлението се показват на публични изложби и видни гости.

5. Образователни функции – специализирани лекции и беседи пред студенти и гости на Библиотеката.

II. Предизвикателства пред НОРДН:

1. Необходимост от по-пълно разкриване на сбирките в традиционните описи и каталози, както и в интернет.

¹² **НБКМ**, годишен отчет, 2016, с. 30. [онлайн]. [прегледан на 14.02.2018]. http://www.nationallibrary.bg/wp/wp-content/uploads/2016/06/Otchet_2016_new.pdf

¹³ Системата „Аноксия“ бе представена официално пред журналисти и дарители в НБКМ. [онлайн]. [прегледан 14.02.2018]. <http://nationallibrary.bg/wp/?p=4905>

¹⁴ Определянето на състоянието, предизвикателствата и възможностите тук е направено въз основа на анализа от 2016 г., за който благодаря на колегите от НОРДН и преди всичко на хората, които тогава ръководеха структурните звена в направлението: д-р Руслан Иванов, Владимир Калъчева, Милена Колева-Звънчарова и д-р Бояна Минчева.

2. Намаляващо пространство в хранилищата на библиотечните документи и необходимост от подобряване на условията за съхранение.

3. Новите нормативни документи за развитието на академичния състав в България не съответстват на спецификата на научната работа в Националната библиотека.

4. Липсват климатизирани изложбени витрини.

5. Ниско заплащане на труда.

III. В отговор на предизвикателствата:

1. Колегите от НОРДН представят книги и архивни документи чрез Дигиталната библиотека. Описват старопечатни книги в електронния каталог COBISS. Дигитализират картотеки, включително и с участието на стажанти. Съставят инвентарни описи на лични архивни фондове.

2. Дигитализацията на книжовното наследство и „лечението“ му по метода „Аноксия“ са приоритетни задачи.

3. Търсят най-точното противодействие срещу нормативните пречки, които ограничават устойчивото развитие на академичния състав в Библиотеката.

4. Правят опити за набавяне на климатизирани изложбени витрини чрез участие в проекти.

Завърших представянето си с благодарност към организаторите. Тази голяма международна конференция бе организирана с много мисъл, желание, работа и бе добре финансирана. Тя бе достойна за пример.¹⁵

Представянето ми в самия край на изтощителната тридневна програма не предизвика дискусия. Попитаха ме щом в НБКМ се намира третият по значимост османотурски архив в света, то къде се съхраняват другите два? Отговорих, че те са в Истанбул и в Кайро. В предишните два дни обаче проведохме много разговори за практиката за откупуване на материали за специалните колекции, за славянските ръкописи, за фотографските сбирки, за описанието на архивни документи и представянето им в интернет...

Запознах се с компетентни и знаещи колеги, научих нови неща за професията. Надявам се в моя отзыв да се усеща удовлетворението от интересната и полезна конференция, в която взех участие.

¹⁵ Снимките са от сайта на конференцията, вж. <https://conference2017nls.wordpress.com/gallery/gallery-2>

Биобиблиография на Умберто Еко за пръв път в България

A Bio-bibliography of Umberto Eco for the first time in Bulgaria

Първата персонална биобиблиография на произведения от Умберто Еко и на публикуваната у нас литература за него бе представена официално в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“.

Поредицата от три книги е създадена в Университета по библиотекознание и информационни технологии (УниБИТ). „Умберто Еко в България: биобиблиография“ (изд. „За буквите – О писменехъ“, 2017) е дело на екип от учени, сред които са проф. д.п.н. Александра Куманова, Мариета Найдова, Диана Ралева, Силвия Филипова, Никола Казански, Николай Василев.

Събитието, което събра десетки почитатели на Умберто Еко в централното фоайе на Националната библиотека, бе организирано със съдействието на Италианския културен институт в София, Столичната библиотека, специалност „Италианска филология“ в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ и Националния учебен комплекс по култура с лицей за изучаване на италиански език и култура. Размисли за гениалния писател философ и за неговия принос към световната литература споделиха проф. д.ик.н. Стоян Денчев, ректор на УниБИТ, г-жа Луиджина Педди, директор на Италианския културен институт – София, доц. д-р Красимира Александрова, директор на Националната библиотека и др.

Във витрини специално бяха представени книги на български и в превод на други езици на Умберто Еко от фонда на Националната библиотека.

Умберто Еко и неговото влияние в Италия и в България

*Луиджина Педди*¹

Umberto Eco and his influence in Italy and Bulgaria

Luigina Pedi

Summary

A speech by Mrs Luigina Pedi, director of the Italian Cultural Center of Sofia, delivered at the premiere of the bio-bibliography of works by Umberto Eco and of literature for the author published in Bulgaria, held at the National Library “St. St. Cyril and Methodius”.

Key-words: Umberto Eco, bio-bibliography, Italian Cultural center of Sofia, Sofia Public Library, UniBIT (University of Library Studies and Information Technologies), National Library “St. St. Cyril and Methodius”.

Благодаря на ректора Стоян Денчев за представянето на тази среща и приветствам тук присъстващите гости. За мен е голяма гордост да мога да свидетелствам за приноса на Умберто Еко за Италия, но и не само за Италия, тук, в тази престижна библиотека, и благодаря на нейната директорка за гостоприемството. Както преди малко припомни г-н ректорът, Софийският университет присъжда на Умберто Еко титлата „Доктор хонорис кауза“ през 1990 г., а общо той е носител на 41 такива титли

от италиански и чуждестранни университети. Аз обаче не бих искала да говоря за влиянието на Умберто Еко в панорамата на световната мисъл като семиолог, философ, медиевист, езиковед, романист, преводач, преподавател, библиофил, редактор, защото на тази тема можете да прочетете множество статии, писани от университетски преподаватели. Бих искала преди всичко да представя личността на Умберто Еко като изследовател и като гражданин, който през целия си дълъг живот запази любовта си към ученето, към последователността, към истината, поемайки основна роля в италианския обществен дебат.

¹ Директор на Италианския културен център в София, консултант на Ековиана.

Известно ви е, че в своето завещание, Умберто Еко изрично помоли своята съпруга да не позволява семинари и конференции, посветени на него поне 10 години, и тук бих искала да благодаря на проф. Александра Куманова, защото с томовете, които днес представяме, тя ни дава възможността да уважим неговата воля и едновременно с това да можем да се запознаем с неговата мисъл в по-голяма дълбочина. Трябва да отбележа, че, когато за първи път се запознах с проф. Куманова и нейния проект, бях истински впечатлена от пълнотата на описаните изследвания и статии, публикувани в цял свят, в един труд, който е пример за научната строгост на литературните изследвания, като същевременно предлага изчерпателен преглед на разглежданите теми.

Имах щастието да живея в един исторически момент, в който Италия премина през големи промени и Умберто Еко постоянно съпътстваше не само културния, но и обществения живот на моята страна.

Той започна като много млад; още преди да е навършил 30 години италианската телевизия го извика, за да „подмлади“ телевизионните програми и да остави зад гърба си формата от следвоенния период. Той го направи, съвместно с други специалисти допринесе за предлагането на ново съдържание посредством тази медия, която се разпространяваше във всеки дом. Неговото оръжие беше хуморът, който му позволяваше да подхожда към най-разнородни теми с една привидна лекота и също толкова дълбока проникновеност. Успяваше да каже всичко онова, което неговата пламенна и пълна с въображение логика произвеждаше без никога да обижда, без да принизява, просто придружавайки читателя по един приятен и линеен логически път.

Умберто Еко беше съосновател на първата специалност ДАМС² в Университета в Болоня през 1971 г. и на бакалавърския курс по науки за комуникацията, но не беше само книжовник. Той беше и човек на действието, който успя чрез силата на думите да наложи едно мислене, което беше винаги последователно и никога подчинено на властта от какъвто и да е вид.

Той започва да се интересува от влиянието на масмедията върху масовата култура, публикувайки статии в множество вестници и списания. През 70-те години на миналия век Италия преживя много критични моменти покрай терористичните нападения и с особено удоволствие си припомних два текста: *Lector in fabula* от 1979 г. и „Шест разходки в горите на измислицата“ от 1994 г., приети от критиката с безразличие, които обаче много осветлиха механизмите и тънкостите на комуникацията, особено за новите поколения. Вторият текст е образователен и е много прост: една и съща история е разказана през погледа на шест човека, които са много различни по своето обществено положение, култура, образование, политическа идеология и житейска философия, които разказват едни и същи събития. Подборът на думи, подробностите, ритъмът на разказа и гледната точка ни дават проникновен пример за комуникативните стратегии,

² DAMS – Discipline delle Arti, della Musica e dello Spettacolo [Художествени, музикални и театрални дисциплини].

без да се прибегва до многословни обяснения. С удоволствие припомням тази книга, защото тя остави отпечатък не само върху мен, но и върху множество млади хора, които навлизаха в един все по-бързо променящ се свят.

Еко плати за своята гражданска ангажираност и интелектуална честност с известно закъснение на своя успех и преди всичко на разпространението на своите идеи, но това го превърна в герой, който отговаряше пред съвестта си вместо да се съобразява с обстоятелствата. „Името на розата“ му донесе световна слава, която вече не можеше да бъде потискана, но той никога не престана да се конфронтира с обществото, в което живееше. Подчертавайки неговата морална неопетненост, ректорът Денчев имаше предвид опортюнистичното пребоядисване. През 1995 г. Умберто Еко публикува „Пет морални есета“, посветени на връзките между диктатурата и масовата култура. В главата „Вечният фашизъм“ той идентифицира неговите, повтарящи се във времето, характеристики, които бих искала да цитирам: „...култа към традицията, отхвърлянето на модернизма, култа към действието заради самото действие, разглеждането на несъгласието като предателство, страхът от разликите, обръщането към недоволните средни класи, привиждането на заговор, мачизма, телевизионния и интернет количествен популизъм“.

Щастлива съм, че мога да оценя в оригинал думите на този плодовит гений с остър език, готов на горчива, но конструктивна критика с добродушна иронична усмивка, който винаги е отказвал да се затвори в златната клетка на интелектуалците. Запитан за причините да напише последната си книга „Корабът на Тезей“, той, който по това време беше вкусил славата и успеха на четирите континента, отговори просто: „Защото съм длъжен“.

Именно този усет за морален, обществен, антропологически, философски и филантропски дълг ни разкрива измерението на Еко: нуждата да бъдеш, да участваш, да заемеш позиция и, ако е нужно, да се изложиш на риск в името на истината.

Бих искала още веднъж да благодаря на проф. Куманова за тази систематизация, както и на всички тук присъстващи и да пожелаая на студентите, които сега встъпват в този свят, все повече да бъдат тласкани от любопитството да знаят, да не спират при привидностите, поддържайки онази жизненост, за която Умберто Еко ни даде пример.

За биобиблиографския тривиум от издания „Умберто Еко в България“

Димитър Попов³

On the Biobibliographic Trivium of Editions “Umberto Eco in Bulgaria” *Dimitar Popov*

Summary

The author analyzes the trivium dedicated to the bibliographic editions of Umberto Eco in Bulgaria. An emphasis is placed on its elaborateness and precision, as well as on the admirable composition arrangement. The three editions come to enrich the invaluable fonds of human knowledge and to make a lasting intellectual contribution to the breadbasket of eternal ideas and truths.

Key-words: Umberto Eco in Bulgaria, trivium, Prof. P.E.D. Aleksandra Kumanova.

Бих искал първо да благодаря на проф. д.ик.н. Стоян Денчев за поканата да взема участие в днешното събитие и да споделя, че за мен е удоволствие да декларирам експертното си мнение под формата на кратка епидейктична (хваalebствена реч, както биха я назвали древните мислители).

Смятам за необходимо още в началото на моето изложение да внеса по необходимост уточнението, че изказването ми няма за цел да представи моите мисли и мнението ми за този нов библиографски труд, поставяйки ме в неудобната роля на *arbiter elegantiarum* в сферата на библиотекознанието. Предизвикателството да изразя тук мислите си на глас е мотивирано от житейското обстоятелство, че преди 10 години имах съдбовната възможност да се срещна лично по времето на тогавашната ми преподавателска дейност в Болонския университет с проф. Умберто Еко, с когото разговарях два пъти и тези срещи потвърдиха дълбокото впечатление в съзнанието ми, че този човек е обдарен с харизматичната съдба да носи ореола на велик мислител – месия в световната хуманитаристика.

На У. Еко принадлежи мисълта, че „книгата е крехко същество, което страда от разрухата на времето, страхува се от гризачи и непохватни ръце. Библио-текарят пази книгите не само от човечеството, но също така и от природата и

³ Проф. д-р Димитър Попов е семиотик от Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“, директор на Лабораторията по приложна лингвистика. Специализира в Санктпетербургския университет, в Центъра по общо езикознание и типология на универсалиите в Берлин, в Лабораторията по терминология към Болонския университет (където общува с У. Еко), във Виенския университет, в университета „Лудвиг Максимилианс“ в Мюнхен и в Университета в Хайделберг.

посвещава живота си на войната със силите на забвението“. Зад тази сентенция прозира простата истина, че библиофилите са най-ценностните блюстителите на книгите. И неслучайно в древността те са имали предимството да бъдат удостоверявани с почетната длъжност хартофилакс.

Ето защо, събитието, което днес ни събра, независимо от някои различия на личните ни интереси, има един общ знаменател и той е заложен в духовната аура на семиотиката на културата.

Семиозисът на сакралните човешки ценности в сферата на духа е достатъчно осезаем и многоаспектно представен и в трите книги, съставени безупречно професионално и библиофилски от проф. д.п.н. Александра Куманова и нейната дипломантка Мариета Найдова. Тривиумът, посветен на библиографските издания на Умберто Еко в България, е подготвен с изключителна пълнота и прецизност, и дава детайлна и всеобхватна представа за изходните начала на познанието, заложи като идеен и концептуален потенциал в целокупното творчество на гениалния италиански мислител. Респектира стройната композиционна подредба на изданията и тяхната релативна съотнесеност в огледална перспектива.

Аксиологията на Ековата семиотика, която струи от всяко кътче на съдържащото се в трите библиографски справочника, напълно импонира с възгледите на методологията на представяне на приносите на италианския духовен мислител, благодарение на творческите усилия на проф. Куманова.

Самата съставителка на този ценен интелектуален проект не би могла да го осъществи толкова успешно, ако житейската ѝ съдба на опитен изследовател-семиотик не беше я изправила пред изпитанието да бъде силно повлияна и от идеите на друг, не по-малко уважаван представител на семиотиката, какъвто е Юрий Михайлович Лотман.

Енигмата на пътя на познанието, илюстриран метафорично чрез мита за нишката на Ариадна и следван неотклонно през целия си творчески път от проф. А. Куманова, е представен чрез приносите на едно множество от високоуважавани български и чуждестранни интелектуалци в първия сборник GLORIA BIBLIOSPHERAE (2016), като прослава на библиосферата във връзка с 65-годишния юбилей на УниБИТ, както и в чест на творческото амплуа на акад. проф. Александра Куманова.

Нишката на Ариадна продължава когнитивно да обогатява моделното съзнание на читателите и във втората книга „Умберто Еко в България“ (2017), преиздадена и от Столична библиотека, която е концентрирана върху биобиблиографията за него в България – по-точно в това издание са представени публикациите на трудовете му и литературата за него. Както е известно, след появата на известните библиографии на Умберто Еко от професор Питър Бонданела (1943–2017) от Университета на Индиана (издание на Кеймбриджкия университет) до Джеймс Контурси, библиограф и учен (изданието в Минеаполис), наскоро стана реален факт и специалната биобиблиография за големия италианец, създадена в УниБИТ, която – със съответната публикация – получава второ издание. Чрез семиозиса на У. Еко, който се излъчва от всяко негово словесно послание, про-

блясва сребърната нишка на Ариадна (съвременният мит за човека, потънал в лабиринта на информацията). Удовлетворено е успешно благородното намерение на творческия авторски колектив да бъде библиографирано за първи път в историята на хуманитаристиката на български език интелектуалното наследство и завещание на великия италиански ерудит към човечеството.

Кодът на познанието като елемент от митологичната главоблъсканица в загадъчния лабиринт на потока информация е предмет на внимание в третата книга от „Нишката на Ариадна – „Когнитология на енциклопедичността на библиотечната и информационната дейност“ (2017). Тази книга е респектираща по обем и съдържание. Това е една своеобразна еманация на библиофилския дух, защото като творение на човешкия дух справочно-енциклопедичните книги са не само модел на Вселената. Те са и наши спътници, които, изучавани, стават инструменти за преосмисляне на битието и съзнанието, за моделиране на цели сфери на познанието и на практиката. Разчитането (а и рецепцията) на кармичната обвързаност между знаците в личната биография на демиурга още от древни времена се основавало на опитите на човека за декодиране на логическата връзка между реалните свойства на индивидуалния ум и резултатите от неговата съзидателна активност. Днес тази идея важи още повече за осъзнаването на пътя към познанието – като метафора на кълбото на Ариадна, което извежда Тезей от лабиринта на Минотавъра – т.е. персонализира човешката личност.

Семиотичната теза за необятността на познанието и за вероятната му относителна постижимост от твореца зазвучава като сентенция в общия хор от генерирани мисли и в трите библиографски издания. Ето защо констатираният асонанс между тях вероятно дава повод на проф. Куманова да създаде неологизма Ековиана. Въпреки че днешната му оказионална употреба по необходимост му дава възможност да битува само в пасивния речник, то надявам се и вярвам в реалната възможност един ден той да ескалира терминологично и да заеме справедливо и по достойнство мястото си в речника на активното използване на езика.

Самостоятелната отделна наука за Умберто Еко и неговите идеи, представени по съответния своеобразен оригинален начин и в трите издания, не само че обогатява безценния фонд на човешкото познание, но представлява траен интелектуален принос в житницата на вечните идеи и истини.

140 години свободна България

Виолета Цветкова

140 Years of Bulgaria's Liberation

Violeta Tsvetkova

Summary

The National Library “St. St. Cyril and Methodius” marked the 140th anniversary of Bulgaria's Liberation with the exhibition “The Dawn of Freedom”.

Key-words: Liberation, Russo-Turkish War, National Library “St. St. Cyril and Methodius”.

Преди 140 години, на 3 март 1878 г., името България отново се появява на картата на Европа. Независимо от всички условности и събития, последвали Санстефанския мирен договор, независимо от споровете дали това е най-подходящата дата за национален празник на всички българи, 3 март е денят, в който повече от столетие отдаваме почитта си към смелите мъже и жени от различни държави, отдали живота си за каузата на един страдащ народ. Спомняме си за тях и сега.

Поклон пред опълченците ни, пред руските, финландските и румънските воители, осели с телата си земите около Стара Загора, Шипка, Плевен, София... На тях бе посветена изложбата „Зората на свободата“ на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, която бе открита в централното фойе от директора доц. д-р Красимира Александрова и от доц. д-р Любомир Георгиев, ръководител на направление „Опазване на ръкописно-документално наследство“. В тематична-

та експозиция бяха представени архивни материали от фонда на Националната библиотека (книги, гравюри, снимки и др.) за Руско-турската война (1877–1878) и за подписването на Санстефанския мирен договор. Сред акцентите в изложбата бяха оригинални документи, които разкриват подробности за хода на бойните действия и за българското опълчение. Например в изпратената на 18 юли 1877 г. телеграма на каймакамина до мютесарифа на Видин се съобщава за струпване на „неприятелски руски войски“, наброяващи 60 000 войници и артилерия.

В специална витрина бе изложено и т.нар. Пенсионно дело на опълченеца Никола Корчев, с което знаменосецът е един от спасителите на Самарското знаме кандидатства за поборническа пенсия. От него изследователите съдят за съдбата на оцелелите опълченци след Освобождението на България.

В други осем витрини, върху табла и на специално поставен екран бяха подредени книги, фотоси, дигитализирани документи и картини – от Априлското въстание до края на войната. Сред тях бяха произведения на американския журналист Джанюариъс Макгахан, на британския политик Уилям Гладстон, както и творби на художниците Владимир Димитров – Майстора, Петър Морозов и Димитър Гюдженов.

Преди откриването на изложбата „Зората на свободата“ гости на Националната библиотека бяха повече от 300 деца от цялата страна, възпитаници на школи от Арт компания „Нови звезди“. Кулминацията на тяхната патриотична инициатива и концерт беше масовото изпълнение на стихотворението „Аз съм българче“ и на песента „Питат ли ме де зората“.

Енотека и библиотека

Бояна Минчева

Winery and Library

Boyana Mincheva

Summary

The author presents the thematic diversity of the various document types included in the travelling exhibition “Winery and Library”. The exposition which is the result of the cooperation between Regional Library “P. K. Yavorov” and the National Library “St. St. Cyril and Methodius”, shows and tells about the historic presence of wine in the Bulgarian every-day life and society over the centuries. Quotes and excerpts from manuscripts, old printed books, periodicals and books cited in the text of the publication illustrate its multidirectional application and presence in chronological order and give an insight into the colourful pallet of emotions and inspirations it triggers, reflects and nurtures.

Key-words: wine, manuscript, old printed books, exhibition, every day life, traditional medicine, people’s psychology, soberness, wine production.

В деня на светлия християнски празник Успение Кирилово бе открита изложбата „Енотека и библиотека“ – плод на сътрудничеството между Регионалната библиотека „П. К. Яворов“ – гр. Бургас, и Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“.¹ Реализирана най-вече с монографични, периодични и графични издания от фондовете на Националната библиотека, тя по един естествен начин обедини духовното и тленното, като припомни, че виното е неотменна съставка на амалгамата, наречена живот. Чрез буквите на светите братя Кирил и Методий и главно с помощта на писаното слово бе представен пъстрият калейдоскоп от преживяванията на нашите предци в атмосферата на българския дом, общество и традиции.

От Светото причастие, през чашата вдъхновение и утеха на средновековния писач до ярките отблясъци в очите на революционера, изразил поезията и идеята на националното ни освобождение, виното неизменно присъства във всички периоди от историята на българския народ.

За пръв път виното се намесва в библейския текст с историята на Ной². Присъствието му се отразява последователно чак до последната библейска книга *Апокалипсис*. Поетичният текст на Псалтира предлага достоен апотеоз на божествената напитка, която „весели сърцето на човека“³.

¹ Изложбата беше показана най-напред в Регионалната библиотека „П. К. Яворов“, гр. Бургас, в навечерието на празника на града през декември 2017 г. – Никулден.

² Библия. Битие, 9:20–22.

³ Библия. Псалтир, Пс 103:14–15: „Ти правиш да расте трева за добитъка и злак за полза на човека, за да произведеш из земята храна и вино, което весели сърцето на човека“.

Още от Средновековието неизвестният книжовник, превел Хрониката на Константин Манасий⁴ на български език, добавя към историческото съчинение миниатюра, на която Крум пирува след победата над Никифор с вино в чаша от неговия череп. А в периодичния печат откриваме кратка историческа дописка „Винопиене през Средновековието“, в която е отбелязано: „Виното е било за прадедите на германците една такава необходима храна, че през средните векове са пили, даже и когато са заседавали в общинските съвети и при всяка най-обикновена работа на съветниците смятали по един литър вино на човек като нормална дажба“⁵.

В богато украсените гръцки ръкописни служебници от XVIII в. от колекциите на Националната библиотека⁶ срещаме изящни инициали със символично значение – Христос в потир. Българското Възраждане отбелязва в националния ни исторически календар не едно или две паметни събития, неизменно вдъхновени или дори заченати в механата, в компанията на божествената напитка.

Нашият бит и ежедневие биха били, меко казано, непълни и несвършени без участието на виното. Поредица от изпитани народни рецепти възвръщат почти като с вълшебство добрия му вкус, за да изпълни то важната си мисия на верен спътник на определени храни като месото, рибата, яйцата. Откриваме го и в семейната аптека като важна съставка на целебни мехлеми и еликсири за здраве и дълголетие. Чаша добро червено вино, неразредено с вода, е признато лекарство при редица заболявания и физическа немощ още от времето на траките.

Следите от ръката на знайни и незнайни писачи на ръкописни книги споделят чистосърдечни откровения по полетата на техните страници. В Пролог от 1694 г. книжовникът Роман Загорец известява, че докато преписвал ръкописа си, дошъл някакъв старец (монах) и му донесъл чаша добро вино, та Роман си пийнал доволно. И моли Господ да му прости. Даниил Етрополски, изписал ръкопис за манастира „Св. Троица“ в гр. Етрополе, оставя подробна бележка в Пролог от 1620 г., в която споменава и факта, че са се почерпили в кръчмата на Синадин, на 29 август, в празничния ден на Йоан Кръстител.

Не липсват и съвети за разнопосочната употреба на виното, извлечени от „старобабската“ мъдрост. В „Календар вечний“ на Пенчо Радов от 1850 г. четем: „Който желае децата му да са с къдрава коса, трябва той час преди раждането им да им измие главите с вино“⁷. Пак там е отбелязано, че „свинското месо е много по-лошо от козето, ако пиеш вода, а като пиеш вино, не се повреждаваш; Като ядеш яйца, трябва да пиеш една чаша хубаво вино, защото това много ползува на здравето“⁸.

По страниците на ръкописни и печатни лекарственици, магическата точност на Дионис участва неизменно в редица рецепти и мехлеми. Добавените листове към екземпляр от „Българската граматика“ на Неофит Рилски, печатана в Крагуевац през 1835 г., съдържат повече от 100 рецепти против косопад, пародонтоза,

⁴ **Хроника** на Константин Манасий Codex Vaticano Slavo 2: 1344–45. (фототип. изд.). Атина, 2007.

⁵ **Руйно вино**, 1929, бр. 5, с. 3.

⁶ **Служебник** от 1736 г., НБКМ Gr. 41; **Служебник** от 1650 г., НБКМ Gr. 40.

⁷ **Радов**, Пенчо. **Календар вечний**. Цариград, 1850, с. 104.

⁸ **Пак там**, с. 138.

при липса на кърма и др., със задължителна съставка – виното. Любопитен печатен сборник от 1845 г.⁹ съчетава лечебната сила на молитвата към св. Йоан Рилски с целебни смеси срещу „всякоя немощ“, отново обагрени от червената течност.

Ръкописни и печатни молитвеници включват в състава си текстове, които предшестват гроздобера и такива, които предпазват виното от кисване. Срещаме ги още в най-ранния славянски молитвеник, изписан с глаголица през XI в. – Синайския евхологий, както и по пергаментните листове на Зайковски светогорски тревник от XIV в. от колекциите на Националната библиотека.

Първото българско периодично издание на селскостопанска тематика – „Ступан“¹⁰, проследява целия цикъл на винопроизводството – от грижата за гроздето, през гроздобера до направата и съхранението на готовата продукция. Поместен е и любопитен материал как бързо да бъде променено младото вино в отлежало. Във вестник „Турция“ четем за въздействието на виното върху човешкия характер и поведение: „То възбужда системата на движението и произвежда радост и удоволствие. Когато се пие умерено, виното развеселява онези, които имат тъмен и меланхоличен характер“.¹¹

Чувствителността на винопроизводителите към данъците на виното намира отражение по страниците на възрожденския периодичен печат – в „Турция“ и „Цариградски вестник“. Тя варира в двете полярни посоки – от гняв до искрена благодарност към властите, които не винаги боравят правилно с тази деликатна материя.

Зародилото се през 20-те години на миналия век въздържателно движение извършва грубо посегателство и срещу най-доверения домакин на българската трапеза – виното. В София през 1922 г. започва своя живот списание „Борба с алкохолизма“, което не пести черните краски и дори не използва полутонове при характеристиката на въздействието на коварната напитка върху човешкото здраве, поведение и обществен ред. За кратко време (по-малко от 2 месеца) обаче, неговите опоненти обединяват усилията си и от трибуната на в. „Руйно вино“ разобличават несъстоятелните нападки със солидни аргументи. Във всички броеве е приведен с научна достоверност и фактът, че „ферментираният гроздов сок е запазил всички естествени свойства на плода и онази живителна сила – витамините“.

Многообразието от жанрови форми, чрез които писаното слово се изразява и живее в обществото, излъчва аромат на вино във всичките си проявления. Представените тук исторически събития, документи и факти не биха могли да отразят всичко, с което виното поддържа своята неоспорима репутация на добър магьосник, вдъхновител и лечител през вековете, но вратите на националната ни книжовна съкровищница са отворени за всеки, който търси своята енотека в библиотеката.

⁹ **Канон** молебний к преподобному и богоносному отцу нашему Йоанну Рилскому чудотворцу и молитви на всякая немощ и Лекарственик или церовита книга полезна и потребна всякому человеку спореди нуждата си, която е собрана от другий различни дофторически книги от разни язици. Букурещ, 1845.

¹⁰ **Ступан**, земеделско-економически вестник, Видин, Русе, Букурещ, 1874–1876 г.

¹¹ **Турция**, Цариград, год. 9 (1873), бр. 2, с. 2.

130 крачки на културата

От културната история на Цариброд

Елизабета Георгиев

130 steps of culture
From the cultural history of Tsaribrod
Elizabeta Georgiev

Summary

Dimitrovgrad (Tsaribrod) celebrates this year 130 years of culture – 130 years of Hristo Botev Theater and 120 years of “Detko Petrov” Library. Dimitrovgrad is one of these small towns, which can boast a long and rich cultural history. It all began in the eighties of the 19th century, when the first magazines, a community center, various cultural societies appeared along with the theater. The culture of this town is part of the history of a settlement located on border territory and developing in two countries, Bulgaria and Serbia. Dimitrovgrad is the hometown of many famous cultural figures who worked in Bulgaria and Serbia, but also in other countries. Today both urban cultural institutions, Cultural Center and library, play the role of a bridge between Serbian and Bulgarian culture. The article presents basic information on the development of the city’s cultural life, with a focus on the development of the community center, today “Detko Petrov” library.

Key-words: cultural history, Tsaribrodsko community center, Dimitrovgrad Culture Center, “Detko Petrov” National Library.

Въведение

Културната история на една среда е огледало на нейното развитие. Димитровград (Цариброд) географски и етнически се намира между две страни – Сърбия и България. Границата и в този случай показва лошия си каприз – слагат я силните, преместват я наляво и надясно, в този случай на изток и на запад. Тези исторически сътресения засягат културата, но тя е оцеляла, получавайки характеристики и на двете култури – българската и сръбската. Затова можем да говорим за специфичната царибродска култура, отличаваща се с езика – местния диалект, и със симбиозата на двете съседни култури.

Всичко започва от средата на XIX в., когато Цариброд е било малко селище с около 1000 жители, без училище, без културни ведомства. Развитието на културата през този век се дължи и на развитието на образованието. В селища като Цариброд, с преобладаващо население българи, турци и черкези, образованите хора по това време са рядкост. През 50-те години на XIX в. в Цариброд няма учи-

лица. Първите училища са се помещавали в частни домове и са работили в много трудни условия. Училище в Цариброд е открито след посещението на Драган Цанков, който е бил муавин (помощник) на нишкия валия (управител). Първите ученици тръгват на училище през 1869 г., а първият учител е Живко Ропотски. След освобождението от турците през 1877–1878 г. жителите на крайграничното градче Цариброд влагат големи усилия с помощта на тогавашната власт по-бързо да тръгнат към икономическо и културно развитие. Задачата никак не е била лесна за около 2000 жители на Цариброд. На 1 август 1888 г. се открива железопътна линия, която минава през града. Свързването на Сърбия и България е от голямо значение за селището.

Важна роля в историята на първите десетилетия от културното развитие на града изиграват вестниците и списанията. Те са излизали в Цариброд от 1889 до 1920 г. и сега се пазят в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ в София. До Първата световна война – в различни периоди и с различно времетраене, в Цариброд са излизали 4 периодични издания: списанието „Домашен учител“ (1889), седмичниците „Цариброд“ (1901–1902) и „Нишава“ (1909–1915), както и списанието „Клопотар“ (1919). Важен факт в културната история на града е, че през 1909 г. излиза първата печатана книга „Стихове и проза“ от Христо Гоцев. Тя е отпечатана в известната печатница „Минев и Хаджиев“ и е важен свидетел за културното ниво и възхода на града в началото на XX в.

Ту в България, ту в Сърбия, Димитровград (Цариброд) се развива както икономически, така и културно, преживявайки подем след Втората световна война с формирането на Центъра за култура през 1950 г., в рамките на която институцията днес работят самодейният театър „Христо Ботев“, градската галерия „Методи Метя Петров“ и Културно-художественото дружество „Цариброд“. Библиотеката се е намирала в рамките на културния център до 1996 г., когато става самостоятелно ведомство. В нея освен основната библиотечна дейност, се развиват изда-

телска и музейна (в рамките на местната музейна сбирка) работа с деца и подрастващи в рамките на Поетичната работилница и др.

От театъра до Центъра за култура Димитровград 1888–2018

В списанието „Домашен учител“ между другото се казва:

...Дружества в Цариброд засега още не съществуват почти никакви, освен едно актьорско дружество, съставено през месец август миналата година. Целта на това дружество, според какво ни казват членовете му – инициатори, е: да събере паричен капитал чрез даване на театрални представления и с този капитал да отвори в града една градска библиотека или читалище...

Като важно изкуство театърът и по-точно актьорското дружество обединява около себе си местни музиканти, литературни творци, художници и насърчава съвместната им работа. Жителите на Цариброд обикнали този вид изкуство. Като актьори, постановчици, художници в него работели най-често учители, но и обикновени хора, които виждали в театъра нещо хубаво и полезно. Въз основа на данните, представени в списанието „Домашен учител“, можем да научим, че през първата година дружеството е приготвило 7 постановки: драмата „Руска“, комедията „Зла жена“, трагедията „Геновева“, комедията „Чорбаджията“, комедията „Червените панталони“ и драмата „Иванко, убиецът на цар Асен“. Така театърът събрал 1000 лв. и с тях купил книги за читалището, театрални костюми, направил и сцена.

През 1890 г. дружеството сменя името си – вместо Актьорско дружество става Културно-просветна група „Христо Ботев“. За ръководител на театъра за пръв път се споменава учителят Якимов, а като актьор – Васил Сливков, който бил член на Социалдемократическата партия в село Градини.

Как градът е приел театъра? Театърът се развивал в среда, която го е приела много сърдечно, гражданите го приели като тяхна рожба, обикнали го и му оказвали голямо съдействие, за да се развива.

Така започва пътят на малкия любителски театър, който през тази година става на 130 години. Това са много години на култура в градче, което днес наброява около 8000 жители.

От 80-те години на XIX в. до днес театърът в Димитровград е изнесъл стотици пиеси, играни от актьорите и на български, и на сръбски език. Историческите промени не са успели да унищожат духа на самодейците, които с много любов и усърдие творят изкуство от сърце. Особено успешни са годините след Втората световна война, когато самодейността преживява подем и когато, освен градският театър в Цариброд, пиеси и други културно-забавни програми приготвят и ученици, и младежи в царибродските села.

Самодейният театър „Христо Ботев“ днес работи в рамките на Центъра за култура. Самодейците всяка година подготвят по 2 пиеси от български и от югославски автори или по-точно казано на български и на сръбски език, а също и пиеси от чуждестранни автори. Театърът е редовен участник и многократен победител и носител на многобройни признания и награди в театрални прегледи в Сърбия и в чужбина. Сътрудничи с чужди театри и културни институции, предимно от България. Към театъра „Христо Ботев“ съществува и детска сцена, където

малките актьори всяка година приготвят нови пиеси на сръбски и на български език. Авторы на тези пиеси са не само известни сръбски и български писатели, но и местни автори, които творят на двата езика. Изключително популярни сред местната публика, но и сред почитателите на театралното изкуство в близките градове, са пиесите, подготвени на местния диалект – за възрастни и за деца. Вече 13 години в Центъра за култура, с подкрепата на Министерството на културата на Република Сърбия, в Цариброд се организира международен театрален фестивал „Балкан театър фест“. В него участват любителски и професионални театри от Сърбия, България и другите балкански страни.

Библиотеката „Детко Петров“

В официалните исторически извори се казва, че библиотеката в Димитровград (Цариброд) е основана през 1898 г. по инициатива на актьорското дружество. Тогава е учредено царибродското читалище. Но според някои данни читалище в Цариброд е съществувало и преди. След Първата световна война, в съответствие с Ньойския договор от 1919 г., Цариброд става част от Кралството на сърби, хървати и словенци. Тези исторически условия оказват силно влияние върху всички сфери на живота и културата в града. Обществено-политическите промени довеждат дотам, че през 1919 г. царибродчани преместват читалището и библиотеката в село Драгоман.

След 6 ноември 1920 г., когато Цариброд официално става град в Кралството на сърби, хървати и словенци, читалището е преместено в София, където се създава Царибродското бежанско читалище. В периода между двете световни войни в града е имало читалня към Югославянското младежко дружество. Културният живот в Цариброд през тези години е свързан с дейността на различните културни дружества и други сдружения, каквито са Соколското дружество и Кръгът на сръбските сестри.

По време на Втората световна война се създава ново читалище в града, както и няколко селски читалища. През ноември 1941 г. е създадено царибродското народно читалище „Отец Паисий“, което година по-късно се обединява с Царибродското бежанско читалище в София.

В периода след Втората световна война библиотеката дълги години работи като част от Културния център, а през 1996 г. се обособява като самостоятелно общинско ведомство. Като независима институция, библиотеката разширява дейностите си и към основната – библиотекознанието – добавя и други дейности. Към библиотеката „Детко Петров“ работи местна музейна сбирка¹, а през 1996 г. започва

¹ Един от най-важните реализирани проекти „Книги без граница“. С него библиотеката за пръв път кандидатства в Министерството за култура на Република Сърбия през 2010 г. и организира литературна вечер, посветена на сръбската и българската литературна критика и връзките между сръбската и българската литература. Участват водещите критици и литературни теоретици, от едната и от другата страна, Михайло Пантич и Светлозар Игов. Последваха срещите с поетесата Петя Александрова от София и Милос Радович от Кралево (2011), Любича Арсич от Белград и Елена Алексиева от София (2012), Деян Алексич и Гордана Тимотиевич от Кралево и Емил Андреев и Весела Фламбурари от София (2013).

и издателската дейност. От 2000 до 2015 г. към библиотеката работи и Поетична работилница, чиито членове са най-малките читатели – талантиливи деца, които обичат да пишат, рисуват, рецитират и да се занимават с актьорство. Библиотеката „Детко Петров“ е организатор на редица литературни програми, срещи с местни автори, конференции, реализатор е над 30 различни културни проекти². Тя особено се стреми към установяване на връзки със сродни институции в България, организира програми за насърчаване и запазване на българския език и култура, запознава местната общност с развитието и теченията в съвременната българска литература, организирайки срещи със съвременни български автори.

Благодарение на финансовата помощ на Министерството на външните работи на Република България през 2016–2017 г. пространствените условия в библиотеката много се подобриха – библиотеката получи отделни помещения за местната музейна сбирка, отдели за дигитализация и за чуждестранни книги, нов детски отдел, както и лятна сцена (амфитеатър в двора).

Още в началото на самостоятелната работа на библиотеката стана очевидно, че градът има нужда от издател, както и че има достатъчно заинтересовани димитровградчани, които предлагат своите литературни, художествени и научни произведения за оценка от библиотеката, за да бъдат отпечатани. От тази връзка *библиотека–автор* се разви **издателската дейност**.

Библиотека „Детко Петров“ много интензивно работи върху насърчаването и подобряването на творчеството на цариграбчани. Тя е единственият издател в Димитровград, а заради спирането на дейността на издателство „Братство“, пое

² До 2015 г., когато заради кадрови промени Поетичната работилница спря работата си в първоначалния си вид, през нея минаха над 800 деца и подрастващи (ученици от I до XII клас). За тези години издадохме 17 сборника с литературни творби и рисунки на членовете на работилницата. Членовете за работата си и за качеството на творбите получиха над 100 признания и награди на фестивали и в конкурси за детско литературно и визуално творчество както в Сърбия, така и в съседните страни. Поетичната работилница организира много изложби на детски творби, пърформанси, четения, викторини. Оказа се, че и театърът е желаното изкуство за талантиливите цариграбчанчета и че библиотеката и за това е подходящото място. Пиесите се подготвяха и на сръбски, и на български език. Започвайки от пиесата „Вълшебната стая“ (2001), чрез „Кафе Шмекерия“ (2006) до „Купона на зеленото кьоше“ (2010) и „Разпродажба на сънища“ (2012) публиката в Димитровград, но и в други градове в Сърбия и в България имаше възможност да види над 10 пиеси и пърформанси. Малките актьори са носители на много награди от различни театрални фестивали и в двете държава. Най-специфичният резултат на Поетичната работилница са телевизионните предавания „Клинци и хлапета“ и „Попонайци“. От септември 2009 г. по канала на местната телевизия в Цариград се излъчваше библиотечно детско предаване „Клинци и хлапета“, авторът на което беше ръководителят на работилницата Елизабета Георгиев, а участници бяха момчета и момичета, членове на работилницата. Предаването, посветено преди всичко на книгата и четенето, се подготвяше на сръбски и на български език. Министерството на културата на Република Сърбия подкрепи идеята чрез популярна медия, каквато е телевизията, библиотеката и книгите да влязат във всеки дом, а самите деца, актьори и журналисти да представят на приятелите си защо е хубаво да се чете. От септември 2013 г., също благодарение на Министерството на културата на Република Сърбия библиотеката и местната телевизия, по-точно децата, приготвиха 12 полчасови епизода на новото библиотечно телевизионно предаване „Попонайци“.

ролята на водещ издател на българското малцинство в Сърбия. Разработвайки издателската си дейност от 1996 г., от общо 73 заглавия 29 са на български език, а повечето издания са двуезични. Следователно издателството е друг аспект на услугите, които библиотеката предоставя на своите потребители, който се доказва като изключително важен в популяризирането на българския език и култура както на местно, така и на по-широко ниво.

Финансова подкрепа за реализация на тези издателски проекти библиотеката получава от Министерството на културата на Република Сърбия, Националният съвет за българите в Сърбия, от спонсори и частично от Община Димитровград.

През последните двадесетина години в Сърбия са много популярни творческите кръжоци, т.нар. „работилници“ към библиотеките. Те имат за задача да събират талантиливи деца и подрастващи и с различни програми да им помогнат креативно да обмислят свободното си време. Една от първите библиотеки, която успешно заработи с малките си съграждани, беше и Народната библиотека „Детко Петров“. През 2000 г. към библиотеката започна да работи **Поетичната работилница**, доказвайки се с ползотворната си дейност, с която изигра важна роля в живота на децата и подрастващите в града. В Поетичната работилница децата четат, пишат, рисуват, рецитират, приготвят пиеси, занимават се с театрално изкуство, пеят.

Първоначалната идея за събиране на деца и тийнейджъри, които се интересуват от литературно творчество, допълнихме с работа върху други изкуства. Към малките писатели и поети се присъединиха художници, декламатори и актьори. Книгата не е само текст. Тя трябва да бъде илюстрирана, от друга страна е хубаво, когато текстът е въздействащ, а още по-оригинално е, когато е представен чрез театрална форма. С комбинация от няколко уъркшопове – работилници – тази симбиоза се оказва голям хит сред децата и подрастващите.

През 2015 г., благодарение на Министерството на културата на Република Сърбия, бе отпечатана книгата „Работилница на усмивките: 15 години на Поетичната работилница към Народната библиотека „Детко Петров“ в Димитровград“ на Елизабета Георгиев, създател и ръководител на работилницата.

Още малко от цариградската култура

Факт е, че градът е с богата културна традиция и е специфичен заради много неща. Но онова, което гостите винаги забелязват, а за цариградчани е съвсем нормално, това е големият брой на оригинални картини почти във всяка институция и учреждение в града. Творбите на известни художници могат да се видят и в частни

домове, даже и в някои необичайни места, каквито са кафенетата и гостилниците.

През XX в. голям брой значими събития го утвърждават като град на художниците. Както вече изтъкнахме, всички образователни и културни институции в Димитровград съществуват повече от едно столетие и са имали решаващо влияние върху развитието на града и на културната дейност в него. Завинаги ще останат записани имената на педагозите и преподавателите по изобразително изкуство, с които е свързано началото на художествения живот: Георги Машев (1913–1919), Владимир Соколов (1920–1928), Любен Белмустаков (1941–1944), Слободан Сотиров (1948–1949), Никола Денков (1960–2000), Димитър Илиев (1978–2000).

От царибродските училища по неизвестните, но пълни с предизвикателства пътеки на изкуството са вървели: Никола Антов, Георги Георгиев, Милорад Геров, Веселин Денков, Младен Йотов, Зорица Николова Костич, Иван Колев, Любомир Гюров, Богдан Николов, Георги Гоцев, Никола Денков, Методи Петров, Слободан Сотиров, Гроздан Велев, Милован Велков, Новица Младенов и др. Художествено-то си образование те са получили в средните и полувисши училища в Белград и в Скопие, както и в художествените академии в Белград, София, Прищина...

През последните няколко десетилетия на домашната, но и на международна сцена се появи ново поколение димитровградски художници. С оригиналността и с познатия си почерк те привличат вниманието както на обществената, така и на професионалната критика. Сред тях изпъкват имената на Перица Донков, Георги Йосифов, Бранко Бишчан, Велча Велчев, Димитър Илиев, Димитър Димитров, както и на Чедомир Илиев, Небойша Милчев, Милован Пенков, Миомир Алексков, Бранислав Нейков, Даниела Гакова, Радмила Миткова, Георги Димитров, Елица Донкова Ашанин, Бранко Николов, Душан Николов, Иреана Илиева, Мича Митич, Бранислав Бошкович и други. Техният път следват и младите димитровградски художници, които все още учат в академиите в страната и в чужбина.

Спокойно може да се каже, че бранд в културния живот на града е Международният художествен пленер „Погановски манастир“, появил се за пръв път през 1993 г. В досегашните пленери са участвали над 240 творци, а картинният фонд е обогатен с 410 творби на художници от Сърбия, България, Черна гора, Босна, Хърватия, Словения, Македония, Румъния, Гърция, Турция, Франция, Русия, Полша, Англия, Ирландия, САЩ, Мексико, Китай...

Градската галерия „Методи Метод Петров“, която е в състава на Центъра на култура, е открита през 1995 г. Галерията има ценна колекция на картини и годишно организира петнайсетина изложби.

Не на последно място в културния живот на Димитровград трябва да изтъкнем Културно-художественото дружество – Димитровград. То е формирано през далечната 1947 г. като фолклорен кръжок (секция) „Цариброд“ в рамките на Културния център. Голям брой почитатели на народните танци, игри и песни са минали през дружеството. Днес КХД – Димитровград, има над 200 членове на различна възраст, които играят сръбски и български хора и танци. КХД – Димитровград, и Центърът за култура вече 15 години организират фолклорен фестивал „Нишавски хоровод“, в който участват фолклорни дружества, предимно от Сърбия и България.

Музейната сбирка на Народна библиотека „Детко Петров“

Заклучение

Царибродската култура тази година става на 130 години.

За един малък град това са много години култура.

И Центърът за култура, който в момента е в ремонт по европейска програма, и библиотеката, която през последните две години модернизира условията на работа, създават културни продукти за все повече царибродчани.

Въпреки животът на границата, въпреки непредсказуемата история и икономическите проблеми, културният живот в малкото градче е бил и е богат толкова, колкото е необходимо, за пълноценен културен живот. Силата на духа на царибродчанина живее в културното наследство, между написаното, изпяното, казаното, нарисуваното...

Докога... не знам...

Източници

Георгиев, Е. Издавачка делатност Народне библиотеке „Детко Петров“ Димитровград: 1996–2016: анотирана библиографија = Издателска дейност на Народната библиотека „Детко Петров“ Димитровград: 1996–2016: анотирана библиография. Димитровград: Нар. библ. „Детко Петров“, 2016.

Георгиев, Е. Радионица осмеха: 15 година Песничке радионице Народне библиотеке „Детко Петров“ у Димитровграду. Димитровград: Нар. библ. „Детко Петров“, 2015.

Георгиев, Е. 111 година књиге: Библиотека у Димитровграду: 1898–2009. Димитровград: Нар. библ. „Детко Петров“, 2010.

Николов Б. Царибродски културно-просветен летопис. София: Агенция за българите в чужбина, 1994.

Премиера на любовна антология на големия поет Георги Константинов

Стефка Рангелова

Premiere of a love anthology
by the big poet Georgy Konstantinov
Stefka Rangelova

Summary

The great Bulgarian poet Georgy Konstantinov was guest to the 25th edition of “Pisma” literary club at the National Library “St. St. Cyril and Methodius”. He presented his latest love anthology “A Moment like Eternity”.

Key-words: Georgy Konstantinov, love, poetry, anthology.

Големият български поет Георги Константинов гостува в 25-ото издание на Клуб „Писмена“ в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. Той представи новоизлязлата си антология *Миг като вечност*.

Този изключителен и обичан поет, за който Животът се отъждествява с Любов, повече от 50 години „с усмивка стопля всяко слово“, неговата „любов е в безкрая единствена“, а мигът е вечност! На Любовта Георги Константинов посвещава много стихотворения. Около 200 от тях са се превърнали в незабравими поп и рок песни. 100 от тях са избрани и включени в антологията „Миг като вечност“, достигнала до нас чрез Издателска къща „Хермес“. Десислава Добрева – пиар на издателството, поздрави сърдечно автора и заяви, че е чест да се работи с него.

В изящно оформената антология четем знакови стихотворения на поета от преди 50 години – още от първата му стихосбирка през 1967 г., озаглавена „Една усмивка ми е столица“. Редом до тях са и съвсем нови, написани само преди месеци от един „есенен мъж“, който вече изповядва, че „любовта е райски плод, откъснат от градините на ада“.

Георги Константинов е креативен, енергичен и талантлив, затова е и обичан, а книгите му търсени от любителите на изящното слово. Ние пък се изненадваме, че човек като него понякога се чувства „недолюбен, недомилван, недопът...“, често си задава вечния въпрос „Какво е любовта?“ и продължава да мечтае за „нейния плен“.

Поетът предизвиква читателския интерес през годините с всяко свое произведение. „На мен ми провървя на читатели. Моите стихотворения са по-популярни от самия мен!“, сподели пред публиката Георги Константинов. С таланта на актьор, дълбоко и съкровено той рецитира своите стихотворения, прекъсван многократно от бурни аплодисменти.

Известният певец Тодор Върбанов – Върбан (от рокгрупите „Диана Експрес“,

„Спринт“, „Импулс“) изпълни две от най-обичаните български песни по стихове на Георги Константинов – „Лоша черта“ и „Миг като вечност“.

Годините прелитат... Любовта може всичко, „чувството расте“, а поетът неумолимо зове:

Ден ме обичай още – още ден ще живея...

Век ме обичай още – още век ще живея.

Ние, неговите читатели, му обещахме дълго и безрезервно да го обичаме! Той пък от цялата си душа ни дари със съкровения си послания във вид на автографи.

Миг като вечност

*Още преди да те срещна в живота си –
теб съм обичал.*

*В древни гравюри и улични фотоси,
в звездна поличба,
в шумни площади и празни понятия,
в цирков спектакъл,
по телевизия, по телепатия –
теб аз съм чакал.*

*Колко години без шум са сближавали
двамата маришута!*

*Колко причини в света са създавали
тази минута! –*

Нежният сблъсък на влюбени атоми.

Вик на вселени.

*Още преди да започне съдбата ми –
ти си до мене.*

Ти ме въздигааш по стръмните пътища.

Ти ме възпираш.

Мойте кошмари и приказни сънища

ти режисираш.

Двама се лутаме в болка и истина,

в гняв и сърдечност.

Тази любов е в безкрая единствена.

Миг като вечност.

Калоферският книгопродавец Георги Дончов

Петър Величков

The Kalofer bookseller Georgy Donchov

Petar Velichkov

Summary

This article traces the life of Georgy Donchov Gardev (1815–1881) – a bookseller and a publisher of the Revival period, his relations to Nayden Gerov. A poem by Ivan Vazov dedicated to him is cited in the text.

Key-words: a bookseller, a publisher, Revival.

Старият печатар Димитър Паничков разправял¹ на акад. Никола Начов, че през 1848 г. хаджи Найденов бил складирали книги в къщата на калофереца Еню Костов. За книжар бил привлякъл сиромаша Георги² Дончов Гърдев (1815–1881)³, зет на дядо Матео Хаджийски. Тази своеобразна книжарница просъществувала едва година, понеже книгите не се харчели, а книжарят бил с меко сърце, та давал на вересия и забатачил сметките.

Вероятно затова Георги Дончов забягва в перущенския манастир „Св. Теодор“, откъдето в писмо⁴ от 30.I.1850 г. до Найденов пише: „Г-не, вие и да ми не споменавате, аз самичък скърбя и ся печалю; в каква главоболия ви турих, дето така не мислех: аз в тоя манастир живея току за един хляб [...] доде са поправи времето, тогава ще ида в град. [...] Обаче заради дрешките много са нуждая, няма, г-не, кому да казувам, [както] и видите, сега [е] зимен ден, щя ма изядат гад[инките], какво сториха, та ги не изпратиха! Найдинчо, вие мени това добро [ми] сторете, [пък] и аз, ако бъда жив, не ви забравям доброто“.

Отскубнал се от тая мизерия, Георги Дончов, с помощта на Найденов, започва премеждията си на книгопродавец наново. Според другите запазени негови писма⁵ до Герова от 1851 до 1858 г. той обикалял по селските сборове, ходил до Русе и до Букурещ, продавал и на прочутия Узунджовски панаир. Разнасял Герова книги – най-вече „Извод от физика“, книги на поп Златан⁶, а от Тадей Дивитчийан⁷

¹ **Начов**, Никола. Хаджи Найденов. – В: *Периодическо списание на БКД*, год. 16, кн. 65, с. 119.

² Роденото му име е Гърди, а прякорът – Качето.

³ Вж. Дядо Георги Дончев (Качето). [онлайн]. [прегледан 09.03.2018]. <https://www.geni.com/people/дядо-Георги-Дончев-Качето/4114920828060023674>

⁴ Из архивата на Найденов. кн. 1. София: БАН, 1911, с. 521.

⁵ **Пак там**, с. 521–522.

⁶ Златан Груев (1819–1896) – учител в Пловдив от 1850 г. Издател на християнски книжки.

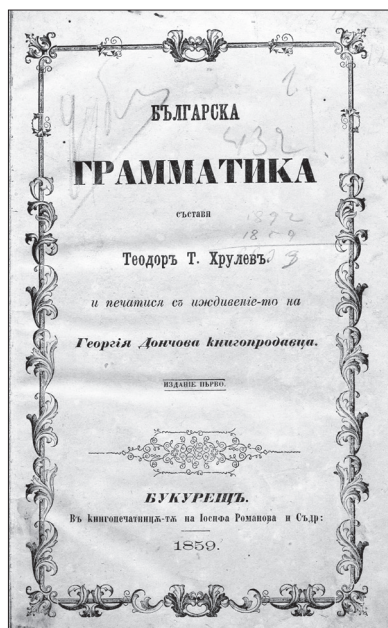
⁷ Тадей Дивитчийан (1832–1878) – печатар и издател в Цариград, арменец по народност.

приел разни книги за над 6000 гроша. Понеже продажбите ставали с големи пазарлъци, то той непрекъснато се страхувал да не загуби и почти всичките си писма завършва така: „...и, моля ви, прегледайте добре хесапа⁸“ или „...оправете колко са сичките тела, дето съм получил от вас, да си знаем хесапа“.

Трябва книгопродавецът да е насъбрал предостатъчно горчив опит от стеснения книжен пазар, за да възкликне: „И пак [книгите], които са питат, те ся продават“.⁹ В писмо¹⁰ от 23.V.1851 г. той пише на Геров: „Ако правят у Филибе по българските училища изпитание... да помолите епитропите, дето ще дават дар на децата друго нещо, то да дадем от моите календарчета, аз може да ги дам на долня цена¹¹: т.е. по 25 пари. И тъй, пишете ми поне 2 думи ответ – ще ли да може или не, а [попитайте] ако може, [и] за в Копривщица и Панагюрище“.

Гаврил Кръстевич¹² съобщава на 14 март 1859 г. в сп. „Български книжици“ следното:

„дойде ни на ръце [...] едно Обявление, издадено и пратено от родолюбивейшаго калоферца г-на Георгия Дончова Гърдова, който, каквото сам казва, занимавал ся [с] книгопродавство по цяла България от десет години насам, и съвсем [ни]що не печелил (защо не можал да надвие на големите разноски, что последовали от принасяние на книгите от място на място, и защо тия му ся продавали от издателите на висока цена, та не оставало за него почти нищо), обаче от родолюбие подбуждаем, не само не щял да се остави от това общеполезно занятие, но по съвета на някои си родолюбци отишъл последньо самолично на Букурещ и напечатил там на свое иждивение¹³, за да ги продава после с долня цена, една кратка „Българска граматика“¹⁴, съставена от Теодора Т. Хрулева за взаимните училища, и един „Францу-

⁸ Хесап (тур.) – сметка.

⁹ Из архивата..., с. 522.

¹⁰ Пак там, с. 522.

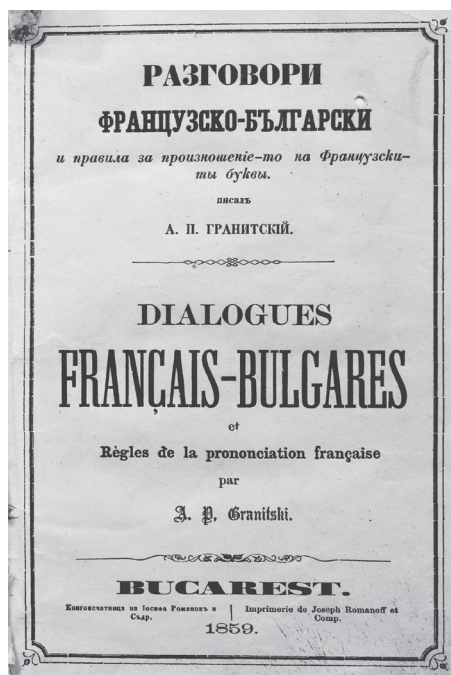
¹¹ Евтино.

¹² Гаврил Кръстевич (1817–1898) – редактор на сп. „Български книжици“, водач на консервативното течение в църковно-националната борба.

¹³ Иждивение – разноски.

¹⁴ **Българска граматика.** състави Теодор Т. Хрулев за ръководство на българските юноши и печати ся с иждивението на Георгия Дончева, книгопродавца. Букурещ, у типографията на Йосифа Романова и съдр., 1859. 76 с.

Теодор Хрулев (1825–1865) – писател и преводач, просветител и борец за независимост на Българската църква от гръцката. Учителства в Свищов през 1864 г., когато турците го арестуват за разпространение на противодържавни книги. Заточават го в Диарбекир, където и умира. Погребан е в двора на арменската черква в Диарбекир. Предполага се, че е отровен от гърци.

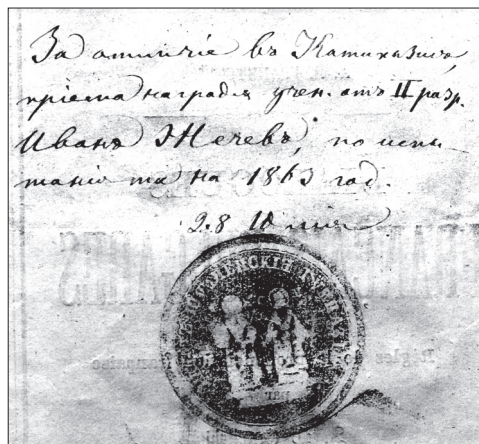
зско-български разговор“¹⁵, написан от Анастасия П. Гранитского“.¹⁶

Последиците от тази инициатива на Дончов обаче били нови дългове, въпреки че бил подпомогнат от 11 „благородни лица, които купили 318 книжки „за бедните деца, што ся учат“. Като помества имената им, за да служат „за похвален пример и на други „богати господари“, Гаврил Кръстевич завършва текста си с похвала за „жертвованията и трудовете“ на Георги Дончов.

За съжаление в отзива си от 30 март с.г.¹⁷ той се впуска в пространни разсъждения за двете Дончови издания, които завършват с унищожителна критика: „Мы¹⁸ не ще се прострем по-надълго на тия книги, защо[то] и двете са първоначални и стихийни, и не приемат критика“. Излишно е да се умува днес доколко двете книги са били безполезни сред общата оскъдна издателска продукция тогава. По-важното е, че Теодор Хрулев препоръчва употребата на „слог, колкото може [по]-прост и вразумителен“, а А. Гранитски, покрай запознанството с френския

Корица на „Разговори французско-български“. В екземпляра има дарствен надпис: „За отличие в катихизис приема награда учен. от II разр. Иван Жечев по испитаниата на 1863 год. 28 юлия“. Под него е печат с образите на светите братя Кирил и Методий и текст: „Печат Шумленския гимназий“.

Приписката е разчетена от Росица Кирилова и ще бъде включена в т. 2 на „Приписки в българските старопечатни книги“.

¹⁵ **Разговори** французско-български и правила за произношението на французкити букви. Писал А. П. Гранитский, а издал със свое иждивение Георгий Дончов, книгопродавец. Букуреш, книгопечатница на Йосифа Романов и съдр., 1859. 68 с.

Анастас Гранитски (1825–1879) – автор на сборници, буквари, разговорници, преводач. Интересите му са енциклопедични, а в дейността си се води от патриотични подбуди.

¹⁶ **Книжевний** дневник. – В: *Български книжици*, год. 2 (1859), част 1, кн. 5, с. 95–96.

¹⁷ **Книжевний** дневник. – В: *Български книжици*, год. 2 (1859), част 1, кн. 6, с. 112–114.

¹⁸ Мы (рус.) – ние.

език „в повечето си разговори представя себе си да отговаря на въпросите, и даже говори не малко сам за себе си, сиреч, къде ходил, какво правил, що прави и що има да прави“. Така тези книги са ценен източник за обогатяване на доста оскъдните биографични данни за Хрулев и за Гранитски.

Отрицателният отзив на Кръстевич не спомогнал никак на книгите, но и търсенето им било слабо, та те залежали. От оставените по 100 екземпляра от тях у Н. П. Тъпчилещов¹⁹, търговец в Цариград, до 25.I.1860 г. били продадени едва 10 разговора и 6 граматики. Дончов помолил Тъпчилещов да предаде непродадените тела на Александър Екзарх²⁰, но Тъпчилещов му писал: „Вишеречений не рачи да приеме книгите, като ми каза, че нямал в какво да ги употреби [...] нуждата им не ся показвала“. А злощастният книгоиздател Дончов дотолкова бил уверен в успеха на начи-

нанието си, че на последната страница и на двете книги отпечата (с незначителни изменения) предупреждение в защита на издателските си права. В едната то е: „Секоя книжка от тая „Българска граматика“²¹ е с печата ми и не е позволено никому да я печати извоторо, защото инак ще ся съди според законите“. А в другата: „Не е позволено никому да печати настоящата книга, другояче ще ся съди според законите; затова треба да има долният печат“. И под двете предупреждения е печатът му – в центъра му стилизиран орел разперва криле над името Г. Д. Гърдов

и годината – 1859-а, а в кръг пише: *Калюферскій книгопродавецъ*.

Оформлението на книгите подсказва, че издателят, въпреки оскъдното си образование, притежава тънък вкус и интуиция. Изобщо в начинанията му изпъква стремжът да се издигне над нивото на обикновен разносвач на чужди книжки, наред с другите стоки. За съжаление твърде ограничените му материални средства, липсата на сериозна подкрепа, незаинтересоваността към съдбата на книжарите тогава, както и изхранването на семейството, предопределили съдбата на калюферския книгопродавец.

За да покрие загубата, Дончов се принудил да вземе книги от Александър Екзарх на кредит, които да продава на Узунджовския панаир.²² Но направил много разноски, фалирал и забегнал във Влашко със сина си Спиридон. Сумата, която дължал на Екзарх, трябва да е била значителна. В няколко броя на „Цариградски

¹⁹ Никола П. Тъпчилещов (1817–1893) – виден деец в църковната ни борба с гръцката патриаршия, родом от Калюфер. Учи в Габровското взаимно училище при Неофит Рилски. Търговец в Цариград. Настоятел на сп. „Любословие“ и на в. „Век“. Спомоществовател и член на настоятелството на желязната черква „Св. Стефан“ в Цариград.

²⁰ Александър Екзарх (1810–1891) – възрожденски деец, просветител, журналист, дипломат, почетен член на Българското книжовно дружество (дн. БАН), деен участник в борбата за независима Българска екзархия. Истинското му име е Александър Стоилов Боев (Бойоглу). Купува печатница в Цариград и издава „Цариградски вестник“ (1848–1862) с руска финансова помощ.

²¹ Или „Разговори французско-български“.

²² *Сборник* на Калюферска дружба. кн. I. София: печ. и литогр. на Григор Т. Паспалев, 1908, с. 89.

вестник“ от септември 1859 г. Екзарх публикува следното известие: „Г-н Георги Дончов, книгопродавец, от Калофер, умолява ся да яви на редакцията „Ц[ариградского] вестника“, где ся намерва, за да получи и отговор за негов интерес“. Дончов естествено много добре е знаел за какво го търси Екзарх. От тук нататък той няма постоянен адрес. През 1864 г. за известно време се подслонил в гостилницата на дядо Паничков в Браила, после заминал със сина си Спиридон за Бесарабия и Русия. Настанил сина си в пансиона на Т. Минков²³ в гр. Николаев, Одеска област.

След Освобождението Георги Дончов бил прибран по милост от съдържателя на Панаир хан²⁴ в Пловдив бай Петър Джамбазов, родом от Панагюрище, в една нечиста стаичка в приземния етаж. Никола Начов описва външния му вид: „... беше шеговито весело старче, без брада, с подстригани мустаци и късо остригана коса. Той беше нисък, възшишкав, веч побелял и 65–70-годишен. Носеше изтъркани шаячни френски дрехи и дълго извехтяло палто – и зиме, и лете (защото друго нямаше, пък и то покриваше другите скъсани дрехи под него). По всичко напоянаше стария книжар х. Найдена Иванович, както го описват татарпазарджишките старци“.²⁵

Когато съвсем изпаднал, започнал да продава лете вода със стомна по улиците наред със сакаджиите²⁶ – турци и цигани. Бъдещият народен поет Иван Вазов, който познавал Георги Дончов, написва и му посвещава следното стихотворение²⁷:

²³ Тодор Минков (1830–1906) – български и руски просветен деец, общественик, публицист, дарител, потомствен дворянин на Руската империя. На 4.IV.1863 г. създава в гр. Николаев Южнославянския пансион за младежи християни от Османската империя при I Александровска реална гимназия. През първата учебна година издейства от руското правителство отпускането на 35 стипендии за българчета.

²⁴ Панаир хан се е намирал до някогашния дървен мост на Марица, в края на сегашните улици „Райко Даскалов“ и „Петко Каравелов“. Името си получава от големия панаир в периода XVII–средата на XIX в. През 1860-те години д-р Рашко Петров и Тодор Кесяков го купуват от тогавашния му съдържател Кючюк Ариф и го превръщат в средище на дейци на българското националноосвободително движение. Тук се срещат революционери и куриери на създадения от Васил Левски БРЦК. При потушаването на Априлското въстание през 1876 г. турците затварят в хана въстаници главно от Перушица, а в двора му издигат бесилка. След Освобождението в хана живее до смъртта си и заслужилият възрожденец Иван Добровски (1812–1896), изпаднал материално като Георги Дончов. Ханът бе разрушен през 1983 г. и на негово място днес има паркинг, вж. **Райчевски**, Георги. Пловдивска енциклопедия. Пловдив: ИК „Жанет-45“, 2009, с. 276.

²⁵ **Начов**, Никола. Калофер в миналото. 1707–1977. София: изд. Калоферската дружба, печ. Б. А. Кожухаров, 1927, с. 380.

²⁶ Сакаджии – продавачи на вода с коне, предимно турци и цигани. От думата сака (ар.-тур.) – голям съд за носене на вода.

²⁷ Цит. „Старий книгопродавец“ по: **Вазов**, Иван. Най-нови лирически и епически стихотворения. 1879–1881 год. Пловдив, Хр. Г. Данов, 1881, с. 20–22.

Вазов пояснява в бележка под линия за вика „Ауу!“: „Приблизително такъв вик издават водоносците, които продават с мехове вода из пловдивските улици“, с. 20.

Не е известна точната дата на смъртта на Георги Дончов, за да се разбере кога е писано стихотворението – когато той е жив, или след смъртта му.

Старий книгопродавец**I**

Ранко станах днеска... времето възхладно.
Тръпна, няма нищо... Аз навикнах май.
Що да не привикна? Не се стои гладно!
Грях е за челяка празен да се май.
Три месеца стоят как водица нося
из това градище... Ех! Намирам хляб;
кончето е здраво, не съм хром, ни сляп,
стар съм и отслабнал, но не ща да прося.
Ауу! Ауу!

II

От най-напред мъчно мене се стори
в меха да наливам вода от Марица.
Но какво да правя? Бог ме тъй дари,
челяк с труд се храни, челяк не е птица.
А видял съм ази и по-леки дни...
Но и туй е харно, да не хуля Бога,
ще се трудя честно, па колкото мога,
додето прекарам тия старини.
Ауу! Ауу!

III

Трийсет годин бях аз прост книгопродавец,
книги въред разнасях и наука сях
(даже бях учител две години в Правец),
по селата учех, по черквите пях.
Любях ази много простите селяне;
продавах псалтири и рибний буквар,
малки календарчета им давах в дар,
само да обикнат българско писанье.
Ауу! Ауу!

IV

А когато хващах аз по някой час
за работи стари да им проповядвам,
как ми те в устата зееха тогаз!
Аз не можях, право, да им се нарадвам.
А бях млад и ази, не усещах труд.
Ходях, учах, казвах редом по селата;
кат пристигнеш нейде, викаха децата:
„Дядо, я попей ни!“ Станал бях прочут.
Ауу! Ауу!

V

Любяха ме много селяните прости.
Кога си отхождах, викаха ми те:
„Чичо Гърде! Молим, пак ела на гости,

книга да тълкуваш на наш'то дете!“.
 Много книги пръснах: молитви, житъета,
 Езопови басни, буквари безчет,
 царственици вехти и новий завет,
 Синтипи, историй за наш'те царета.
 Ауу! Ауу!

VI

И жални историй четях им тогаз.
 Но смеха по любат: ази ги опитах.
 Как се веселяха и смееха с глас,
 за хитрий Бертолда кога им прочитах!
 Челяк да се смее, и то е добро.
 А тоз Бертолд, дявол, истина е смешен:
 еднъж, кат' показах образа му грешен,
 сбра се да го гледа цялото хоро.
 Ауу! Ауу!

VII

Пет години гних аз в турската тъмница,
 Милетий въз мене хвърли клевета,
 жена ми от жалост умря с две дечица,
 оттогаз живея самси на света.
 Е, сполай на Бога, аз един страдаю,
 честно си изкарвам залъка, що ям,
 да се плача грях е, да прося не знам,
 на света да ходя малко ми остая.
 Ауу! Ауу!

Викът „Ау!“ плющи като плесница между славните спомени на дядо Гърди.²⁸ А към думите на Никола Начов едва ли има какво да се добави: „В освободена България, когато за толкоз други учени и недоучени хора, заслужили и незаслужили народу, се намери служба – един остарял и пропаднал книжар трябваше да продава и на гърци, и на турци вода, за да не умре от глад, защото не искаше да подлага ръка за унизителна просия!“.²⁹ И това не е била орис само за него – по това време братът на прочутия хаджи Найденов Йованович, когато занесъл изданията на покойния си брат в „някое [си] министерство“, за да получи каква да е помощ, чиновникът му казал, че брат му „не е заслужил нищо на народа – той бил един прост книжар!“.

Когато е догоряла свещицата на Георги Дончов, не е известно дали някоя милостива ръка е склопила очите му и е бил изпратен по християнски в последния си път...

²⁸ Синът му Спиридон Г. Гърдев завършил Петровската земеделска академия край Москва. Бил чиновник в Министерството на търговията и земеделието. Задомил се и живеел охолно. Заради поръчителство обаче му продали имотите. Преселва се в Търново със семейството си, където става горски инспектор, там се пенсионира и умира, вж. **Начов**, Никола. Калофер..., с. 381.

²⁹ **Начов**, Никола. Калофер..., с. 380.

Първи учебник по маркетинг на библиотечно-информационната дейност за формирането на настоящето и бъдещето на библиотеките: некомерчески аспект на постмодерния инструментариум на знанието

Пунктир в библиосферата

Александра Куманова, Красимира Александрова

First manual on marketing of library and information activity For building the present and creating the future of the libraries: Nonprofit approach: To the postmodern tools of knowledge Stripples in the Bibliosphere

Alexandra Kumanova, Krasimira Alexandrova

Summary

The reviewed book (**Marketing** of library and information activity : Manual / V. V. Brezhneva et al. ; Sci. ed. V. K. Klyuev ; Rev. O. O. Borisova, I. B. Mihnova. – Saint Petersburg : *Professia*, 2017. – 240 p. : tables, schemes, portraits. – (Manual for bachelors). – Other authors: N. Y. Dementiev, N. V. Zhadko, M. P. Zaharenko, V. K. Klyuev, M. N. Kolesnikova.) is presented as an unfolded philosophical and practical map of the present and future of the libraries.

This map is shown as a model of a scientific and practical outfit – a compass (nonprofit marketing of the libraries).

It is emphasized the high level of the manual which in the language of the postmodern tools of the knowledge activates biblio-info-noosphere... As a proof of it it is accentuated on the creative relations during the years between the authors of the manual and the reviewer who know in depth their cultural and values searchings in the comparative library studies of 20th and 21st c.

Key-words: marketing – library and information activity – nonprofit approach – model of a scientific and practical applied outfit – postmodern tools of the knowledge.

Ferrum ferro acuitur.[1]

I. Феномен

Представеният учебник систематизира знания в областта на маркетинга на библиотечно-информационната дейност. В него се осветяват концептуалните те-

оретико-методологични и приложни организационни основи на дейността на съвременната библиотека в системата на **некомерческият маркетинг**. Специфика на учебника е подходът му към разглеждането на маркетинговата проблематика от позициите на ориентацията на ползвателите на библиотеките и ефективното развитие на потенциала на тази институция.

В труда се представя цялостна по същество концепция за **профилния маркетинг**, разкриваща неговото съдържание. Анализира се комплексът от представените стратегии и **тактиката на маркетинговото управление на библиотеката** като социално-културен институт. Библиотечното обслужване се разглежда в контекста на маркетинговите услуги. По този начин се разкрива ролята на маркетинговите комуникации в библиотеката, характеризирайки библиотечните връзки с

обществеността (*англ.: Public Relations, PR*) като аспект на рекламната дейност на библиотеката. Особено внимание е отделено на организацията и осъществяването на **маркетинговите изследвания в условията на библиотеката**.

Ориентиран към студентите бакалаври, обучаващи се по направление „Библиотечно-информационна дейност“, този учебник е подходящ и за всички други степени на висшето образование, както и за слушателите по програмите за преподготовка и повишение на квалификация на библиотечно-информационните кадри, и за специалистите практики.

II. Творческа лаборатория

Оценявайки този учебник, следва да се изтъкнат *две кардинали*.

Първо. В авторския колектив на труда влизат най-видните представители на библиотечно-информационното дело на Русия от *новата му генерация*, които са и лидери на комплексната маркетингова платформа на библиотеките, разработвана в некомерческият ѝ аспект: В. В. Брежнева, Н. Ю. Дементьева, Н. В. Жадько, М. П. Захаренко, В. К. Ключев, М. Н. Колесникова[2] – познавачи на материята, заслужили положението си на експерти от най-висок ранг с ориентация и към познаване на съвременните метаморфози на библиотеките, и към моделиране на висшето образование като инструмент за въздействие, но и прогнозиране и развитие на бъдещето на самите библиотеки. С повечето от тези учени е и нашето задълбочено сътрудничество в сферата на компаративистичното планетарно библиотекознание без географски и административни граници – част от хуманитарното (универсалното знание).[3]

Второ. Научен редактор на този уникален учебник е изтъкнатият библиотековед В. К. Ключев, към личността и творчеството на когото е приковано наше-

то специално внимание – и като изследовател, и като организатор на науката и практиката на комплексната библиотечно-информационна социо-комуникативна сфера...[4]

Трето. Общественият професионален съвет (В. В. Брежнева, Н. И. Гендина, В. В. Клюев, М. Н. Колесникова, О. Л. Лаврик, Т. Ф. Лиховид, И. С. Пилко, А. В. Соколов, Ю. Н. Столяров, Э. Р. Сукиасян)[5] и *Отговорният редактор на серията „Бакалавър на библиотечно-информационната дейност“* (Г. В. Михеева)[6] – в която на **Санктпетербургското издателство „Професия“** се появява на бял свят представяният учебник – *обозначава съвременният Олимп на библиотекознанието като планетарен геокосмически феномен*, на когото понякога се изкачва пишещият тези редове, общувайки с изтъкнатите учени, свързаността си с които възприема и осъзнава като ПУНКТИР В БИБЛИОСФЕРАТА (поради което си позволява да приведе поднасяното *по-долу цит.*, осъществено по пълното каталожно описание на библиотечната библиография)...[7]

III. Черти на синтеза

В концентрираното *Предисловие* (с. 7–9) на учебника **Маркетинг на библиотечно-информационната дейност** едноименната учебна дисциплина е окачествена като базова в учебно-педагогическия процес. Дава се детайлният **академичен профил на тази дисциплина**, по който е изградена и **семантичната структура на учебника**. Тук се привеждат и пълните **биографични данни на авторите и рецензентите**, което е съпроводено с указание за съпричастността им към отделните компоненти на труда.

В *Увода* (с. 10–16) маркетингът на библиотечно-информационната дейност е определен като **принципно нова развиваща се търсеща сфера на маркетинга** (с. 11). Приведена е **енциклопедична историография на маркетинга на библиотечно-информационната дейност**. Като **пионери на маркетинговата парадигма на библиотекознанието в Русия** са изтъкнати: И. Б. Михнова, С. Д. Колегаева, Е. М. Ястребова, С. Г. Матлина, И. М. Суслова. Техните биобиблиографии са приведени в единен справочно-информационен формат с приложени фотопортрети на персоналиите (с. 11–15).

Изданието има строга **архитектоника** от пет (I–V) глави, **Заклучение**, блок от **осем (1–8) Приложения** и **Предметен показалец**. Навсякъде във всички структурни части е въведена единна методика на акцентиране и визуализация на най-същественото от разкриваната комплексна материя. Всяка глава завършва с когнитологично резюме. Този атрибут е съпроводен от въпроси за самопроверка и литература (библиографски списък на най-актуални публикации по темата).

Глава I. Особенности на маркетинга на библиотечно-информационната дейност (с. 17–58) представя **еволуцията на маркетинга**. За база е взет широк международен спектър от дефиниции. Дава се лапидарна и изчерпателна характеристика на **понятието, същността и значението на библиотечния маркетинг**. Специално е изтъкната **водещата роля на маркетинговия блок в управлението на библиотечната дейност**. Разкрита е **феноменологията на маркетинговата**

среда на библиотеката. Изложени са концепцията и комплексът на библиотечния маркетинг с неговите профилни служби.

Глава 2. *Маркетингови изследвания в библиотечно-информационната дейност* (с. 59–95) генерира понятие и същност на маркетинговите изследвания в библиотеката. Даден е кадастър на рудиментите на разработката на плана, изборът на методология и методите на профилно маркетингово изследване, които са третираны като система. Вълпътен е модел на описанието на проблема, обекта, предмета и хипотезата на профилното маркетингово изследване. Постулирано е моделирането на цел и задачи на маркетингово изследване в библиотечно-информационната дейност. Акцентирано е върху методите, методиката и инструментариума на профилното маркетингово изследване. Описани са провеждането на профилно маркетингово изследване, обработката и анализа на получените резултати.

Глава 3. *Маркетинг на услугите на библиотеките* (с. 96–119) разглежда сложен научно-практически комплекс: услугата като обект на маркетинга; библиотеката на пазара на услуги; сегментацията на пазара на библиотечните услуги; независимата оценка на качествата на услугите на библиотеката.

Глава 4. *Маркетингови технологии на инициативната дейност на библиотеката* (с. 120–150) редуцира изводите от „високата“ кухня на некомерчески маркетинг на библиотеката: **формиране на номенклатура на допълнителните услуги на библиотеката; ценообразуване на платените услуги и ценова политика на библиотеката; фандрейзинг[8], краудфандинг[9], краудсорсинг[10] в практиката на библиотеката.**

Глава 5. *Маркетингови комуникации в библиотечно-информационната дейност* (с. 151–198) очертава структурата на взаимосвързаните феномени: **разработка на комуникационна стратегия на библиотеката; имидж и репутация на библиотеката в системата на маркетинговите комуникации; рекламни комуникации на библиотеката; фирмен стил в системата на маркетинга на библиотеката; организация на пространството на библиотеката, дизайн на сградата и помещенията; вътрешен маркетинг на библиотеката; интегрирани маркетингови комуникации на библиотеката.**

Заклучението (с. 199–200) на учебника **Маркетинг на библиотечно-информационната дейност** представлява синопсис на излаганата комплексна материя.

Богатството на *Приложенията* (с. 201–236) към труда, които като негови СУПЕРПРАКТИКУМИ следва да бъде изтъкнато особено:

Приложение 1. Моделен стандарт на дейността на общодостъпната библиотека.

Приложение 2. Алгоритъм на разработката на стратегическия маркетингов план на библиотеката.

Приложение 3. Структура на имиджа на библиотеката.

Приложение 4. Етапи на брендинга¹¹ на библиотеката.

Приложение 5. Ключови канали на маркетинговата комуникация на градската общодостъпна библиотека.

Приложение 6. Организация и провеждане на PR¹² кампании на библиотека-та в условията на ограничени ресурсни възможности.

Приложение 7. Способи на придвижването на традиционните библиотечни услуги и продукции.

Приложение 8. Оценка на равнището на удовлетвореността от качеството на оказаните услуги чрез метода на анкетиране на посетителите.

Силно впечатление прави обширната библиотечна финансираност на представяните некомерчески стратегии на тези приложения. И тук особено следва да се изтъкне уникалната роля на **Руската държавна библиотека за младежта в Москва**, която е в ангарда на генериране на библиотечния некомерчески маркетинг¹³.

Предметният показалец (с. 237–239) на учебника **Маркетинг на библиотечно-информационната дейност** е ключ – научен апарат към неговото богато съдържание, осъществен по най-модерните методи и е ценен инструмент в извършването на единични справки по този труд.

IV. Обобщение

Пред нас с учебника **Маркетинг на библиотечно-информационната дейност на издателство „Професия“** е разгърната **ФИЛОСОФСКО-ИНФОРМАЦИОННАТА КАРТА НА ФОРМИРАНЕТО НА НАСТОЯЩЕТО И БЪДЕЩЕТО НА БИБЛИОТЕКИТЕ**. Тази карта е представена в **МОДЕЛА НА НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКО ПРИЛОЖНО СЪОРЪЖЕНИЕ – КОМПАС (НЕКОМЕРЧЕСКИЯ МАРКЕТИНГ НА БИБЛИОТЕКИТЕ)**.

Изключително ценното е това, че този КОМПАС е създаден с твърдостта на **желязо** – по горещите потребности на библиотечната социокommunikативна битност:

Желязото с желязо се точи...

Когато се достига такова високо равнище на своевременност в информационно-коммуникативния свят със значение за популацията му – каквото е нивото на учебника **Маркетинг на библиотечно-информационната дейност**, – отново (на езика на постмодерния инструментариум на знанието) активираме **БИБЛИО-ИНФО-НООСФЕРАТА...**

...Защото Демиургът на практиката е **ЗНАНИЕТО**.

Литература и бележки

1. *Желязото с желязо се точи.* (Древна мъдрост)

2. Тук и по-долу в *настоящото изложение* не се изтъкват научните звания и академичните достойнства на учените, които са много добре известни на българската научна общественост (*вж: по-долу*).

3. *Вж.:*

Brezhneva, V. et al. The history of information management in Russian library education / V. Brezhneva, R. Gilyarevsky (Статии) (III 8). // *GLORIA BIBLIOSPHERAE* (Нишката на Ариадна) : Изследвания в чест на акад. проф. Александра Куманова : Юбилеен сб. по слу-

чай 65 год. от основаването на УниБИТ = GLORIA BIBLIOSPHERAE (Ariadne's Thread) : Studia in honorem Acad. Prof. Alexandra Kumanova : A Festschrift for 65th Golden Jubilee of the University of Library Studies and Information Technologies in Sofia / Науч. ред. Стоян Денчев ; Състав., предг. и интервю Николай Василев. – София, 2016. – ISBN 978-619-185-211-6. – с. 186–195.

Захаренко, М. Эволюция взглядов на мотивацию в управлении персоналом как теоретико-методологическая основа формирования профессиональной мотивации библиотечных специалистов (Статии) (III 35). // *GLORIA BIBLIOSPHERAE* (Нишката на Ариадна) : Изследвания в чест на акад. проф. Александра Куманова : Юбилеен сб. по случай 65 год. от основаването на УниБИТ = GLORIA BIBLIOSPHERAE (Ariadne's Thread) : Studia in honorem Acad. Prof. Alexandra Kumanova : A Festschrift for 65th Golden Jubilee of the University of Library Studies and Information Technologies in Sofia / Науч. ред. Стоян Денчев ; Състав., предг. и интервю Николай Василев. – София, 2016. – ISBN 978-619-185-211-6. – с. 394–401.

Клюев, В. Библиотека сквозь призму маркетинга (Статии) (III 50). // *GLORIA BIBLIOSPHERAE* (Нишката на Ариадна) : Изследвания в чест на акад. проф. Александра Куманова : Юбилеен сб. по случай 65 год. от основаването на УниБИТ = GLORIA BIBLIOSPHERAE (Ariadne's Thread) : Studia in honorem Acad. Prof. Alexandra Kumanova : A Festschrift for 65th Golden Jubilee of the University of Library Studies and Information Technologies in Sofia / Науч. ред. Стоян Денчев ; Състав., предг. и интервю Николай Василев. – София, 2016. – ISBN 978-619-185-211-6. – с. 539–547.

Клюев, В. К. Первая болгарская научная экспедиция по исследованию солярного культа протоарийской и праславянской цивилизаций на территории России (Воттоваара в Карелии и Аркаим на Урале). // *Ариадна* : Экспедиция във Воттоваара – Карелия и Аркаим – Урал : Центрове на праевроп. цивилизация в Русия : Протоарии и праславяни : Културолог.-феноменолог. декодиране на митолог, ист. и лингвист. пл. : Уч. пособие по дисциплината „Нестинарство : Информ. кодове на култ. наследство“. – София, 2016. – ISBN 978-619-185-192-8. – с. 179–181.

Клюев, В. К. Презентация международного научного сборника „GLORIA BIBLIOSPHERAE“ на Годичном собрании Отделения Библиотековедения Международной академии информатизации при ООН 2 марта 2017 г. в Москве : Фотоальбом. // <https://fotki.yandex.ru/users/aza-t66/album/533418/> – 2.03.2017. – 50 с.

Колесникова, М. [Н.] Библио-, инфо-, ноосфера как предмет научной рефлексии [: Рец. за кн.: *GLORIA BIBLIOSPHERAE* (Нишката на Ариадна) : Изследвания в чест на акад. проф. Александра Куманова : Юбилеен сб. по случай 65 год. от основаването на УниБИТ = GLORIA BIBLIOSPHERAE (Ariadne's Thread) : Studia in honorem Acad. Prof. Alexandra Kumanova : A Festschrift for 65th Golden Jubilee of the University of Library Studies and Information Technologies in Sofia / Науч. ред. Стоян Денчев ; Състав., предг. и интервю Николай Василев. – София, 2016]. // *Вестник Санкт-Петербургск. гос. унив. культуры и искусств* : Науч. журн. – ISSN 2220-3044. – 2017, № 2 (31) июнь, с. 186–188.

Библиогр. информ.: **Библио-,** инфо-, ноосфера как предмет научной рефлексии. // <https://cyberleninka.ru/search> – 27.01.2017. – 1 с.

Колесникова, М. [Н.] Библиографоведческий интеграл XXI в. [: Рец. за кн.: **Куманова, А.** Интеграл гуманитарной библиографии в XXI веке (Генезис мировой универсальной библиографии) : Учебник – компендиум по общему библиографоведению (Теория библиографической формы) / Общ. ред., дейксис Н. Василев ; Библиогр. ред. Д. Ралева, М. Максимова ; Рец. С. Денчев, Н. Казански. – София, 2017]. // *Библиография и книговедение* (Москва). – ISSN 2411-2305. – 2017, № 3 (410), с. 139–142.

Колесникова, М. [Н.] Симфония библио-инфо-ноосферы [: Рец. за кн.: *GLORIA*

BIBLIOSPHERAE (Нишката на Ариадна) : Изследвания в чест на акад. проф. Александра Куманова : Юбилеен сб. по случай 65 год. от основаването на УниБИТ = GLORIA BIBLIOSPHERAE (Ariadne's Thread) : Studia in honorem Acad. Prof. Alexandra Kumanova : A Festschrift for 65th Golden Jubilee of the University of Library Studies and Information Technologies in Sofia / Науч. ред. Стоян Денчев ; Състав., предг. и интервю Николай Василев. – София, 2016] (Рецензии и отзиви) (IV 37). // *Нишката на Ариадна* (Gloria bibliospherae) = Ariadne thread (Gloria bibliospherae) : Когнитология на енциклопедичността на библиотечната и информационната дейност = Cognitology of encyclopedicity of the library and information activity / Науч. ред. Стоян Денчев ; Състав., предг., библиогр. Александра Куманова, Николай Василев. – София, 2017. – ISBN 978-619-185-285-7. – с. 242–245.

Вж и: **Куманова, А.** За архитектурата и дизайна на библиотеките – опит за съотнасяне (Към въпроса за компаративистичното интердисциплинарно знание на XXI в.) : [Рец. за кн.: **Колесникова, М. Н.** Архитектура и дизайн библиотек : учеб. пособие : направление 51.03.06 „Библиотечно-информационна дейност“; квалификация бакалавр / М. Н. Колесникова, Е. В. Бахтина ; под ред. В. П. Тимонина ; рец. В. В. Брежнева, Л. В. Карлов / Епиграф: „Архитектурата зависи от времето. Тя е кристализация на неговата вътрешна структура, постепенно разкриване на неговата форма.“ – Лудвиг Мис ван дер Рое. – Санкт-Петербург : СПбГИК, 2016. – 128 с. – ISBN 978-5-94708-226-5]. // *Библиотека* (София). – ISSN 0861-847X. – 2017, № 2, с. 96–100. – Съавт. Е. Велев. – *Рез. на англ. ез.*

Библиогр. информ.: **Куманова, Александра, Велев, Евгени.** За архитектурата и дизайна на библиотеките – опит за съотнасяне (Към въпроса за компаративистичното интердисциплинарно знание на XXI в.) (Показалец на статиите на авторите в „Библиотека“ през 2017 : Темат. показалец). // *Библиотека* (София). – 2017, № 6, с. 178.

Ср. и: детайлните биографични справки за тези учени, както и на изтъкнатите по-долу – *вж.*: в междунар. науч. сб. на Университета по библиотекознание и информационни технологии: *GLORIA BIBLIOSPHERAE* (Нишката на Ариадна) (2016) и *Нишката на Ариадна* (*GLORIA BIBLIOSPHERAE*) (2017).

4. *Вж.*:

Куманова, А. Omnia graecula gaga. На многая лета на професор Владимир Клюев (За 60-год. на библиотековеда). // *Библиотека* (София). – ISSN 0861-847X. – 2017, № 1, с. 66–71 : с портр. – Съавт. К. Александрова. – *Рез. на англ. ез.*

Библиогр. 41 ном. назв.

Библиогр. информ.: **Куманова, Александра, Александрова, Красимира.** Omnia graecula gaga. На многая лета на професор Владимир Клюев (За 60-год. на библиотековеда) (Показалец на статиите на авторите в „Библиотека“ през 2017 : Темат. показалец). // *Библиотека* (София). – 2017, № 6, с. 178.

Куманова, А. Синопис на мениджмънта, маркетинга, правото и педагогиката на библиотечно-информационната дейност (Проблеми на планировката на библиотекознанието и библиотечното дело през XXI в.) : [Рец. за кн.: **Клюев, В. К.** Организационно-економические аспекты библиотечно-информационной деятельности [Ел. ресурс] : Системный подход : Сб. избранных тр. / Состав. М. П. Захаренко. – Москва : Литера, 2013. – 1 оптичен диск (CD ROM). – ISBN 978-5-91670-121-0]. // *Издател* (В. Търново). – ISSN 1310-4624. – 2013, № 3–4, с. 53–58 : ил. – *Рез. на англ. ез.*

Публ. и в: <http://journals.uni-vt.bg/izdatel/bul/vol15/iss2/2> – 12.12.2016. – 1 с.

Библиогр. информ.: 1–3. **Матова, М.** Издател : Науч. сп. за кн. / Изд. на Великотърновския унив. „Св. св. Кирил и Методий“ (Велико Търново) ; УниБИТ (София). Съставяне на библиогр. указател – ключ (2002–2013) : Дипл. работа / Рец. С. Денчев. – София, 2017, с. 58, 88. – Публ. в: 1–2) *Издател* (В. Търново). – 2015, № 1 (1–2), с. 49–54. – *Начало*; *Издател* (В. Търново). – 2015, № 2 (3–4), с. 98–102. – *Продължение*; 3) *Тр.* на Студентското

науч. о-во при Унив. по библиотекознание и информ. технолог. (София). – Т. 11, 2016, с. 377–463; 4. COBIS.BG на НБКМ. // <http://www.bg.cobiss.net/> – 27.11.2017. – 1 с.

5. Вж.:

Соколов, А. В. Библиография как инфраструктура библиосферы (Статии) (III 92). // *GLORIA BIBLIOSPHERAE* (Нишката на Ариадна) : Изследвания в чест на акад. проф. Александра Куманова : Юбилеен сб. по случай 65 год. от основаването на УниБИТ = *GLORIA BIBLIOSPHERAE* (Ariadne's Thread) : *Studia in honorem Acad. Prof. Alexandra Kumanova* : A Festschrift for 65th Golden Jubilee of the University of Library Studies and Information Technologies in Sofia / Науч. ред. Стоян Денчев ; Състав., предг. и интервю Николай Василев. – София, 2016. – ISBN 978-619-185-211-6. – с. 849–856.

Соколов, А. В. Библиография как ризома инфосферы [; Рец. на нов. изд. учебник А. В. Кумановой „Введение в гуманитарную библиографию“ (Ч. 1–2. – СПб.; София, 1995–2005) – „Ризома на инфосферата“ (София, 2012) – вж. № 31]. // *Вестник Санкт-Петербургск. гос. унив. культуры и искусств* : Науч. журн. – ISSN 2220-3044. – 2014, № 2 (19) июнь, с. 181–183.

Библиогр. информ. **Библиография** как ризома инфосферы. // <https://cyberleninka.ru/search> – 27.01.2017. – 1 с.

Отз.: **Сукиасян, Э. Р.** О личности и творчестве Александры Кумановой. // *Библиография* (Москва). – 2017, № 1, с. 121–130.

Соколов, А. В. Для полноты картины я упомяну об эпистемологически хорошо обоснованной идее болгарского библиографоведа Александры Кумановой. // *Соколов, А. В. и др. Библиографоведение : Terra incognita : Диалог о библиогр. науке* : Науч.-практ. пособие / А. В. Соколов, В. А. Фокеев. – Москва, 2010. – ISBN 978-5-91670-041-1. – с. 14–15. – Гл. 1. Библиография и библиографоведение : Экспликация понятий : Разд. 1.1. Экспликация понятия „библиография“ (проблема метасистемы библиографии).

Соколов, А. В. Квинтесенция на човечността. // *Куманова, А. Ризома на инфосферата : Морфология на библиогр. : Генезис на световната универс. библиогр. : Теория на библиогр. форма* : Учебник по общо библиографознание. – София, 2012. – ISBN 978-954-2946-12-0. – с. 480–486.

Соколов, А. В. Квинтэссенция человечности : [За библиографите Н. А. Рубакин (Россия) и А. Куманова (България) и техните трудове]. // *Мир библиографии* (Москва). – ISSN 1560-7968. – 2007, № 2, с. 6–12. – Редук. публ.

Соколов, А. В. Квинтэссенция человечности : [За библиографите Н. А. Рубакин (Россия) и А. Куманова (България) и техните трудове]. // *Соколов, А. В. Ретроспектива-75 : биобиблиогр. отчет*. – Санкт-Петербург, 2009. – ISBN 978-5-336-00101-3. – с. 307–322. – *Рашир. публ.*

Соколов, А. В. Наша болгарская коллега Александра Куманова. // *Соколов, А. В. и др. Библиографоведение : Terra incognita : Диалог о библиогр. науке* : Науч.-практ. пособие / А. В. Соколов, В. А. Фокеев. – Москва, 2010. – ISBN 978-5-91670-041-1. – с. 153–154. – Гл. 4. Методологический раздел библиографоведения : 4.1. Понятие о методологии и методах библиографии.

Соколов, А. В. Отдаденост на науката и обществото в името на хуманизма (Когнитологичен портрет на професор, д.к.н. Стоян Денчев). // *Професор Стоян Денчев : Primus inter pares : Щрихи към когнитолог. портр., направен в стила на интервюто* : Учебник за студенти ... в дисциплините от информ.-комуникативния цикъл на знанието / Беседата води, послесл. А. Куманова ; Обща ред. и дейкисис Н. Василев ; Рец. А. Соколов ... [и др.]. – София, 2015. – ISBN 978-619-185-189-8. – с. 160–162. – Други рец.: Д. Христов, И. Коен, Н. Казански.

Соколов, А. [В.] Преданность науке и обществу во имя гуманизма (Когнитологи-

ческият портрет професора, доктора экономических наук Стояна Денчева). // Професор Стоян Денчев : Primus inter pares : Щрихи към когнитолог. портр., направен в стила на интервюто : Учебник за студенти ... в дисциплините от информ.-комуникативния цикъл на знанието / Беседата води, послесл. А. Куманова ; Обща ред. и дейксис Н. Василев ; Рец. А. Соколов ... [и др.]. – София, 2015. – ISBN 978-619-185-189-8. – с. 157–159. – Други рец.: Д. Христов, И. Коен, Н. Казански.

Соколов, А. В. Четыре сферы бытия библиографии: библиосфера, документосфера, инфосфера, ноосфера (Статии) (III 93). // *GLORIA BIBLIOSPHERAE* (Нишката на Ариадна) : Изследвания в чест на акад. проф. Александра Куманова : Юбилеен сб. по случай 65 год. от основаването на УниБИТ = *GLORIA BIBLIOSPHERAE* (Ariadne's Thread) : *Studia in honorem Acad. Prof. Alexandra Kumanova* : A Festschrift for 65th Golden Jubilee of the University of Library Studies and Information Technologies in Sofia / Науч. ред. Стоян Денчев ; Състав., предг. и интервю Николай Василев. – София, 2016. – ISBN 978-619-185-211-6. – с. 857–872.

Столяров, Ю. Народные сказки как источник книжной культуры Болгарии (Статии) (III 96). // *GLORIA BIBLIOSPHERAE* (Нишката на Ариадна) : Изследвания в чест на акад. проф. Александра Куманова : Юбилеен сб. по случай 65 год. от основаването на УниБИТ = *GLORIA BIBLIOSPHERAE* (Ariadne's Thread) : *Studia in honorem Acad. Prof. Alexandra Kumanova* : A Festschrift for 65th Golden Jubilee of the University of Library Studies and Information Technologies in Sofia / Науч. ред. Стоян Денчев ; Състав., предг. и интервю Николай Василев. – София, 2016. – ISBN 978-619-185-211-6. – с. 886–892.

Столяров, Ю. Н. и др. Действительному члену (академику) Международной Академии информатизации (МАИ) при ООН, доктору педагогических наук, профессору. Дistinguished Alexandra Venkova! / Ю. Н. Столяров, В. К. Клюев, М. П. Захаренко (Поздравителни адреси) (I 12). // *GLORIA BIBLIOSPHERAE* (Нишката на Ариадна) : Изследвания в чест на акад. проф. Александра Куманова : Юбилеен сб. по случай 65 год. от основаването на УниБИТ = *GLORIA BIBLIOSPHERAE* (Ariadne's Thread) : *Studia in honorem Acad. Prof. Alexandra Kumanova* : A Festschrift for 65th Golden Jubilee of the University of Library Studies and Information Technologies in Sofia / Науч. ред. Стоян Денчев ; Състав., предг. и интервю Николай Василев. – София, 2016. – ISBN 978-619-185-211-6. – с. 31–32.

Сукиасян, Э. Р. Информатика. Классификационный и терминологический анализ (Статии) (III 101). // *GLORIA BIBLIOSPHERAE* (Нишката на Ариадна) : Изследвания в чест на акад. проф. Александра Куманова : Юбилеен сб. по случай 65 год. от основаването на УниБИТ = *GLORIA BIBLIOSPHERAE* (Ariadne's Thread) : *Studia in honorem Acad. Prof. Alexandra Kumanova* : A Festschrift for 65th Golden Jubilee of the University of Library Studies and Information Technologies in Sofia / Науч. ред. Стоян Денчев ; Състав., предг. и интервю Николай Василев. – София, 2016. – ISBN 978-619-185-211-6. – с. 920–925.

Библиогр. информ.: **Сукиасян, Э. Р.** Годовой отчет 2016 г. – [Москва,] 2016, с. 5. – *Рукоп.*

Сукиасян, Э. Р. О личности и творчестве Александры Кумановой [: Рец. на кн.: *GLORIA BIBLIOSPHERAE* (Нишката на Ариадна) = *GLORIA BIBLIOSPHERAE* (Ariadne's Thread) : Изследвания в чест на акад. проф. Александра Куманова : Юбилеен сб. по случай 65 год. от основаването на УниБИТ. – София, 2016]. // *Библиография* (Москва). – ISSN 0869-6020. – 2017, № 1, с. 121–130.

Вж. и по-горе (бел. 3).

6. *Вж.:*

Михеева, Г. „Сотрудники Российской национальной библиотеки – деятели науки и культуры“ – биобиблиографический словарь (Статии) (III 70). // *GLORIA BIBLIOSPHERAE* (Нишката на Ариадна) : Изследвания в чест на акад. проф. Александра Куманова : Юби-

леен сб. по случай 65 год. от основаването на УниБИТ = GLORIA BIBLIOSPHERAE (Ariadne's Thread) : Studia in honorem Acad. Prof. Alexandra Kumanova : A Festschrift for 65th Golden Jubilee of the University of Library Studies and Information Technologies in Sofia / Науч. ред. Стоян Денчев ; Състав., предг. и интервю Николай Василев. – София, 2016. – ISBN 978-619-185-211-6. – с. 706–713.

7. Вж.:

Профессор Аркадий Васильевич **Соколов**. // *Cor cordium* : Портр. ученых [проф., д-ров наук: Ю. М. Лотмана, Ю. А. Шрейдера, А. С. Мыльникова, В. А. Щученко, И. В. Гудовицкой, О. П. Коршунова, А. В. Соколова, Р. А. Казарьянца, В. Б. Краснорогова] в стиле интервью / Ведет беседы, авт. предисл., преамбулы и примеч. А. Куманова. – Санкт-Петербург, 1994, с. 85–100 ; 164–166 : фотопортр. – *Посв.: Памяти апостола болг. библиогр. ... Т. Борова, личность которого воплощает собою ее прошлое, настоящее и будущее.*

Публ. и в:

Куманова, А. Введение в гуманитарную библиографию : Библиографоведческое исследование. : [В 2 ч.] Ч. 2, Библиографоведческая картина гуманитарной библиографии : Курс лекций по общ. библиографоведению / Науч. ред. А. В. Мамонтов ; Библиогр. ред. И. Л. Клим ; Рец. А. В. Соколов, С. Г. Денчев. – София, 2005, с. 252–263. – *Посв.: ... А. В. Мамонтова ...*

Изд. Гос. высш. инст. библиотековедения и информ. технолог. – Болгария, Санкт-Петербургск. гос. унив. культуры и искусств – Россия. – Библиогр.: систем.-алф. список 1244 нумерованных [и 865 нумерованных] назв. загл. на 20 ез. – Показалци: сист., предм., ист., геогр., именен, на символите, на хуманит. измерения.

ISBN 954-9943-91-7

Нов. изд.: София, 2007: [В 2 ч.] Ч. 2, с. 252–263.

Ч. 1. – Публ.: Санкт-Петербург, 1995.

Публ. и в: <http://www.svubit.org>

Эдуард **Сукиасян** (Человек живёт в мире информации) / Беседу ведет А. В. Куманова (Интервьюта) (V 7). // *Нитката* на Ариадна (Gloria bibliospherae) = Ariadne thread (Gloria bibliospherae) : Когнитология на енциклопедичността на библиотечната и информационната дейност = Cognitology of encyclopedicity of the library and information activity / Науч. ред. Стоян Денчев ; Състав., предг., библиогр. Александра Куманова, Николай Василев. – София, 2017. – ISBN 978-619-185-285-7. – с. 323–326.

Ср. и:

[1] The **English–Russian–Bulgarian** dictionary of library and information terminology = Англо-руско-българският словар по библиотечна и информационна дейност = Англо-руско-български речник по библиотечна и информационна дейност / Comp. J. V. Richardson ... [и др.] ; Managing ed. S. Denchev ; Ed.-in-chief A. Kumanova ; Ed. board R. Burger ... [и др.] ; Graph. ed. N. Vasilev ... [и др.] ; Techn. ed. N. Vasilev, V. Stefanova ; Rev. F. Mainhard ... [и др.]. [2] The **Russian–Bulgarian–English** dictionary of library and information terminology = Руско-българо-английският словар по библиотечна и информационна дейност = Руско-българо-английски речник по библиотечна и информационна дейност / Сост. Э. Р. Сукиасян ... [и др.] ; Отв. ред. С. Денчев ; Глав. ред. А. Куманова ; Редкол. Р. Бургер ... [и др.] ; Граф. ред. Н. Василев ... [и др.] ; Техн. ред. Н. Василев, В. Стефанова ; Рец. Ф. Майнхард ... [и др.]. [3] The **Bulgarian–English–Russian** dictionary of library and information terminology = Българо-англо-руският словар по библиотечна и информационна дейност = Българо-англо-руски речник по библиотечна и информационна дейност / Състав. А. Куманова ... [и др.] ; Отг. ред. С. Денчев ; Глав. ред. А. Куманова ; Редкол. Р. Бургер ... [и др.] ; Граф. ред. Н. Василев ... [и др.] ; Техн. ред. Н. Василев, В. Стефанова

нова ; Рец. Ф. Майнхард ... [и др.]. – София : За буквите – О писменехъ, 2010. – 886 с. : с ил. – (Тр. на Студентското науч. о-во при Унив. по библиотекознание и информ. технолог., ISSN 1314-2526 ; Т. 3). – Юбилейно изд., посв. на 60-год. на Държ. библ. инст., днес: Унив. по библиотекознание и информ. технолог.

Други състав.: А. Куманова, Э. Р. Сукиасян, В. В. Зверевич, Д. В. Ричардсън ; Други ред.: Ч. Грибъл, И. Л. Линден, П. Полански, Б. Шафнер, Я. Л. Шрайберг, Н. Василев, М. Максимова, Ц. Найденова, С. Бойчева, А. Даскалов, Р. Симеонова, Т. Дерменджиева, Д. Ралева, Б. Николова ; Други граф. ред.: Б. Николова, Б. Апостолова ; Други рец.: Н. Казански, М. Младенова, Д. Христов, С. Илиева.

ISBN 978-954-8887-93-9

Публ. и в: <http://www.local.svubit.org/2009/03/08/open-da> – до 30.09.2010; от 30.09.2010: <http://www.sno.unibit.bg>

Публ. и във вид на ел. кн. в изд. „За буквите – О писменехъ“ (2010): <http://www.sno.unibit.bg>

Ново ел. изд. 2017.

[1] The **English–Russian–Bulgarian** dictionary of library and information terminology = Англо-руско-български словарь по библиотечной и информационной деятельности = Англо-руско-български речник по библиотечна и информационна дейност / Comp. J. V. Richardson ... [и др.] ; Managing ed. S. Denchev ; Ed.-in-chief A. Kumanova ; Ed. board R. Burger ... [и др.] ; Graph. ed. N. Vasilev ... [и др.] ; Techn. ed. N. Vasilev, V. Stefanova ; Rev. F. Mainhard ... [и др.]. [2] The **Russian–Bulgarian–English** dictionary of library and information terminology = Русско-българо-английски словарь по библиотечной и информационной деятельности = Руско-българо-английски речник по библиотечна и информационна дейност / Сост. Э. Р. Сукиасян ... [и др.] ; Отв. ред. С. Денчев ; Глав. ред. А. Куманова ; Редкол. Р. Бургер ... [и др.] ; Граф. ред. Н. Василев ... [и др.] ; Техн. ред. Н. Василев, В. Стефанова ; Рец. Ф. Майнхард ... [и др.]. [3] The **Bulgarian–English–Russian** dictionary of library and information terminology = Българо-англо-русски словарь по библиотечной и информационной деятельности = Българо-англо-руски речник по библиотечна и информационна дейност / Състав. А. Куманова ... [и др.] ; Отг. ред. С. Денчев ; Глав. ред. А. Куманова ; Редкол. Р. Бургер ... [и др.] ; Граф. ред. Н. Василев ... [и др.] ; Техн. ред. Н. Василев, В. Стефанова ; Рец. Ф. Майнхард ... [и др.]. – Ново ел. изд. – София : За буквите – О писменехъ, 2017. – 818 с. – (Факлоносци ; XVIII)

Други състав.: А. Куманова, Э. Р. Сукиасян, В. В. Зверевич, Д. В. Ричардсън ; Други ред.: Ч. Грибъл, И. Л. Линден, П. Полански, Б. Шафнер, Я. Л. Шрайберг, Н. Василев, М. Максимова, Ц. Найденова, С. Бойчева, А. Даскалов, Р. Симеонова, Т. Дерменджиева, Д. Ралева, Б. Николова ; Други граф. ред.: Б. Николова, Б. Апостолова ; Други рец.: Н. Казански, М. Младенова, Д. Христов, С. Илиева. – Юбилейно изд., посв. на 70-год. на ЮНЕСКО и 65-год. на Унив. по библиотекознание и информ. технолог.

Е ISBN 978-619-185-276-5

Публ. и в: <http://www.unibit.sno.bg>; https://www.researchgate.net/publication/316926648_THE_ENGLISH-RUSSIAN-BULGARIAN_DICTIONARY_OF_LIBRARY_AND_INFORMATION_TERMINOLOGY;

https://www.google.bg/search?q=%D0%95+ISBN+978-619-185-276-5&ie=utf-8&oe=utf-8&client=firefox-b&gfe_rd=cr&ei=AilKWfSRE-jHXtPsnMAO;

<http://lic.vumk.eu/Eng-Rus-Bulg-Dictionary-Library-Inform-Terminolog.pdf>; https://www.researchgate.net/profile/Alexandra_Kumanova

1. изд. 2010.

Вж. и по-горе (бел. 3 и 5).

8. Англ.: fund – средства, финансиране + raise – сума: **привличане на средства**.

9. *Англ.*: crowd – тълпа + funding – влагане на средства: **народно финансиране** (технология на привличане на ресурси от голямо количество хора за реализацията на актуална задача).

10. *Англ.*: crowd – тълпа + sourcing – използване на ресурси: **използване на мъдростта на много хора – колективен разум** (способ за обмяна на идеи).

11. *Англ.*: brand – марка: **основен способ на диференциация и инструмент на предвиждане на организации и стоки**.

12. *Вж. по-горе*.

13. Проф. А. Куманова през април 2017 г. посещава тази библиотека в състава на делегацията на УниБИТ на международния науч.-практически форум „Формируа будущее библиотек“, състоял се на 20.04.2017 г. в Библиотека за чуждестранна литература в Москва с участието на президента на ИФЛА Дона Шидър. На този форум тя участва в проведената дискусия, посветена на компетенциите на библиотекаря.

Вж.:

„Формируа будущее библиотек“ : Междунар. науч.-практ. форум 20.04.2017 г. к 95-лет. Библ. иностр. лит., Москва : Ч. 1 / Библ. иностр. лит. // <http://libfl.ru/ru/news/mezhdunarodnyuy-forum-formiruaya-budushchee-bibliotek> – 20.04.2017. – Видеозапись.

Ср.:

Куманова, А. Атлас мировой библиографии. // <http://www.cnshb.ru/MAI/amb.pdf> – 24.03.2017. – 14 с.

Докл. на междунар. науч. форуме „Формируа будущее библиотек“ (Москва, 20.04.2017 г.). Публ. сх. и фрагменти Информ. розы XXI в. (междунар. универс. библиогр. с III в. до н.э. по XXI в.).

Маркетинг библиотечно-информационной деятельности : учебник / В. В. Брежнева и др. ; Науч. ред. В. К. Клюев ; Рец. О. О. Борисова, И. Б. Михнова. – Санкт-Петербург : Профессия, 2017. – 240 с. : табл, сх., портр. – (Учебник для бакалавров)

Др. авт.: Н. Ю. Дементьева, Н. В. Жадько, М. П. Захаренко, В. К. Клюев, М. Н. Колесникова.

ISBN 978-5-9909837-4-8

Библиогр. информ.: <http://professija.ru/contextbookdetail.html?ID=607> – 1.11.2017. – 1 с.

Два нови юбилейни сборника

Анка Стоилова

Two new anniversary collections

Anka Stoilova

Summary:

This is a review of the anniversary collections “Ethno-cultures and art” dedicated to the 70th anniversary of Prof. Lyubomir Mikov, and “Turkology today – challenges and trends” dedicated to the 65th anniversary of the foundation of Turkology specialty at Sofia University “St. Climent Ohridski”.

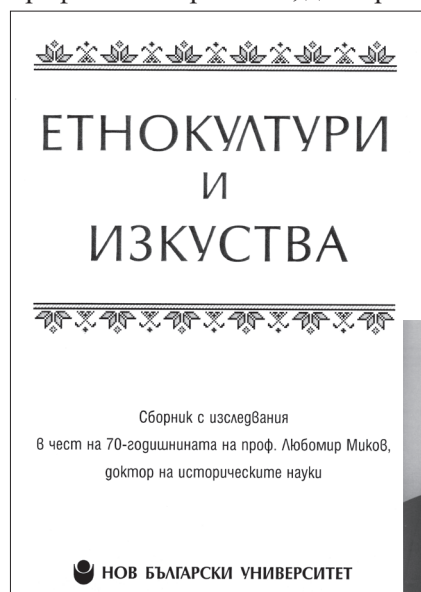
Key-words: Lyubomir Mikov, ethno-cultures, turkology, anniversary.

По утвърдена в годините традиция сп. „Библиотека“ насочва вниманието на своите читатели към най-интересните нови постъпления в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. Между тях са два юбилейни сборника, излезли в края на миналата 2017 г. Независимо от това, че представянето им пред читателите не бе съпътствано с широко огласяване в масмедиите, появата на всеки един от тях с право може да бъде определена като значимо събитие за българската културология и ориенталистика.

Първият сборник **Етнокултури и изкуства** съдържа изследвания, посветени на проф. Любомир Миков, доктор на историческите науки, по повод на неговата 70-годишнина.

Отпечатан е в Нов български университет, подготвен от редакционна колегия на утвърдени наши учени: проф. Ив. Маразов, проф. О. Събев, доц. д-р В. Гарнизов. Съставител е гл. ас. д-р Вл. Димитров; рецензенти са д-р О. Минаева и д-р Н. Христова; редакцията е на Р. Митева. Тяхното участие допринася за високо научно ниво и за качества на полиграфичното оформление и изпълнение.

В уводния текст към сборника от О. Събев са включени кратки биографични бележки за юбиляра и неговото представяне като забележителен учен ерудит както в областта „на българската етнология и българското приложно изкуство“, така и „в областта на етнологията на суфизма, на

османотурската архитектура и на ислямското изкуство“. С основание авторът е открил „изследователската прецизност и научната коректност на проф. Миков“ и е подчертал, че неговите трудове „са изключително приносни, защото запълват съществени празноти в изследванията на османското културно-историческо наследство и ритуална култура у нас“, поради което са високо ценени не само в България, но и в чужбина.

Специално внимание заслужава още един изключително важен факт, посочен и в увода, а именно, че проф. Миков е „учен с богат теренен опит в цялата страна“. Благодарение на този аспект от неговата научна работа всички съобщени и разгледани сведения, всички тези, изводи и анализи се базират на дългогодишни, многобройни теренни проучвания, които са старателно документирани. Така е събран изключително богат фотоархив на стотиците изследвани от него обекти на мюсюлманската архитектура и изкуство у нас и на Балканите, в който има много уникални снимки.

Думите, поднесени от проф. О. Събев, са изпълнени с уважение и респект към проф. Миков, израз на почитта и признателността на неговите ученици, колеги и приятели. Към тях бих искала да добавя само няколко думи относно ролята на проф. Миков като главен редактор на сп. „Български фолклор“ за основаването на поредицата „Ислям и народни традиции“, която остава уникална по своя замисъл и реализация в българската научна периодика. Нещо повече, без неговата инициатива нямаше да бъдат обнародвани изследванията и материалите, свързани с мюсюлманското население у нас и на Балканите, на редица колеги ориенталисти и ислямовеци. Можем само да се надяваме, че тази поредица ще намери своето продължение в следващите издания на списанието.

Основната или избрана библиография, подготвена от Р. Митева, представя многостранно и пълно научните интереси, достиженията и приносите на проф. Миков. В нея са включени общо 200 заглавия на книги, студии, статии, рецензии и отзиви, публикувани от 1977 г. до днес, включително и пет статии, предадени за печат. Преобладаващата част от тях са самостоятелни трудове.

Като един от малкото колеги, поканени от проф. Миков да бъдат негови съавтори, държа да споделя голямото удовлетворение и удоволствие, които ми донесе съвместната ни работа. Вярвам, че и останалите го помнят с проявяваната толерантност, която обаче никога не допуска компромиси и изисква обективност и достоверност при излагането на научните факти и изводи – принципи, следвани неотклонно през годините от него и неговите ученици и последователи.

Заглавието на сборника е „Етнокултури и изкуства“ и отразява темите на двете части, между които са разпределени общо 27-те изследвания на изследователи и преподаватели в университети у нас и зад граница. Както точно се отбелязва в анонса към книгата, техните статии в една или друга степен „съответстват на научните интереси на проф. Миков, като потвърждават широтата, интердисциплинарния характер и методологическата обективност на неговите научни изследвания“.

Всички статии са интересни не само за специалистите в областта, към която се отнасят, но и за много по-широк кръг читатели. Като цяло те изграждат пъстра

и многолика мозайка, показваща близки и далечни образи, фолклорни практики, обичаи, вярвания и традиции. Сборникът започва с изследването на Пламен Бочков на българската обредна система, отразена във втория том на „Веда Словена“, отпечатаната в Санкт-Петербург през 1881 г. – книга, която и до днес е обект на много научни дискусии, публикации и проучвания.

Росица Гичева-Меймари в статията „Буенци и Дионисови почитатели в Древна Тракия“ представя по-малко известния вариант, наричан Буенек или Буенец, на познатия пролетен женски празник Лазаруване. Авторката намира паралели между обредните реалии на Дионисиевите сдружения в Тракия и празнуването на Лазаровден и Буенек. Разгледани са и свидетелствата, които подкрепят хипотезата й за обредно-празничната приемственост между тях.

Редица исторически обстоятелства допринасят за формирането на една особена руска етнорелигиозна общност, определяна като старообредска, възникнала и разпространена в Русия и по-късно в Османската империя. Екатерина Атанасова запознава със старообредската култура в България и Румъния в периода на преход и евроинтеграция на базата на дългогодишни теренни проучвания (1990–2014).

Етнографски наблюдения, събирани близо десетилетие в Златоград, са в основата на статията на Милена Беновска-Събкова, озаглавена „Градската култура, конверсия и преодоляване на етническата флуидност сред българите мюсюлмани“. Авторката разкрива многопластовата картина на идентичностите и равнищата на идентификация на помаците и я определя като динамична.

Останалите материали в първия раздел на сборника са свързани със света на исляма и мюсюлманската култура. Изключително интересна е статията на Мая Ценова за арабските пословици и отразения в тях брак между братовчеди, останал традиционен в редица близоизточни страни. Както подчертава авторката, в доислямското арабско общество се корени тази устойчива обичайно-правна норма, според която братовчедът по бащина линия има приоритетно право да вземе за своя съпруга братовчедка си, дори и да прекрати започнала вече брачна церемония. Тя е отразена и в много арабски пословици и поговорки, една от които е цитирана в заглавието на М. Ценова: „Братовчедът сваля от коня“.

На преселници от Крим, членове на династията на Гиреите и на техните потомци в Румелия и по-специално в Карнобат, е посветено изследването на Иля Зайцев от Института по изтокознание към Руската академия на науките. Публикувани са, свързани с историята на тази династия, надгробни паметници, а така също и османски документи, част от които се съхраняват в Националната библиотека.

Друг учен от Института по изтокознание към Руската академия на науките – Юрий Аверянов – е автор на задълбочено изследване на представите за светиите в суфизма, озаглавено „Светецът (вели) в традицията на бекташиите (Хаджи бекташ, Султан Шуджа и Отман баба)“. Пояснени са значенията на основни термини и понятия и тяхната употреба в арабски и редица тюркски езици. Разгледани са най-важните съчинения на средновековните автори в жанра животоописание на светците (вилает-наме), свързани със суфийските вярвания и практики. Специално внимание е отделено на посочените в заглавието трима светии, почитани и на

Балканския полуостров – Хаджи Бекташ вели ал-Хорасани (XIII в.), шейх Шуджа ад-Дин вели (кр. XIV–XV в.) и Отман баба (жив. XV в.)

Петя Цолева-Иванова и Румен Ковачев представят за пръв път османски архивни документи, съхранявани в Историческия музей на Карлово и историята на тяхното комплектуване и инвентариране. Анотирани са общо 34 документа от периода XV–XIX в. предимно с юридически характер, които хвърлят светлина върху нормите и правораздаването и покупко-продажбата на недвижима собственост.

Върху ръкописи от фонда на отдел „Ориенталски сбирки“ на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ са изградени две от статиите в сборника. Първият манускрипт (ОР 1078) е написан на османотурски език през XVIII в. Съдържа медицинския трактат „Изцелението на сърцето“ (*Шифа‘ ел-фуад*), съставен през 1627 г. от Зейн еб-Абидин бин Халил, главен султански лекар в болницата, построена от султан Мохамед II (1432–1481). В заглавието на статията си авторката проф. Стоянка Кендерова отразява темите, които засяга: „За човешкото тяло и полезните за него храни и напитки“. Представено е не само съдържанието на ръкописа и структурата на текста, но и неговото място и значимост в средновековната медицинска наука. Седемнадесетте части в трактата са наречени разяснение, като се пояснява за какво се отнася то: „Разяснение относно ползите, свързани с храненето“ (част първа); „Разяснение относно ползите, свързани с пиенето“ (част втора); „Разяснение относно природата на ароматните свежи цветя и ползите им за човешката тяло“ (част дванадесета) и пр.

Авторката привежда интересни примери за познанията и представите на средновековните медици, като цитира Зейн ел-Абидин и препоръките му относно пиенето на вода: „хора, които по природа са топли, да пият вода половин час след ядене, ...тези, които по природа са студени – един-два часа след хранене. Вредно е също така да се пие вода при събуждане сутрин от сън, както и в банята, и след изкъпване“. За розата султанският лекар пише, че „подсилва сърцето и мозъка, полезна е при запек, успокоява жълтата жлъчка и премахва болестите, породени от нея“.

На арабски език са ръкописите, залегнали в основата на статията ми „Светът преди Адам“ (ОР 492 и ОР 2265). В тях се откриват два близки по съдържание текста, които се приписват на различни автори и се срещат под няколко заглавия. Те съдържат вярвания, свързани с пророка Мухаммад. Освен есхатологични елементи са включени обяснения за съществуването на различните религии, за появата на множество професии, занаяти и позиции в обществото. Причините за различните занимания на хората са свързани с повелята на Аллах душите на хората да погледнат към образа на пророка Мухаммад и „те всички обърнали взор към него“. Това, което видяла душата, определило какъв щял да стане човекът. „Който видял главата, станал халиф и султан....Който видял веждите, станал резбар.... Който видял шията, станал търговец. ...Който видял крайчетата на пръстите му, станал книжовник...“ Представите за света преди сътворението на Адам, отразени в двата текста, са неразделна част от древните митове и легенди. Тяхното битуване и развитие в мюсюлманска среда трансформират историческата личност

Мухаммад в най-великото и първоначално творение на Бога, от което е създаден универсумът. В статията текстовете са преведени и са приложени в оригинална графика. В хода на изложението са направени препратки към други манускрипти със същото съдържание, които се съхраняват в чужди библиотеки.

Втората част на юбилейния сборник обхваща четиринадесет статии, посветени на изкуствата. Всяка една от тях остава свързана с общата тема на раздела и едновременно с това има свои собствени обекти и ракурси, които са много интересни и разнообразни.

Ето няколко от заглавията: „За възможностите на семиотичния анализ на виртуално-пластичните изкуства“ на Чавдар Попов; „Тагимасад/Посейдон – царският бог на скитите“ на Иван Маразов; „Препис на османски надгробен надпис от Източните Родопи, запазен в бележника на Шакир Мехмед Шакир (1910–1991) от с. Мак“ на Азиз Шакир (на англ. ез.); „Рисунките на Христо Коев (1815–1890). Към въпроса за наивизма в изкуството“ на Ружа Маринска.

Живописната украса и изображения на светци и монаси в християнски храмове са във фокуса на вниманието на две от статиите – тази на Владимир Димитров и на Георги Геров.

Много добре са аргументирани тезите и хипотезите, свързани със златарството в Софийския район от XVI–XVIII в., от колегата Нона Петкова. Голямо достойнство на тази статия е разширената изворова база, от която са събрани анализираните факти. Използвани са документи от османотурските архиви, съхранявани в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“.

На османската архитектура са посветени статиите на Мехмет Зеки Ибрахимгел и Деница Стоянова, а на образа на джамията в арабската миниатюра – изследването на Татяна Стародуб, които са много информативни и богато илюстрирани.

За арабистите и всеки, който се интересува от историята на исляма, истинско събитие е статията на проф. Павел Павлович „Безподобният Коран и немошните поети: сиамските близнаци на спекулативната теология“. В нея е разгледано „възникването в средата на мюсюлманските рационалисти (му‘тазилитите) към края на II/VIII в. на учението за отвръщането (сарафа) на арабите от възможността да изрекат слово, което по своята красота да съперничи на Божието слово в Корана, както и по-късното превръщане на това учение в представата за битийата неподражаемост на Божието слово (и‘джāз)“. Авторът застъпва тезата, „че привържениците на сарафа и и‘джāз допринасят за оформянето на догмата за поетичната дарба като присъща черта на арабите през предислямската епоха (джахилията)“. И допълва, че „без тази догма неподражаемостта на кораничното слово не би изпъкнала като чудо, засвидетелстващо истинността на пророчеството на Мухаммад ибн ‘Абд Аллах“.

Бих искала да представя по-подробно всички статии, но ще насоча читателите само към още две от тях. Първата е много ценна за кодиколозите и изкуствоведите, тъй като застъпва тема, която не е разработвана у нас по отношение на източните ръкописи и определено има приносен характер. Заглавието на авторката Младост Вълкова – дългогодишен преподавател в Националната художествена академия,

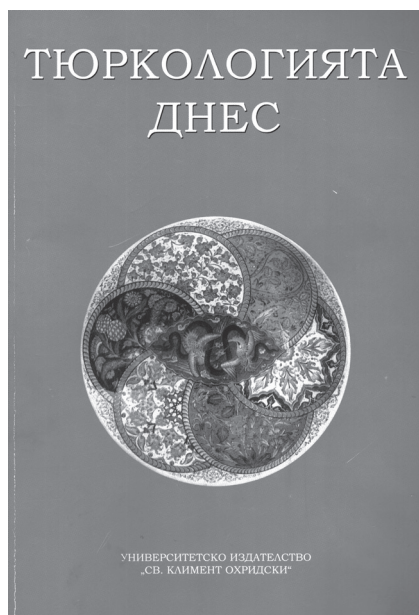
е „Декоративните хартии в подвързиите на ориенталски и славянски ръкописи в НБКМ“.

Втората статия е на проф. Орлин Събев – „Османският поглед към „странните“ изкуства на Европа (XVII–XIX в.). В нея авторът е представил „как османците възприемат европейски културни достижения като печатарското изкуство, театъра и операта, и как възприятията им се променят в хода на времето“. Привлечен е богат изворов материал, включващ както книги и пътеписи, така и доклади на посланици на османската държава в Европа. Авторът убедително аргументира извода, че „в рамките на един век естетическият вкус на османския елит претърпява впечатляваща трансформация“ и допълва: „Ако в началото на XVIII в. операта, балетът и театърът се възприемат като „странно изкуство“, то към края на века отношението към тях е одобрително“.

Вторият юбилеен сборник по щастливо стечение на обстоятелствата също е свързан с Ориента и с 65-годишнината от създаването на специалност „Тюркология“ в Софийския университет „Климент Охридски“. Озаглавен **Тюркологията днес – предизвикателства и перспективи**, той включва материалите от посветената на юбилея международна научна конференция, която бе проведена на 10 и 11 ноември 2017 г. в Центъра за източни езици и култури. Съставители на сборника са проф. И. Саръиванова и доц. М. Йорданова; редактори са Ю. Кирилова и В. Стоянова. Изданието е публикувано в рамките на проект № 80-10-91/2017 към фонд „Научни изследвания“ на Университета. Съдържанието включва предговор и два основни тематични раздела: първият – езикознание и лингводидактика, и вторият – литература, история, култура. За съжаление в него не са приложени резюмета на статиите.

Тематични области, застъпени от участниците в конференцията, определят характера на сборника като интердисциплинарен. Основните между тях са: прабългаристика, тюркология, османистика, епиграфика, сфрагистика, културология, етнография, компартивистика, транслатология, лингвистика, лексикология, лексикография, литературознание, лингводидактика и др.

Както подчертават съставителите на сборника, историята на катедра „Тюркология и алтаистика“ е дело на именити български учени – първооснователите Стоян Тилков, Димитър Газжанов, Гьльб Гьльбов, Борис Недков, Хюсеин Махмудов, Ибрахим Татарлъ и основателя на Центъра за източни езици и култури

Емил Боев. Изключително важна е и ролята на гост-преподавателите Мехмед ага Ширалиев, Хюсеин Мирда-заде, Георг Хазай и др. На един от тях – проф. Дьорд (Георг) Хазай (1932–2016) – е посветена статията на проф. Валери Стоянов. В нея са осветлени ранните години на българската университетска тюркология и са включени извадки от превода на мемоарите на Д. Хазай, имащи отношение към пребиваването му в София през 50-те години на миналия век.

Статиите в първия раздел са посветени не само на съвременния турски език, но и на връзките му с други езици (френски, азербайджански, български) и взаимното влияние между тях.

Към средновековната мюсюлманска книжнина и архивни документи се отнасят изворите, разгледани в следните статии: на проф. Стоянка Кендерова и Жана Желязкова „Един ранен документ за охраната на крепостта Султанийе (дн. Чименлик в Чанкале)“; на Марио Аппен – „Персийски речници от османско време в София и Сараево (описани в каталози на персийски ръкописи от ориенталските сбирки на НБКМ в София и на Хусрев-Беговата библиотека и Босненския институт в Сараево)“; „Дилемата за прочита Мухаммед или Мехмед в арабографични ръкописи и печати“ от автора на настоящия материал.

Вниманието на читателите заслужава всяка една от статиите, но няколко от тях във втория раздел се открояват по ред причини. Илияна Чалъкова се спира на романа „Откриването на Америка от турците“¹ на един от най-четените и превеждани бразилски писатели Жоржи Амаду (1912–2001), като отговаря на въпроса, за кои турци става дума. Статията според авторката показва „линиите на културното взаимодействие“ и очертава „посоките за сравнителни наблюдения в по-общ културологичен и литературоведски план“. Интелигентно написан, материалът безспорно ще провокира мнозина да потърсят и прочетат самия роман.

На територията на Европа и България връщат читателя статиите на Венета Янкова за традиционната култура на татарите от североизточната ѝ част, изградена по данни от документи, съхранявани в държавния исторически архив в гр. Шумен, на Татяна Стойчева, озаглавена „Белгийската мантия и българският калпак“ и на Цвета Тодорова „От ориенталска към европейска София“, която е и много добре илюстрирана.

„Юнус Емре и мястото му в културата на алевийско-бекташийската общност в исторически и съвременен план (по примери от българските земи и Турция)“ е статията на Невена Граматикова.

Юнус Емре е един от най-ярките представители на ранната тюркска религиозно-мистична поетична традиция (XIII–XIV в.), който на характерния за времето си и разбираем за народа турски език (т.е. тюркското наречие на тази епоха), изказва мистичните идеи, утвърдили се и утвърждаващи се в сърцата на големи тюркски маси. В стиховете си той разработва теми и понятия като „хуманизъм“, „любов“ (мистичната любов, трансформираща се в конкретен смисъл в любов към Човек, Любимата, Природата и т.н.), „толерантност“, „Съвършен Човек“ и др., които

¹ Романът е отпечатан на български през 2008 г. от издателство „Колибри“.

синтезират възгледите, възприети от обикновените хора в Анадола и дервишите от религиозно-мистичните течения Бабаи, Бекташи, Йесеви, Календери.

В текста се подчертава духовното влияние върху Юнус Емре на Джеляледдин Руми – Мевляна, Хаджи Бекташ и Тапдук Емре и се дискутира въпросът за пряката му връзка с тях. Обръща се внимание на популярността на стиховете на Юнус Емре сред алевийско-бекташийските общности в Анадола и в българските територии. Акцентира се на универсалния хуманизъм в неговите стихове, пример за който са и следните стихове:

*Този, който не уважава еднакво 72-та народа²,
дори да е светец на шерията, всъщност е бунтовник срещу Истината.*

*Елате да се запознаем един със друг,
заедно да свършим по-лесно работата,
да обичаме, да сме обичани,
този свят на никого няма да остане.*

Османската епиграфика, като една от научните дисциплини, изискващи многостранни и задълбочени познания не само за историята на турския език и култура, но и за арабската палеография, е застъпена в статиите на доц. Катерина Венедикова и проф. Орлин Събев, които са пример за диаметрално противоположни подходи към обективните факти и техните научни интерпретации, поради което поражда редица въпроси и размисли. Първата от тези статии е „Няколко надписа от Родопите“, а втората – „Османските вакъфски библиотеки в България и строителните им надписи – текстуални интерпретации в българската тюркология“.

Безспорно двата представени тук сборника обхващат теми и въпроси, които биха представлявали интерес не само с оглед на нашата съвременност, но и в исторически план. Ето защо те са ценна придобивка както за националното ни книгохранилище, така и за всички големи регионални и градски библиотеки в страната.

Етнокултури и изкуства. сб. изследвания в чест на 70-год. на проф. Любомир Миков. съст. Вл. Димитров. София : Нов български университет, София, 2017. 465 с.

Тюркологията днес. сб. статии. съст. И. Саръиванова, М. Йорданова. София: Унив. изд. „Климент Охридски“, 2018. 304 с.

² Има се предвид броят на религиозните общности в исляма.

Петър Матеев за себе си

Иво Андровски

Petar Mateev about Himself
An interesting and a necessary book

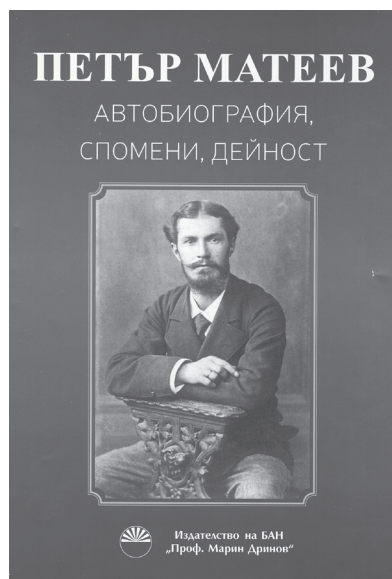
Ivo Androvski

Summary

Review of the biographical book: “Petar Mateev – autobiography, memories, activity”. The first part of the book is a scientific biography and was written by Aleka Stresova. She used many documentary resources on the life and activity of Peter Mateev. These resources are housed today at the Central State Archives – Sofia, the Bulgarian Historical Archive of the National Library “St. St. Cyril and Methodius”, the Scientific Archives of the Bulgarian Academy of Sciences, the Historical Museum in Kotel, the British Library and the British Museum in London. The second, bigger part of the book, presents the autobiography of Peter Mateev. The paper points that until today his personality is little known to the Bulgarian public. It also provides short biographical details about Peter Mateev. An emphasis is placed on his contribution to the construction of the young Bulgarian state at the end of the 19th and early 20th century.

Key-words: Peter Mateev, biography, autobiography, memories, National Library, Central State Archives, British Library.

Книгата „Автобиография, спомени, дейност“ от Петър Матеев е необходима и ценна, тъй като осветлява допълнително първите десетилетия от изграждането и развитието на новоосвободена България. Матеев (1850–1943) е малко известен дори на професионалните учени, които изследват новата ни следосвободенска история. Причина за това са както малкото сведения за него в историографската ни литература, така и доскоро неизследваните и непознати документи, осветляващи неговия житейски път и писменото му наследство. Рихард фон Мах в своята книга „Из българските бурни времена. Спомени от 1879–1918 г.“, го описва като: „някогашен чиновник в английската поща в Цариград, един разностранно образован човек“. Споменат е бегло и от Симеон Радев, в „Строители на съвременна България“, както и в някои историографски трудове.

Чак след средата на 90-те години на XX в. на Петър Матеев е обърнато по-голямо внимание в няколко публицистични текста, а също и в частично издадените му спомени за Балканската и Първата световна война. Обширни сведения за живота му има в неговата автобиография, отпечатана от община Котел през 2014 г.

Освен цитираните трудове, съставителите Алека Стрезова и Страхил Панайотов са използвали много документи и публикации на Петър Матеев, съхранявани в Централния държавен архив – София, Българския исторически архив на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, Научния архив на БАН, Историческия музей в Котел, Британската библиотека и Британския музей в Лондон. Те са положили огромен труд в тяхното издирване, проучване и систематизиране. Но както отбелязват в уводната част на книгата, не са успели през всички етапи на своята изследователска работа да съберат необходимия обем информация. Сведенията за Матеев са свързани предимно с професионалната му и обществена дейност, а почти липсват такива за личния му живот, който и досега остава непознат. Въпреки това, научната биография, освен че е интересно и увлекателно четиво, има голяма познавателна стойност не само по отношение на самия Петър Матеев, а и в етнографски и антропологичен аспект, за изясняване на исторически, политически и обществени процеси в младата българска държава в края на XIX и началото на XX в.

Томът е с обем от 328 страници, с изрядно съставен научно-справочен апарат – библиография на Петър Матеев, обяснителни бележки, археографски бележки, речник на непознатите думи, хронологична таблица. Разделен е на две части. Първата (85 с.) е написана от Алека Стрезова въз основа на откритите и изследвани документи. Втората (89–315 с.) включва автобиографията на Петър Матеев. В края ѝ е поместено приложението „Клинописните таблички от Котел“, чийто автор е Страхил Панайотов.

Петър Матеев е роден на 10 февруари 1850 г. в Котел. Произхожда от заможен котленски род. Образователният му път започва в местното начално училище. Единадесетгодишен е изпратен от баща си да учи в протестантско училище в Малта. След закриването му през 1865 г. се премества в Роберт колеж в Истанбул, и го завършва през 1869 г. По препоръка на д-р Лонг е назначен на работа в английската поща в Цариград.

В столицата на Османската империя той изцяло се интегрира в английска среда. Трупа ценен професионален опит, който по-късно, в първите десетилетия от изграждането на младата българска държава, ще има решаваща роля за него в личен план, при номинирането и назначаването му на престижни държавни длъжности. Така започва професионалния си път и преживява много поврати и интересни моменти.

Още в средата на 70-те години на XIX в. пътува към Египет. Безспорно най-ценна за него е възможността да работи заедно с един от най-известните по това време археолози – Джордж Смит. Препоръчан е на известния учен от британската общност в Цариград, сред която Матеев е бил добре известен. Доколко голям е неговият авторитет там, говори фактът, че специално за това пътуване,

му е бил издаден британски паспорт на името Матюсън, за да може да се ползва от привилегиите, които имат поданиците на британската корона в Османската империя, по силата на режима на капитулациите. Англичанинът и българинът дотолкова си допадат, че по време на отсъствието си от разкопките ученият го оставя за свой заместник. Петър Матеев е свидетел на последните мигове от живота на Смит.

През Руско-турската война от 1877–1878 г. Матеев бяга от османската столица и се записва доброволец. Заподозрян от руснаците, че е шпионин, лежи два месеца в затвора в Кишинев, докато недоразумението бъде изяснено. Първата му служба в българското княжество е като секретар на британския дипломатически агент Уилям Палгрейв в София, където двамата пристигат на 30 октомври 1878 г. от Цариград. Петър Матеев присъства на Учредителното събрание в Търново и взема дейно участие в изработването на първия български основен закон.

През 1879 г. е назначен в Източна Румелия, първоначално като чиновник за специални поръчения при главния управител на областта Алеко Богориди, после две години за негов частен секретар и накрая за началник на канцеларията му. След свалянето на Богориди от поста, професионалното развитие на Матеев продължава в България. По време на проруските офицерски бунтове и преврата срещу княз Александър Батенберг, Матеев взема лоялна спрямо централната власт позиция. Като държавен служител и чиновник към жп линията Русе–Варна първи информира централната власт в София за смутите в региона. След потушаването на бунта Матеев е аташиран към мисията на д-р Константин Стоилов, която има за задача да намери нов български княз. Пътува като таен агент към делегацията и е изпратен в Кан на лична среща с Фердинанд Сакскобургготски – един от главните претенденти за българския престол. За целите на секретната мисия Петър Матеев изработва таен шифър на английски език, с помощта на който кореспондира с официалния делегат д-р Константин Стоилов, също възпитаник на Роберт колеж. През есента на същата 1887 г. е назначен за главен директор на пощите в България. Постът заема до края на 1893 г. Следват назначенията му за първи български търговски агент в Одрин, главен комисар на българската експозиция на изложението в Сейнт Луис – САЩ, княжески дипломатически агент в Атина, участва в управлението на Софийската лига на говорещите английски език.

На всички заемани длъжности той е бил силно ангажиран с българската кауза. Например като директор на пощите, освен че предприема решителни крачки за модернизирането и разширяването на мрежата им в страната, но на Международната телеграфо-пощенска конференция в Париж през 1890, а на следващата година и на Световния пощенски конгрес във Виена постига изгодни двустранни договорености с представители на други държави. През 1892 г. е натоварен да връчи във Виена ратификацията на договора и конвенцията, приети на тези форуми. През годините, в които е търговски агент в Одрин, Матеев самоотвержено защитава българските интереси и правата на местното българско население. При подготовката и провеждането на изложението в Сейнт Луис, благодарение на неговата дипломатичност и самоотверженост, участниците българи реализират мно-

го добри постижения – от общо 180 участници, нашите изложители спечелват 142 награди. Петър Матеев е вероятно и първият българин, който е приет официално от американски президент – Теодор Рузвелт.

Вече в късната възраст и до края на живота си през 1943 г. Петър Матеев се занимава с благотворителност и с публицистична дейност. Неговият богат професионален и политически опит е оценен и въпреки че самият той не членува в политически партии, многократно е търсен за помощ при разрешаване на наболели проблеми на българското общество. Водил съвестно през целия си живот дневници и бележки, свързани с неговата професионална дейност и пътувания, той има богат документален материал за написването на редица автобиографични и мемоарни трудове, а също и с политическа насоченост. Верен на традициите на своя род, Петър Матеев извършва множество дарения. Тук ще споменем само някои: през 1928 г. подарява на Народната библиотека в София 321 старопечатни книги, много са и даренията му за родния му град Котел.

Особената ценност на книги като тази е, че въпреки наличието на известен субективизъм, допускан от авторите на автобиографии и мемоари, те съдържат ценни подробности и описания от първа ръка, липсващи в познатата историографска литература. Като се прибави съвестното събиране и обработка на документи от съставителите, удачното и балансирано поднасяне на текста, може да се заключи, че тя е ценно допълнение към историографската и мемоарната литература.

Матеев, Петър. Автобиография, спомени, дейност. състав. Алека Стрезова, Страхил Валентинов Панайотов. София: Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“, 2017. 326 с. ил.

Нови справочници в НБКМ

Общественнополитически науки

Полански, Патриция. Русская печать в Азиатско-Тихоокеанском регионе : в 4 частях : каталог собрания Библиотеки имени Гамильтона Гавайского университета. Ч. 4, США и Южная Америка / состав. Патриция Полански ; под ред. Амира Хисамутдинова. – Москва : Пашков дом, 2016. – 359 с., [24] л. ил., портр., факс. ; 20 см

Загл. и на англ. ез.: Russian publications in the Asia-Pacific region. Pt. 4, The USA and South America. – Изд. на Рос. гос. библ. – Рез. на англ. ез. – Именен показалец

ISBN 978–5–7510–0697–6

Российская национальная библиотека (Санкт–Петербург). Дореволюционные издания по истории СССР в иностранном фонде РНБ : систематический указатель. Вып. 6, Эпоха Николая I / [состав. И. Г. Яковлева, В. В. Антонов] ; [ред. В. В. Антонов]. – Санкт–Петербург : Рос. нац. библ., 2013. – 496 с. ; 20 см

ISBN 978–5–8192–0445–0

Українське Буджацьке козацтво : енциклопедія / [уклад. Ушанова, С. В., Тимофеев, В. Я.]. – Дніпро : Середняк Т. К., 2017. – 344 с. : с ил., факс., табл. ; 21 см

Библиогр.: с. 338–339

ISBN 978–617–7479–15–3

Biografsky lexikón Slovenska. T. 6, M–N / [Eva Augustínová ... и др.]. – Martin : Sloven. nár. kniž. : Nár. biogr. úst., 2017. – 795 с. ; 25 см

Имената на авт. отбелязани на с. 795

ISBN 80–89023–15–0

ISBN 978–80–8149–079–8 (подв.)

Biograficky slovník českých zemí / red. Jana Brabencová ... [и др.]. – Praha : Libri, 2004–<2016>. – Т. <1–19> ; 27 см

Sv. 19: Fu–Gn / [red. Zdeněk Doskočil ... и др.]. – Praha : Academia, 2016. – IX, с. 471–658

ISBN 978–80–200–2625–5 (sv. 19, Academia)

ISBN 978–80–7286–283–2 (sv. 19, Hist. úst. AV ČR)

Combi visuell / [idé och regi Sven Lidman] ; [huv.–red. Ann-Marie Lund]. – Malmö : Norden, 1967–<1969>. – Т. <1–4> : с ил. (някои цв.) ; 25 см

Съдържа досега:

A–Fj. – 1967. – [487] с.

Fl–Jo. – 1967. – [480] с.

Ju–Mo. – 1968. – [463] с.

Mu–Sp. – 1969. – [449] с.

Dictionnaire de la pensée politique : hommes et idées. – Paris : Hatier, 1989. – 854 с. ; 19 см – (Collection J. Brémond)

Ориг. загл.: The Blackwell encyclopaedia of political thought. – Азб. показалец

ISBN 2–218–02007–6

Encyclopedia of Eastern Europe : from the Congress of Vienna to the fall of communism / ed. by Richard Frucht. – New York ; London : Garland, 2000. – xiv, 958 с. ; 29 см. – (Garland reference library of social science ; vol. 751)

Азб. показалец

ISBN 0–8153–0092–1 (подв.)

Klimekova, Agáta, 1955–. Slovenská národná retrospektívna bibliografia. Séria A:

Knihy, Bibliografia územne slovacikálnych tlačí 19. storočia / Agáta Klimeková, Janka Ondroušková. – Martin : Sloven. nář. kniž., 2016–2017. – T. <1–4> ; 24 cm

ISBN 978–80–8149–067–5 (zv. 1, podv.)

ISBN 978–80–8149–068–2 (zv. 2, podv.)

ISBN 978–80–8149–073–6 (zv. 3, podv.)

ISBN 978–80–8149–074–3 (zv. 4, podv.)

Kubacki, Artur Dariusz, 1971–. Słownik z zakresu kontroli finansowo-księgowej : niemiecko-polski, polsko-niemiecki = Wörterbuch für Finanz- und Buchprüfung : Deutsch-Polnisch, Polnisch-Deutsch / Artur Dariusz Kubacki. – 2. wyd., zm. i uzup. – Warszawa : Wolters Kluwer Polska, 2013. – 338 s. : с табл. ; 25 cm

ISBN 978–83–264–4358–9 (podv.)

Novi Slovenski biografski leksikon / [gl. ured. Barbara Šterbenc Svetina]. – Ljubljana : ZRC SAZU, 2013–. – T. <1–> : с портр. ; 25 cm

ISBN 978–961–254–645–8

Съдържа досега: Zv. 1: A / [avt. Matjaž Ambrožič ... и др.]. – 2013. – 369 с. – Името на авт. отбелязано на гръба на загл. с. – Именен показалец

Литературознание, езикознание и изкуство

Колесник, Валентина Олександрівна. Говорят на българите в с. Криничне (Чушмелий), Бесарабия : речник / Валентина Колесник. – Одеса : Друк, 2008. – 376 с. : с ил. ; 20 см. – (Серия Българските говори в Украйна ; вып. 4)

Библиогр.: с. 9–10

ISBN 978–966–490–018–5

Купчинська, Зоряна Олегівна, 1964–. Стратиграфія архаїчної ойконімії України / Зоряна Купчинська. – Львів : Наук. т-во ім. Шевченка, 2016. – 1278 с., [112] л. к. ; 27 cm
Изд. на Нац. акад. наук України. Инст. укр. мови, Львівський нац. унів. ім. Івана Франка. – Библиогр.: с. 1239–1266. – Рез. на укр., англ. ез.

ISBN 978–966–97470–6–8 (podv.)

Мосеев, Иван Иванович, 1965–. Поморська говоря : краткий словарь поморского языка / И. И. Мосеев. – Архангельск : Белые альвы : Правда Севера, 2005. – 372 с. : с ил. ; 16 cm

ISBN 5–7619–0243–5 (Белые альвы)

ISBN 5–85879–225–1 (Правда Севера)

Пејковић, Марко, 1985–. Речник санскрита и српског / написао Марко Пејковић. – Београд : Catena mundi, 2015. – 160 с. : с табл., к., факс. ; 22 cm. – (Библиотека Префутано слово ; коло 4, књ. 1)

Парал. загл. и текст на санскрит

ISBN 978–86–6343–057–0 (podv.)

Художественный перевод : терминологический словарь-справочник / [отв. ред. и состав. М. Б. Паренко]. – Москва : ИНИОН РАН, 2014. – 379 с. ; 21 cm. – (Серия Теория и история языкознания)

Библиогр.: с. 351–375. – Азб. показалец

ISBN 978–5–248–00738–7

Andelkovic, Vitomir, 1970–. Standardni rečnik englesko-srpski, srpsko-engleski : sa kompjuterskim rečnikom / Vitomir Anđelković. – 2. izd. – Novi Sad : Pan knjiga, 2015. – 720 с. ; 21 cm

ISBN 978–86–84407–09–4 (podv.)

Knežević, Marija, 1972–. Englesko-srpski, srpsko-engleski rečnik / prired. Marija Knežević, Dragan Džaković. – 4. izd. – Beograd : Jasen, 2014. – 1216 с. : с ил. ; 17 cm – (Biblioteka Rečnik)

ISBN 978–86–85337–11–6 (подв.)

Съдържа и:

Englesko-srpski slikovni rečnik

Rečnik informatičkih termina

Schemann, Hans, 1936–. Synonymwörterbuch der deutschen Redensarten / von Hans Schemann ; unter Mitarb. von Renate Birkenhauer. – 2. Aufl., erw. um eine Einf. in die “Synonymie und Idiomatik”. – Berlin ; Boston : De Gruyter, 2012. – 188, XXVI, 428 с. ; 25 см

Азб. показалец

ISBN 978–3–11–021788–9 (подв.)

Slovar novejšega besedja slovenskega jezika / [Aleksandra Bizjak Končar ... и др.] ; [ured. Aleksandra Bizjak Končar, Marko Snoj]. – Ljubljana : Zal. ZRC, ZRC SAZU, 2013. – 407 с. ; 25 см. – (Zbirka Slovarji, ISSN 2232–3759)

ISBN 978–961–254–413–3 : подв.

Zinkiewicz–Tomanek, Bożena, 1943–. Słownik ukraińsko-polski / Bożena Zinkiewicz–Tomanek, Oksana Baraniwska. – Kraków : Petrus, 2012. – 160 с. ; 20 см

ISBN 978–83–7720–098–8

Естествени науки и техника

Нешкоски, Благоја. Терминологија од областа на градежништвото / изработил Благоја Нешкоски. – Скопје : Макед. акад. на науките и уметностите, Лексикогр. центар, 2016. – 983 с. ; 25 см

Загл. и на англ. ез.: Civil engineering terminology. – Текст и на рус., англ., фр., нем. ез. – Библиогр.: с. 981.

Азб. показалци

ISBN 978–608–203–171–2

Урумов, Виктор, 1946–. Лексикон по физика : термилошки речник, биографски речник : англиско-македонски речник, германско-македонски речник, руско-македонски речник, француско-македонски речник / Виктор Урумов. – Скопје : Арс ламина, 2016. – X, 330 с. : портр. ; 25 см

Библиогр.: с. 327–328

ISBN 978–608–247–386–4

Целакоски, Наум, 1937–. Англиско-македонски речник на математички термини : повеќе од 13000 термини, изрази, фрази и синоними = English-macedonian dictionary of mathematical terms : more than 13 000 terms, expressions, phrases and synonyms / Наум Целакоски, Весна Целакоска-Јорданова, Емилија Целакоска. – Скопје : Макед. акад. на науките и уметностите, 2015. – 295 с. : с табл. ; 24 см

Библиогр.: с. 293

ISBN 978–608–203–132–3 (подв.)

Schumann, Walter, 1926–. Gemstones of the world / Walter Schumann ; [transl. by Daniel Shea and Nicole Shea]. – Newly rev. 5th ed. – New York : Sterling, 2013. – 320 с. : с цв. ил., к. ; 20 см

Ориг. загл.: Edelsteine und Schmucksteine. – Имената на прев. отбелязани в изд. каре. – Азб. показалец

ISBN 978–1–4549–0953–8 (подв.)

Състави Ева Стойнева
e.stoyneva@nationallibrary.bg

**Из историята
на
Народната библиотека в София
през периода 1924–1944 г.**

Ръководни лица в Народната библиотека, Библиотечен комитет, щат и състояние на кадрите в периода 1924–1944 г.

Анелия Вълчева¹

**On the history of the People's Library in Sofia 1924–1944
Library Directors at the People's Library, Library Committee,
Staff and Personnel Capacity during the Period 1924–1944**

Anelia Valcheva

Summary

Anelia Valcheva (15 August 1921, Svishtov–7 November 2005, Sofia) in 1956 was appointed a Scientific secretary at the National Library “St. St. Cyril and Methodius”, and during the period 1977–1979 served as a Deputy Director of the Library's Scientific Activities. The text is an excerpt from her unpublished manuscript “The Development of the People's Library in Sofia during the Period 1924–1944”. It was written at various times mainly in the '60s of the last century and was preserved as a manuscript.

Key-words: The People's Library in Sofia, directors, Library committee, staff, salaries.

Ръководни лица в Народната библиотека

Недооценявайки ролята и значението на Националната библиотека, ръководните фактори отпускат такъв щат, който е необходим за извършване само на една част от някои основни функции. Това отношение принуждава ръководствата на

¹ Анелия Христова Вълчева е родена на 15.VIII.1921 г. в Свищов. През 1944 г. завършва Висшето търговско училище (днес Стопанска академия) „Д. А. Ценов“, а от 1944 до 1948 г. е асистент в създадения към него Институт за стопански изследвания, където започва работата ѝ като библиограф под ръководството на проф. Тодор Владигеров. От 1949 до 1979 г. работи в Българския библиографски институт и в Народната библиотека в София. От 1954 г. е ст.н.с., от 1956 г. – научен секретар на Народната библиотека в София, а от 1977 г. – зам.-директор по научната работа. Допринася за изграждането, организира и ръководи научната и издателската дейност на Библиотеката от 1956 до 1979 г., координира на национално равнище изявите в тази насока на цялата библиотечна система чрез научните групи в другите библиотеки. Трудът „Развитие на Народната библиотека в София през периода 1924–1944 г.“ е писан по различно време, главно през 60-те години, но по-късно по него не е работено. Не е и редактиран поради извънредната ѝ ангажираност през 70-те години на миналия век като автор, съставител и редактор на редица значителни библиографски указатели и тематични сборници. Анелия Вълчева почина на 7.XI.2005 г.

Библиотеката да изразходват немалко енергия за непрекъснати постъпки за увеличаване броя на щатния персонал, за промяна на щатните длъжности, за привличане на извънщатни сътрудници и др.

Ръководствата на Библиотеката правят опити и за минимално увеличаване заплатите на служителите. Не са изключени случаите, когато съществуващите длъжности за среднисти се заемат от висшисти не само за това, че работата фактически отговаря на техния ценз, но и затова, че безработицата сред нашата интелигенция принуждава писатели и журналисти, учители и др. да постъпват в Библиотеката за насъщия.

Но поради трудностите, ниските заплати и главно поради пряката намеса в работите на Библиотеката от страна на Министерството на народното просвещение текучеството сред служителите е голямо. Провежданите партизански принципи при назначаването на близки и приближени на отговорни лица е постоянна практика от страна на Министерството. Тази практика е същата и при назначаването на ръководния персонал на Библиотеката. Назначават се лица, които ще провеждат определена политика. Разбира се, има и изключения. Има ръководители, които със своята висока култура и особено мислене успяват да проведат редица разумни мероприятия и да издигнат националната ни съкровищница на по-голяма висота. Обикновено обаче те скоро се уморяват да воюват за всяка отделна придобивка за Библиотеката и се принуждават да я напуснат.

Най-деен и отличаващ се с голяма вещина директор на Народната библиотека през този период е заслужилият за нашата култура литературен критик и историк на българската литература **Божан Ангелов** (1.XI.1873, Русе–2.VII. 1958, София). През 1891–1894 г. завършва славянска филология във Висшето училище в София. Съвременната литературна критика дава на Б. Ангелов висока оценка: „С цялото си дело на усърден работник в полето на българската литература Б. Ангелов се очертава като личен представител на литературната мисъл у нас през първите десетилетия на текущия век. Неговото дело е допринесло за обогатяването на литературните знания на няколко поколения“².

Б. Ангелов е автор на няколко труда върху историята на българската литература и народната поезия, върху теория и история на поезията, над 200 литературно-критични и исторически статии, статии по театрална критика, по библиотечно дело в списания и вестници, на учебници по български език и литература. Дава ценни библиографски приноси: „Общи помагала и насоки за изучаване на българската литература (Историко-библиографски очерк)“ (1923), „Помагала и извори за историята на българската литература“ (1931–1932 г.) и др. Б. Ангелов има над десет самостоятелни труда в областта на историята и теорията на литературата и на българския фолклор.

От своята 34-годишна трудова дейност (1894–1928) Б. Ангелов посвещава най-много години на учителската професия (гимназиален учител в Свищов, Видин, Русе, София). Известно време е главен инспектор по български

² **Богданов**, Ив. Литературното дело на Божан Ангелов. предг. – В: **Ангелов**, Б. Литературни статии. София, 1960, с. 20.

език при Министерството на народното просвещение (1.III.1908–1.V.1909 и 17.VIII.1920–2.XI.1922) и директор на Народния театър в София (1.V.1909–5.IV.1911 и 1.VIII.1918–12.VIII.1920). През последните години преди своето пенсиониране (15.X.1923–8.III.1928)³ работи упорито за извеждане на Народната библиотека от следвоенния хаос, прилага свои принципи. Напуска Библиотеката поради здравословни причини.

Б. Ангелов има голяма заслуга за организирането на книжовното имущество на Библиотеката и неговото каталогизиране, за поставяне на здрави основи на статистическата отчетност. Той взима системни мерки за депозита на българската литература и редовното издаване на националната библиография, грижи се за докомплектуване на липсите от чуждестранна литература и за увеличаване броя на чуждестранните периодични издания. Дава правилни насоки за изграждането на двата важни отдела на Библиотеката – Архивния и Ориенталския. Полага усилия да се подготви и отпечата издаваният отпреди войната Годишник на библиотеката, изоставен наново след неговото напускане. Имал е желание да превърне Библиотеката в научен институт.⁴ Прави усилия за увеличаване и подобряване качествения състав на кадрите в Народната библиотека. В своите статии той издига авторитета на библиотечната професия и защитава нейните интереси.

Б. Ангелов има свои възгледи за организацията на библиотечното дело в България и за мястото на Народната библиотека, които в основни линии отговарят и на съвременното виждане за една национална библиотека. Според него трябва да има само една Народна библиотека, която да е и национална. Това е Народната библиотека в София, където е съсредоточен културният живот на страната. Тя трябва: „1) Да бъде хранилище на книжовното производство на своя народ; 2) Да приготвява всички спомагателни средства за изучаването на това производство: бюлетини, каталози, годишници, репертоар и др., и 3) Да доставя необходимата чужда литература за тружениците в полето на родната книжнина, за да могат те да се държат в течение на умствения живот на културното човечество, проявен в книжнината. Всички други библиотеки трябва да са градски, селски, дружествени, областни и то популярни библиотеки, поддържани от общините, от частни фондове, от държавата. Така трябва да се разреши и у нас въпросът за библиоте-

³ Указ № 51 от 25.III.1928 г. за освобождаване от длъжност на Б. Ангелов, вж. в: **НБКМ–БИА**, ф. 35, а.е. 363, л. 1808. В. Йорданов посочва датата 8.III.1928 г., а в трудовата книжка на Б. Ангелов, запазена от неговото семейство, тя е 20.III.1928 г. Данните за трудовата дейност на Б. Ангелов са взети от трудовата му книжка. По-подробни биографични бележки и бележки за неговата литературна дейност вж. в: **Ангелова**, Цв. Божан Ангелов. 1873–1958 г. – В: *Библиотекар*, 1973, № 9, с. 43–44; Същата. Божан Ангелов. 1873–1958 г. библиография на книжовното му творчество. – В: *Изв. на Нар. библ. „Кирил и Методий“*, 13 (19), 1973, с. 573–585; **Дудевски**, Хр. Божан Великов Ангелов. – В: *Речник на бълг. литература*. т. 1. София, 1976, с. 22–23; **Йорданов**, В. История на Народната библиотека в София: по случай 50-годишнината ѝ 1879–1929. София, 1930, с. 283; **Кратка** българска енциклопедия. т. 1. София, 1963, с. 79; **Богданов**, Ив. Литературното дело на Божан Ангелов. Предговор. – В: **Ангелов**, Б. Литературни статии. София, 1960, с. 5–20; Автобиография на Б. Ангелов и др. документи, вж. в: **НБКМ–БИА**, ф. 231, а.е. 1, л. 1–2; а.е. 3, л. 7; а.е. 4, л. 3; а.е. 8, л. 1.

⁴ **Богданов**, Ив. Божан Ангелов. – В: *Септември*, 1958, № 11, с. 150.

ките“. За библиотеките в Пловдив, Търново и Шумен Б. Ангелова предлага „да се превърнат в областни, като подобни библиотеки се уредят и в Бургас, и в Горна Джумая и да се сдобият с по един екземпляр от депозита, да се издържат от областта, а държавата да назначава персонала и да му плаща заплатата“.⁵

Въпреки че Б. Ангелов ръководи Народната библиотека през не лек период, успехите на Народната библиотека може да се обяснят главно с личната активност на нейния директор и подобрените финансови възможности на страната през време на частичната стабилизация на икономиката.

Следващият директор на Народната библиотека е също известен културен деец – **Велико Йорданов** (10.VIII.1922 г., с. Медвен, Котленско–6.II.1944 г., София). Следва литература, естетика и философия в Лайпциг. И той е дългогодишен гимназиален учител по българска литература (в Сливен, Разград и София), а от 1907 до 1919 г. е служител в Министерството на народното просвещение, където заема длъжностите – подначалник в отдела за средните училища и началник на отдела на културните учреждения на Министерството на народното просвещение. От 1921 до 1928 г. е член на Учебния комитет при Министерството и редактор на сп. „Училищен преглед“. В. Йорданов също отдава последните години преди пенсионирането си на Народната библиотека (1.XI.1928⁶–VII.1934⁷). Неговите най-ценни трудове са върху историята на нашето просветно дело за периода 1878–1913 г. Написал е история на своето родно село, съставил е антология и сборник с български литературни произведения (на българската белетристика и за Ц. Церковски), има учебници по българска литература, сътрудничи на редица наши литературни списания – „Българска сбирка“, „Българска книга“, „Демократичен преглед“, „Летописи“, „Училищен преглед“ и др. В. Йорданов пише за възникването на музеите в България, за приноса на русите за създаването на Народната библиотека, написва и първата история на Народната библиотека от нейното създаване до 1929 г., съдържаща ценни материали за нашата културна история, единственият цялостен труд досега за развитието на Народната библиотека.⁸

В. Йорданов също е енергичен директор, но работи в Библиотеката, когато

⁵ Рапорт на Б. Ангелов от 5.IV.1927 г. до МНП след командировката му в Пловдив, Търново, Русе и Шумен, за да се запознае с положението им. – В: **Йорданов**, В. Цит. съч., с. 309. Неговите възгледи за условията, на които трябва да отговаря една обществена библиотека, вж. и в: **Ангелов**, Б. По повод на една „История на Народната библиотека“ в София. – В: *Бълг. мисъл*, 1931, № 5, с. 349.

⁶ **Йорданов**, В. История на Народната библиотека в София: по случай 50-годишнината ѝ 1879–1929. София, 1930, с. 316.

⁷ На 27.VI.1934 г. е подписал заявление на П. Орешков за отпуск, а на 7.VIII.1934 г. е издадена заповед за възнаграждение, равно на тримесечна заплата, „на бившия директор на Народната библиотека В. Йорданов за 35 прослужени години“, вж. ЦДИА, ф. 177, оп. 2, а.е. 526, л. 34, 36, 63.

Съществуващите три централни архива (ЦДИА, ЦДА на НРБ и ЦДТА) са преобразувани в Централен държавен архив (ЦДА) с ПМС № 268 от 30.12.1992 г. – Бел. ред.

⁸ Биографични бележки за В. Йорданов вж. **Факлиева**, Ел. Велико Вълков Йорданов. – В: *Речник на българската литература*. т. 2. София, 1977, с. 142; **Парпулов**, Д. Виден книжовник. 100 год. от рождението на Велико Йорданов. – В: *Сливенско дело*, № 93, 8.08.1972.

в страната настъпва стопанската криза и съществуващите дотогава трудности в работата значително се увеличават, поради рязкото намаляване на кредитите и други причини, породени от кризата. В. Йорданов продължава успешно борбата за осигуряване на депозита за редовното и подобро издаване на националната библиография, за събиране на архивни документи от страната. Бори се срещу намаляването на персонала. Енергично протестира срещу намесата след 19 май 1934 г. в работата на Библиотеката и партизанското отношение към кадровата политика, несъобразена с нейните нужди. Протестира против ниските заплати на библиотечния персонал.

След напускането на В. Йорданов през 1934 г. следват десет години на упадък в дейността на Народната библиотека. Липсват ръководители с широка култура. Независимо от полемиката в печата между Б. Ангелов и В. Йорданов през 1931 г. по въпроса кой от двамата е работил повече в Народната библиотека и е преодолявал по-големи трудности⁹, заслугите и на двамата трябва да се преценят като безспорни приноси за развитието на Библиотеката

За кратък период (VII.1934–20.IX.1934)¹⁰ за директор на Народната библиотека е назначен **д-р Михаил Тихов** (7.VII.1882, Дряново–25.III.1936, София), завършил немска филология в Лайпциг, също писател и литературен критик.¹¹

След д-р М. Тихов в продължение на няколко месеца (1.X.1934–14.V.1935) длъжността директор на Библиотеката се изпълнява от един от малцината служители, получили библиотечна квалификация – дотогава главен библиотекар и завеждащ Чуждия отдел на Народната библиотека, **Маргарита Димчевска**. След завършването на образованието си в Американския колеж в Цариград през 1914 г. тя е назначена за библиотекарка на колежа. През 1923–1925 г. завършва Библиотечния факултет при Лондонския университет. В Народната библиотека работи като командирован учител през 1925 г., 1926 г. и 1927 г. От 1926 г. до 1934 г. е на работа в Министерството на народното просвещение – отговаря за училищните библиотеки. През този период (1929–1931) тя организира първите два библиотекарски курса за гимназиални учители библиотекари. От 1923 до 1932 г. е доктор по библиотечно дело при библиотекарските курсове на Върховния читалищен съюз. През 1929 г. организира за първи път в България седмица на книгата. Ръководи

⁹ Полемиката започва от Б. Ангелов по повод излизането на историята на Народната библиотека и изнесените в нея сведения за периода 1924–1928 г. Вж. статиите на Б. Ангелов в: *Българска мисъл*, № 5–6, 1931, *Мир*, № 9300, 11.VII.1931, и статиите му за националната библиография и за издаването на печатан каталог; вж. статията на В. Йорданов, публикувана в: *Мир*, № 9288, 27.VI.1931.

¹⁰ На 30.VII.1934 г. подписва писмо за възнаграждение на В. Йорданов, вж. **ЦДИА**, ф. 177, оп. 2, а.е. 526, л. 38; на 20.IX.1934 г. е издаден указ да бъде освободен от длъжност, вж. **НБКМ–БИА**, ф. 35, а.е. 309, л. 46–49. Писмо от МНП от 29.VIII.1934 г. е подписано за директора и от главен библиотекар М. Димчевска, вж. **ЦДИА**, ф. 177, оп. 2, а.е. 526, л. 93.

¹¹ Д-р М. Тихов завежда в миналото Чуждия отдел на Народната библиотека (23.X.1914–15.X.1916), известен период е директор на Библиотеката (11.IV.1915–15.VIII.1916), а през 1929 г. за кратко време е на работа в Библиотеката като командирован учител от I мъжка гимназия в София (23.V–31.VII.1929), вж. **Йорданов**, В. Цит. съч., с. 232, 241, 316, 322; **НБКМ–БИА**, ф. 35, а.е. 362, л. 2202, а.е. 363, л. 1947 (Изходящ дневник).

организирането ѝ през първите четири години. През 1930 г. урежда първата в България изложба на планове и снимки на големи европейски и американски библиотеки. Като служител на Министерството на народното просвещение ѝ е дадена библиотекарска стипендия от Карнегиевата фондация за международен мир. За шест месеца (12.III.–22.VIII.1930) М. Димчевска е изпратена в САЩ на специализация.¹² Тя е член на комисията на болничните библиотеки при Международната федерация на библиотечните сдружения.¹³

На 14.V.1934 г. постъпва в Народната библиотека като главен библиотекар и завеждащ Чуждия отдел в библиотеката на мястото на П. Орешков. Освен това организира изложбите на Библиотеката за седмицата на българската книга и изработва библиографските справки.

М. Димчевска е автор на библиографията „Българска кооперативна книжнина“ до 1931 г. и на статии по библиотечните въпроси, поместени в български и чужди списания и вестници.¹⁴

Прави опит да оползотвори своите познания в съставяне на правила за каталогизация, в които залягат принципите на англо-американската система. Като главен библиотекар, заместник на директора, тя е твърде заета с административни, ръководни и изпълнителски задачи, които не ѝ дават възможност да довърши правилата за описание и за библиографска работа. През 1943 г. М. Димчевска напуска Народната библиотека и постъпва в Института за рационализация.

Последният директор на Народната библиотека през разглеждания период (14.V.1935¹⁵–6.IX.1944 г.) е дългогодишният служител в библиотеката **Райчо Райчев**, който не притежава качествата на своите предшественици, но е удобен за

¹² По време на командировката си тя се запознава с работата на 234 библиотеки, 8 библиотекарски училища, 6 издателски къщи, 2 книговезници, 2 магазина за библиотечни съоръжения, 3 книжарници и участва в 3 конференции. М. Димчевска напуска МНП поради съкращаване на длъжността, защото отказва да членува в Либералната партия. Вж. Молба на М. Димчевска до МНП от 10.V.1935 г. в: **ЦДИА**, ф. 177, оп. 2, а.е. 526, л. 106; Доклад на М. Димчевска до МНП за командировката ѝ в САЩ. Приложен е списък на проучените библиотеки, вж. в: **ЦДИА**, ф. 177, оп. 2, а.е. 290, л. 5–9.

¹³ **ЦДИА**, ф. 177, оп. 2, а.е. 626, л. 34–35. За дейността на М. Димчевска в Народната библиотека вж. и: Доклад на М. Димчевска от 6.VI.1939 г. в: **ЦДИА**, ф. 177, оп. 2, а.е. 985, л. 164–165; **Йорданов**, В. Цит. съч., с. 312; 322, 330; Биографични бележки в: **ЦДИА**, ф. 370, оп. 2, а.е. 863, л. 1–4; автобиография и писма до проф. Ив. Шишманов от М. Димчевска от 1.II.1925 и 25.IV.1925 г. и от майката на М. Димчевска – Спаска Димчевска – в: **Арх. на БАН**, ф. 11к, оп. 3, а.е. 535, л. 1–7.

¹⁴ Вж. например статията ѝ „Библиотекарят“ (публикувана в: **Двадесет и пет години в служба на народната просвета и култура** (1911–1936). юбил. сб. София, 1937, с. 99–102 и списъка на публикациите ѝ в биографичните бележки в: **ЦДИА**, ф. 370, оп. 2, а.е. 863, л. 1–4.

¹⁵ Указ № 28 от 14.V.1935 г., издаден въз основа на доклад от 11.V.1925 г., № 1322 на МНП вж. в: **ЦДИА**, ф. 177, оп. 2, а.е. 611, л. 54, 55; акт за приемане от 20.V.1935 г., вж. в: **ЦДИА**, ф. 177, оп. 2, а.е. 626, л. 30–31; Молба от Р. Райчев да бъде назначен за директор на Народната библиотека, вж. в: **ЦДИА**, ф. 173, а.е. 274, л. 38–41; по-късно хвалебствена статия за дейността на Райчо Райчев като директор на Народната библиотека, вж. в: **Б[адев], Й[ордан]**. Библиотечното ръководство и варварството на някои читатели. – В: *Зора*, № 6289, 31.V.1940.

провеждане политиката на правителството. Р. Райчев следва две години право в Женевския университет. През 1908 г. е на работа в Народния театър, когато Пенчо Славейков е директор. След това е учител (1910–1911), началник на отделение в Министерството на вътрешните работи (1912–1914), военен кореспондент на щатна длъжност в Щаба на VII рилска дивизия (1915–1916), учител в една от столичните гимназии. Р. Райчев участва в редактирането на езархийския вестник „Вести“ в Цариград и на в. „Отечество“, орган на конституционните клубове в Солун, сътрудничи на в. „Пряпорец“ и „Радикал“, на сп. „Демократически преглед“, „Художник“, „Българска сбирка“, „Летописи“ и др.¹⁶

В Народната библиотека постъпва през 1922 г.¹⁷ като завеждащ Чуждия отдел (30.VII.1922–15.X.1923), а след това е назначен за главен библиотекар (15.X.1923–20.X.1931).¹⁸ За известно време напуска Народната библиотека и постъпва като библиотекар на Народното събрание (20.X.1931–14.V.1935).¹⁹

В изпълнение политиката на Б. Ангелов за квалификация на библиотечните кадри Р. Райчев е изпратен за една година на 30.VIII.1925 г. на специализация в Париж, Берлин, Лайпциг и Мюнхен.²⁰

Като главен библиотекар Р. Райчев проявява саомнителност, домогва се до директорското място, няма нужния авторитет и се налага на няколко пъти Министерството на народното просвещение да провежда анкети.²¹ Като директор Р. Райчев използва строги административни мерки за ръководство и не дава абсолютно никакви права и самоинициатива както на ръководителите, така и на своя пръв помощник – главния библиотекар М. Димчевска.²²

Обективните трудности на периода 1934–1944 г. и субективните слабости на Р. Райчев довеждат Библиотеката до упадък. Възможностите за редовното осигуряване на депозита намаляват, националната библиография излиза с няколко години закъснение, а в предвоенните години спира набавянето на чуждестранна литература. Обслужването на читателите е подчинено на общата линия на ръководството на Библиотеката – да бъде в услуга на официално провежданата дър-

¹⁶ ЦДИА, ф. 177, оп. 2, а.е. 290, л. 70–71.

¹⁷ След продължителни молби през периода 1906–1918 г. пред проф. Ив. Шишманов да бъде назначен в Народната библиотека като зам.-директор или на друга работа в културен институт, или като негов секретар (когато Ив. Шишманов е назначен за пълномощен министър в Украйна през 1918 г.). Вж. писмата на Р. Райчев в архива на проф. Ив. Шишманов в: **Арх. на БАН**, ф. 11к, оп. 3, а.е. 1289, л. 10–11; 15–17; 26–27.

¹⁸ ЦДИА, ф. 177, оп. 2, а.е. 290, л. 70–71; Р. Райчев е уволнен на 11.V.1931 г., л. 105–107.

¹⁹ Удостоверение от Народното събрание от 28.V.1935 г., вж. в: ЦДИА, ф. 173, оп. 6, а.е. 1, л. 29.

²⁰ Писмо от МНП и от Народната библиотека до Р. Райчев, вж. в: **НБКМ–БИА**, ф. 35, а.е. 362, л. 1987 (Изходящ дневник) и а.е. 363, л. 1565 (Изходящ дневник); **Йорданов**, В. Цит. съч., с. 321. За тази специализация Р. Райчев не е представил доклад. Вж. Поверително изложение на В. Йорданов до МНП от 30.VI.1930 г. в: ЦДИА, ф. 177, оп. 2, а.е. 526, л. 315–317, 329.

²¹ Поверително изложение от 8 с. на В. Йорданов и 7 приложения – докладни записки на сътрудници в Библиотеката от 30.VI.1930 г., вж. в: ЦДИА, ф. 177, оп. 2, а.е. 526, л. 314–330; а.е. 290, л. 23–37.

²² Наредба на Р. Райчев от 11.XI.1939 г., вж. в: ЦДИА, ф. 177, оп. 2, а.е. 1303, л. 58.

жавна политика. Мероприятията за ограничаване достъпа на читатели студенти и ученици са продиктувани от липсата на достатъчно помещения и от виждането на ръководството, че Библиотеката трябва да се ориентира към средите на научните работници, което през този период е политически продиктувано – да се намали достъпът на младите кадри до литературата, която е включена в специален забранен фонд за широките читателски среди.²³ От друга страна, ценните турски архиви са предоставени на разположение за „научни проучвания“ на Немския научен институт в София. Много късно Р. Райчев взема мерки за опазване имуществото на Библиотеката през Втората световна война.

Един от най-изтъкнатите заслужили ръководни кадри в Народната библиотека през периода 1924–1944 г. е **д-р Павел Орешков** (30.X.1884, Оряхово–21.XI.1953, София).²⁴

Поради затварянето на Университета през 1907 г. П. Орешков следва в Белград, Загреб и Грац. Научава сръбски и хърватски език, но поради липса на средства се връща в България и завършва висшето си филологическо образование в София. Изпратен е от Университета да специализира във Виена и Петербург. Във Виена получава докторат по философия. През време на Балканската война е офицер, и поради това, че знае чужди езици, е помощник-началник на разузнавателната секция в Щаба на действащата армия. В продължение на две години е завеждащ политкултурната секция.²⁵ След войната е началник на информационното бюро при Министерството на земеделието и после секретар на Централното управление на Българската земеделска банка.²⁶ Д-р П. Орешков има около 18 научни публикации на исторически, етнографски и икономически проучвания. Интересни са и неговите книговедски проучвания, като „Българската книга през войните (1912–1918)“, „Българската книга след войните (1919–1928)“, „Книжнината ни в навечерието на войните и съдбата ѝ до 1928 г.“, „Книгата в България през 1930 г.“ и др., критичната рецензия за библиографията на М. Димчевска (1931), отговорът на Б. Ангелов върху „Идеята да се напечата каталог на Народната библиотека“ (1931), а също и публикациите на следните библиотечни теми: „Запазване на библиотечните книги“ (1935) и „Поуки от наводнението на Университетската библиотека в София през януари 1938 г.“ (1938).

²³ За отношението на Р. Райчев към тази литература може да се съди и от факта, че той дори не мисли за евакуирането на сбирката с марксистическа литература.

²⁴ По сведения на неговата дъщеря Здравка П. Орешкова.

²⁵ През време на войната той е инициатор и организатор на сериозни научни издирвания на природните богатства и населението на новоприсъединените земи. В тези проучвания участват 17 видни български учени – проф. Милетич, проф. Б. Цонев, проф. А. Арnaudов, проф. В. Златарски, проф. Йорд. Иванов, проф. Ст. Младенов, проф. Ст. Романски, проф. Иширков и др. Техните доклади (около 700 с.) стават първият и най-надежден извор на сведения за специалния комитет на мира, който подготвя документацията на българската делегация за мирната конференция.

²⁶ Автобиография на П. Орешков в ръкопис, съхраняван от неговата дъщеря; също и Доклад на В. Йорданов от 23.II.1931 г. и от м-ра на НП до царя за награждаването на П. Орешков по случай 50 г. на Народната библиотека, вж. в: ЦДИА, ф. 177, оп. 2, а.е. 290, л. 70–71, 239. Тук той слага началото на две научни селскостопански списания и на две серии от практически ръководства.

В Народната библиотека д-р П. Орешков завежда Българския отдел (15.IV.1929–22.VII.1931), а след това до 14.V.1934 г. е и главен библиотекар. Има няколко командировки с научна цел в Югославия и в Румъния.²⁷ През време на специализацията и научните си командировки той посещава и работи в над 25 чужди библиотеки.²⁸

Като завеждащ Българския отдел, П. Орешков има особена заслуга за изискване навременното депозиране на печатните произведения, за изработването на голяма част от изостаналите бюлетини на националната библиография и внасянето на редица подобрения в нея, с които тя достига своето най-високо равнище от началото на излизането си и далеч изпреварва постиженията на по-напредналите страни. П. Орешков в много случаи е в помощ на директора на Библиотеката.²⁹ След напускането на Народната библиотека той работи до своето пенсиониране (1946) в Библиотеката на Министерството на войната.

Не само директорите, но и някои служители през този период оставят трайни следи в развитието на Библиотеката: гимназиалният учител **Петър Гъбенски** (28.X.1923–1.IV.1929)³⁰, като завеждащ Българския отдел, **граф Н. Н. Игнатиев**, син на многозаслужилия за България Н. П. Игнатиев, който работи в Библиотеката от 1.IX.1926 г.³¹ до 1944 г.³² като завеждащ Каталогизаторската служба.

Един от дългогодишните служители в ръкописно-документалните отдели на библиотеката е Анна Кирил Христова, дъщеря на писателя Кирил Христов. След завършване на висшето си образование в Софийския университет тя е учителка в Кюстендил, а от 1929 до 1945 г. работи в Народната библиотека (от 1929 до 1940 г. в Архивния отдел, а от 1941 г. завежда Отдела за ръкописи и старопечатни книги). А. К. Христова участва много дейно в спасяването на фонда на Библиотеката по време на бомбардировките и е един от малцината служители след евакуирането ѝ. От 1945 до 1947 г. тя работи в Министерството на информацията, а от 1947 г. до пенсионирането си (1961) ръководи Библиотеката на Българската телеграфна агенция.³³

Заслуги за Народната библиотека имат и специалистите, които завеждат Архивния отдел. Това са: **Васил П. Василев** – гимназиален учител (завеждащ Архивния отдел от 1.V.1925 г. до 25.I.1928 г.)³⁴; артистът и писателят **Константин**

²⁷ Сведения от цитираната автобиография, а също и от Писмо на гл. секретар на Министерството на народното просвещение до Министерството на външните работи от 1939 г., вж. в: **ДСИА**, ф. 177, оп. 2, а.е. 290, л. 183, **НБКМ–БИА**, ф. 35, а.е. 363, л. 1995.

²⁸ По-подробни биографични бележки вж. в: **Крусов**, П. Д. Д-р Павел Н. Орешков. (По случай една 25-годишнина). – В: *Знаме*, № 34, 1930; **Стаматов**, Л. Павел Неделчев Орешков. – В: *Речник на българската литература*. т. 2. София, 1977, с. 476–477.

²⁹ През 1930 г. изработва обстоен доклад за нуждите на Библиотеката от библиотечна постройка и план за оползотворяването на наличните пространства, вж. **Йорданов**, В. Цит. съч., с. 314.

³⁰ **Йорданов**, В. Цит. съч., с. 283, 322, 323.

³¹ **Пак там**, с. 322–323.

³² Писмо до МНП от 26.VIII.1942 г. вж. в: **ЦДИА**, ф. 177, оп. 2, а.е. 1303, л. 186.

³³ По автобиографични бележки, дадени от А. К. Христова.

³⁴ **Йорданов**, В. Цит. съч., с. 295, 305, 322, 323.

Мутафов, пазител през 1926–1927 г., а от 28.I.1928 г.³⁵ до 1942 г. завеждащ Архивния отдел, допринесъл за обогатяването му с архивни материали от цялата страна; първият специалист историк и научен работник **Иван Панайотов**, постъпил от 1942 г. като завеждащ Архивния отдел и заместник-директор с големи заслуги за спасяване фонда на Библиотеката по време на бомбардировките и с приноси за отдела и за науката след 1944 г.³⁶

С не по-малко приноси за Народната библиотека са ръководителите на Ориенталския отдел. От 1913 до 1935 г. продължава дейността си за обогатяването на архивните фондове от турски документи и за разкриването им в студии **Владимир Тодоров Хиндалов**.³⁷ Стипендиант на Библиотеката по ориенталистика в Будапеща, Берлин и Цариград е видният наш ориенталист **проф. Петър Миятев**. Той е на работа в Народната библиотека от 24.XII.1934 г., като командирован от Министерството на народното просвещение, а от V.1935 г. до 1942 г. завежда Ориенталския отдел до назначаването му за ръководител на Българския институт в Будапещенския университет.³⁸ На негово място постъпва другият стипендиант на Министерството, току-що завършил ориенталистика в Берлинския университет, бъдещият **проф. Борис Недков**.³⁹

Други дългогодишни завеждащи отдели и заслужили служители през този период са: Пенчо Крусов (от 1929 до 1934 г., когато е изпратен за директор на Народната библиотека във Велико Търново), Люба М. Грекова (1922–1943), Рада Букурещлиева (1927–1941), Надежда Коларова (1928–1943) и др.⁴⁰

През периода 1924–1944 г. в различни отдели на Народната библиотека работят български писатели като редовни служители или като командировани учители: **Владимир Полянов** (пазител през 1924 до 30.VIII.1924)⁴¹, **Светослав Минков** (пазител от 30.VIII.1924 до 5.V.1925)⁴², **Санда Йовчева** (1924–1925), **Иван С.**

³⁵ Пак там, с. 322–323, 328. Вж. и предложението на В. Йорданов за награждаването му по случай навършване на 25 г. служебна и 30 г. писателска дейност в: **ЦДИА**, ф. 177, оп. 2, а.е. 429, л. 162.

³⁶ Вж. сведенията за дейността му в дял IV; **НБКМ–БИА**, ф. 380, а.е. 21, л. 6–9.

³⁷ Вж. **ЦДИА**, ф. 177, оп. 2, а.е. 98, л. 93; биографични бележки от Б. Недков, публикувани в: *Год. на Бълг. библиогр. институт Елин Пелин*, 1, 1948, с. 234.

³⁸ Вж. и доклад на Д. Г. Гаджанов от 26.IX.1931 г. в: **ЦДИА**, ф. 177, оп. 2, а.е. 290, л. 99–100; писмо от В. Йорданов до МНП от 20.VII.1932 г. в: **ЦДИА**, ф. 177, оп. 2, а.е. 429, л. 183.

³⁹ Сведения за дейността му вж. в дял IV.

⁴⁰ Вж. напр.: **Шиклев**, Ст. Първите. – *Библиотекар*, 1958, № 11, 57–59. За Данка Василева (в Нар. библиотека от IX.1920 до 1956), Цветана Ценова (в Нар. библиотека 11 г.), Цветана Сахатчиева (в Народната библиотека от 1925 до 1932).

⁴¹ **Йорданов**, В. Цит. съч., с. 328; заявление на Вл. Полянов до МНП за подаване оставка от 30.VII.1924 г., вж. в: **НБКМ–БИА**, ф. 35, а.е. 363, л. 1462 (Изходящ дневник).

⁴² **Йорданов**, В. Цит. съч., с. 328; Заповед на МНП за встъпване в длъжност от 30.VII.1924 г., вж. в: **НБКМ–БИА**, ф. 35, а.е. 363, л. 1462–1464.

На 16.IV.1925 г. Св. Минков е задържан от полицията като брат на Иван Минков – член на Военния център на комунистическата партия, загинал след априлските събития. От Народната библиотека дават сведения за дейността и името, с което се ползва. На 5.V.1925 г. Св. Минков е уволнен. Сведенията са от: **НБКМ–БИА**, ф. 35, а.е. 363 (Изходящ дневник) – Писмо до МНП от 23.IV.1925, л. 1529; отговор на № 8458 от 30.IV.1925 г.

Андрейчин (1924–1927)⁴³, Христо Петков Василев – Орлин Василев (секретар-счетоводител през 1932 и до 16.I.1933)⁴⁴. През 1924 г. продължава да работи Димитър Иванов – Елин Пелин (от 1926 г. до 1944 г. е уредник на музея „Иван Вазов“)⁴⁵, Емануил Попдимитров (през учебната 1942–1943)⁴⁶ и др.

Съгласно постановление XXIV на Министерския съвет от 24.I.1924 г.⁴⁷ отбиването на трудовата повинност за писатели и журналисти става в Народната библиотека – София, и в Народната библиотека – Пловдив, а живеещите в други населени места – в местните читалища или общинските библиотеки. За отбиване на трудовата повинност в Народната библиотека имаме сведения за писателя Людмил Стоянов⁴⁸ и др.

Някои гимназиални учители, голяма част от които по-късно са видни научни работници, са командироваани в Народната библиотека за тяхната научна работа. Такава командировка се разрешава например на Димитър Николов Осинин, редовен гимназиален учител в Първа софийска мъжка гимназия за 6 месеца за проучванията му върху народната песен.⁴⁹

Независимо от несъответствието в увеличениия обем на работа и недостатъчния персонал Библиотечният комитет и ръководството все повече се въздържат да назначават на работа в Библиотеката писатели. Така например по повод на препоръчаната от Министерството на народното просвещение кандидатура на писателя Е. Коралов през 1937 г. Библиотечният комитет взима следното решение: „Практиката в миналото на Народната библиотека да се назначават писатели е давала лоши резултати. Причината за това е била, че те, писателите, въпреки всички техни обещания, не са могли и не са искали да гледат на службите инак, освен като

до МНП, л. 1531; Писмо до Св. Минков от 11.V.1925 г. и заповед за уволнение № 1245 от 5.V.1925 г., л. 1533–1434. Вж. и автобиографични бележки на Св. Минков в: Султанов, С. Насаме със Светослав Минков. София, 1972, с. 244; Йорданов, Хр. Светослав Константинов Минков. – В: *Речник* на българската литература. т. 2. София, 1977, с. 376–379; Димитър Талев, Светослав Минков и Димитър Димов в спомените на съвременниците си. София, 1973, с. 240–241, 268.

⁴³ Йорданов, В. Цит. съч., с. 330.

⁴⁴ Преписка между Народната библиотека и МНП от 31.III.1942 до 16.IV.1942 г., вж. в: ЦДИА, ф. 177, оп. 2, а.е. 1303, л. 2–6; а.е. 1481, л. 9.

⁴⁵ Акт за назначаване на Елин Пелин в музея „Иван Вазов“ и доклади на началника на Отдела за култура и изкуства до м-ра на НП да бъде оставен на работа там, вж. в: НБКМ–БИА, ф. 35, а.е. 120, л. 38, 56, 60, 65–70, 76, 78, 82–97, 101; Разписки за получените от служителите на Народната библиотека заплати, вж. в: НБКМ–БИА, ф. 35, а.е. 505, л. 1509–1512.

⁴⁶ Писмо до МНП, в което се иска Ем. п. Димитров да се командирова на занятие в Библиотеката. Резюлирано е: *Разрешава се*, вж. в: ЦДИА, ф. 177, оп. 2, а.е. 1300, л. 1.

⁴⁷ *Държавен вестник*, № 256, 14.II.1924.

⁴⁸ Уверение за отбиване трудовата повинност на писателя Л. Стоянов и др. от 4.IX.1925 г., вж. в: НБКМ–БИА, ф. 35, а.е. 363, л. 1489.

⁴⁹ Протокол от 1.IX.1941 г. на комисията за командироване на учителите при МНП вж. в: ЦДИА, ф. 177, оп. 2, а.е. 1308, л. 8–9; 28–29; Протокол от 24.VIII.1942 г. на същата комисия, с който не се разрешава продължаване на командировката му с 1 година, вж. в: ЦДИА, ф. 177, оп. 2, а.е. 1308, л. 75. Изявяват желание да бъдат командировани в Народната библиотека и други учители, вж. *Пак там*, л. 80–81.

на синекура, за да могат свободно да се отдават на писателската си дейност. Ето защо тази практика е изоставена вече от десетина години и тя не трябва да се връща. За създаването благоприятни условия на писателите за работа държавата се е погрижила, като е определила за тях библиотечарски служби в Министерството и други някои места. Народната библиотека се нуждае от служители, които всецяло са отдадени на своята библиотечарска работа и грижи. Това още повече важи за настоящето време, когато работата е твърде много засилена“.⁵⁰

Библиотечен комитет

Важна роля в ръководенето на Библиотеката през първите десет години на разглеждания период има Библиотечният комитет. Той подпомага ръководството при обсъждане на въпросите за насоките на нейното развитие, за кредитите и персонала. Библиотечният комитет има около 10–15 заседания годишно.⁵¹ Обсъждат се въпросите: за състава на читателите; приемане на дарения от книги; отчисляване на книги; внасяне на суми за изгубени книги; дарения на книги от депозитните екземпляри, от които имат повече; ценза и заплащането на библиотечарите и увеличаване на персонала, назначаване на нови сътрудници; увеличаване на кредитите; изданията на Библиотеката; завършването на склада; постъпки за нова сграда; участието на Народната библиотека в международни конгреси; честване на 50-годишнината на Народната библиотека и др. След 1933 г. сведенията за работата на Библиотечния комитет са по-оскъдни. Изглежда, той е свикван по-рядко.

В състава на Библиотечния комитет влизат изтъкнати професори. В него участват главният библиотечар и библиотечарите, които завеждат отдели под председателството на директора. В заседанията на Библиотечния комитет вземат активно участие неговите дългогодишни членове професорите Беньо Цонев и Васил Златарски. Те са членове на Комитета до своята смърт – проф. Б. Цонев до 5.X.1926 г., а проф. В. Златарски до 15.XII.1935 г. На тяхно място са избрани професорите Юрдан Иванов (5.X.1926–26.II.1928), когато заминава за Париж), Стоян Романски (от 26.II.1928), Петър Мутафчиев (от 8. X.1935). В комитета са включени през различни години и следните ръководни работници в Народната библиотека: главният библиотечар Р. Райчев и завеждащите отдели П. Гъбенски и В. Тодоров, а след това и главният библиотечар М. Димчевска и завеждащите отдели Н. Игнатиев, К. Мутафов, д-р П. Миятев.

Щат и състояние на кадрите

Съществена особеност на предшестващия период е недостатъчният, непостоянен и неквалифициран персонал. Директорът Б. Ангелов си поставя като основна

⁵⁰ Протокол № 3, 23.VIII.1937 г., вж. в: **НБКМ–БИА**, ф. 35, а.е. 112, л. 1.

⁵¹ Сведения от протоколите и от ведомостите за документите и възнагражденията на членовете – вещи лица, вж.: **НБКМ–БИА**, ф. 35, а.е. 5; а.е. 10; л. 192–211; а.е. 626, л. 1–4; и др.; **Йорданов**, В. Цит. съч., с. 313, 334.

Дейността на Библиотечния комитет се засяга и при разглежданите мероприятия на отделните видове дейности на Библиотеката.

задача да увеличи персонала, да го направи постоянен и да привлече хора с широка култура, за да може да извади Народната библиотека от хаоса. На първо време той използва старата система да привлича на работа в Библиотеката командировани учители⁵², но си поставя за цел да прекрати тази практика и да ги превърне в редовен персонал. В своя доклад до Министерството на народното просвещение от 18.I.1924 г.⁵³ обръща внимание, че от десет години персоналът на Народната библиотека е същият и е абсолютно недостатъчен за нарасналите нужди. Така съгласно със Закона за депозиране на печатните произведения от 1920 г. се предвижда да се създаде специална служба в Библиотеката. През 1921 г. са открити народни библиотеки в Шумен и в Търново, които получават по един депозитен екземпляр от Народната библиотека. От 1923 г. работното време в читалнята е продължено до 9 часа вечерта. През 1924 г. архивът на Възраждането е прехвърлен от Етнографския музей в Народната библиотека. Нахвърляните от години книги по тавани и мазета трябва да се подредят в новозавършеното книгохранилище. Освен това описаното вече книжовно имущество е с такива грешки, че трябва да се извършат много поправки, проверки или да се опише отново. Като съществено условие за персонала в Библиотеката Б. Ангелов поставя необходимия образователен ценз, а също и специалните познания и качества.

До известна степен Б. Ангелов успява да постигне целите си. През 1924 г. ръководният персонал е почти изцяло подновен. След това в продължение на няколко години той не се сменя и работи сериозно върху задачите си. Увеличават се контролът и дисциплината на служителите. Задачите на отделните сътрудници диференцират съобразно със структурата на Библиотеката и се създава възможност за по-добрата им специализация.

Персоналът на Народната библиотека за двадесет години се увеличава средно с 3–4 души. Но възходящата линия за периода 1926–1929 г. не е запазена, а през периода 1930–1931 г. и 1944 г. броят на служителите е по-малък и от този през 1924 г. Много често крещящите нужди от работна ръка се задоволяват с временен персонал, и то главно за слагане в ред и за превеждане на турските архиви⁵⁴, както и за книговезницата.⁵⁵

Ръководството на Библиотеката поставя големи изисквания и за длъжностите пазители⁵⁶, чийто ценз е средно образование, а те са главният изпълнителски персонал – за обработване и подреждане на библиотечното имущество, за изработване на каталозите, за водене на инвентарните книги, за завеждане на картотеките *Opera continuanda* и *Opera incomplete*, за разпращане на литература и библиотечни издания в страната и в чужбина, за изработване и редактиране на националната библиография и др.

⁵² Йорданов, В. Цит. съч., с. 288–289.

⁵³ Пак там, с. 295–296.

⁵⁴ Писмо от 30.VIII.1941 г., вж. в: ЦДИА, ф. 177, оп. 2, а.е. 1301, л. 1–2.

⁵⁵ Присъствена книга на книговезницата, вж. в: НБКМ–БИА, ф. 35, а.е. 360, л. 1795–1840, 1841–1968.

⁵⁶ Писмо до МНП от 10.X.1932 г., вж. в: НБКМ–БИА, ф. 35, а.е. 361, л. 167.

Въпреки това до 1925 г. в Народната библиотека няма нито един пазител с висше образование. Но постепенно някои от командированите учители, въпреки че са с висше образование, остават на работа след откриването на нови места за пазители. По този начин за кратко време в Библиотеката навлизат голям брой висшисти.⁵⁷ Кандидатите за всяка длъжност в Народната библиотека се разглеждат от Библиотечния комитет и се назначават от Министерството на народното просвещение.⁵⁸

Стремежът и на следващите директори е да се назначават служители с нужния образователен ценз, да знаят езици и да имат библиотечна подготовка. При равни условия се предпочитат мъже, тъй като персоналът е прекалено феминизиран, а има редица длъжности, за които по-подходящи са мъжете – например за контролор по печатниците и др.⁵⁹

За привличане на подходящо лице за контролиране на печатниците, ръководството на Народната библиотека прави опити да издейства специална длъжност „ревизор на графическите и печатарските заведения“, но молбата остава без последствие. За тази длъжност се поставят специални изисквания: най-малко две години служба в Народната библиотека, от които една година фактическо изпълнение на тази работа, най-малко полувисше филологическо образование, владее поне на два от модерните чужди езици.⁶⁰

Поставяните изисквания от ръководството на Библиотеката често не се спазват. Така например заведена е голяма преписка във връзка с несправедливите преценки на Министерството на народното просвещение след 19.V.1934 г. Пенсионирани са директорът на Библиотеката, а така също и някои дългогодишни служители пазители, без да им се обяснят причините и въпреки тежкото им материално положение.⁶¹ На тяхно място са назначени други, които по-рано са уволнени по некадърност. За тях обаче се застъпват техните близки – министри и бивши министри. Напразни остават оплакванията на пострадалите служители.⁶² Министерството на народното просвещение проявява намеса в работата на Библиотеката – уволнява и назначава без знанието на директора и на Библиотечния комитет.⁶³

⁵⁷ ЦДИА, ф. 177, оп. 2, а.е. 1310, л. 28.

⁵⁸ Запазени са много заявления и протоколни решения на Библиотечния комитет, които се изпращат до МНП като предложения от ръководството на Народната библиотека, вж. ЦДИА, ф. 177, оп. 2, а.е. 526, л. 41–42; а.е. 725, л. 25–26 и др.

⁵⁹ Вж. ЦДИА, ф. 177, оп. 2, а.е. 1301, л. 33.

⁶⁰ Писмо и изложение на В. Йорданов от 7.III.1932 г. до МНП, вж. в: ЦДИА, ф. 177, оп. 2, а.е. 429, л. 159–160.

⁶¹ ЦДИА, ф. 177, оп. 2, а.е. 526, л. 49–65.

⁶² Молба до МНП от Мария Попова от 16.XII.1935 г., уволнена на 1.VII.1934 г., вж. в: ЦДИА, ф. 177, оп. 2, а.е. 725, л. 27.

⁶³ Изложение на В. Йорданов от 2.III.1935 г., вж. в: НБКМ–БИА, ф. 35, а.е. 261, л. 11–12. По същото време се извършва „кадрил“ и в Пловдивската народна библиотека. Подменя се почти половината от персонала, вж. ЦДИА, ф. 177, оп. 2, а.е. 526, л. 154–155. За намесата на МНП в подбора на библиотечния персонал в Народната библиотека вж. и критичната статията: Пундев, В. Народната библиотека. – В: *Литературни новини*, № 21, 17 февр. 1929.

„Народната библиотека е останала твърде назад в своето развитие в сравнение с някои други институти у нас – изтъква Р. Райчев в своята молба от 24.IV.1935 г. да бъде назначен за директор. – Това се дължи – тази истина трябва да бъде смело отбелязана – на недостатъчното сериозно отношение на държавата към този културен институт, преди всичко към персоналия й въпрос. Ходатайства от политически хора, чужди на интересите на учреждението, приятелски и роднински връзки, желание да се угоди томува и ономува – това са фактите, които в повечето случаи са играли роля за назначаването на библиотечния персонал, като се почне от най-високата до най-низшите служби. Това е било най-голямата язва, която е спъвала правилното развитие на Народната библиотека...“.⁶⁴ Все още съществува практиката тя да бъде убежище за синекурни длъжности на писатели и книжовници. Освен това за икономия на бюджета се искат и съкращения на персонала. Ръководството на Народната библиотека протестира срещу тази политика. Д-р П. Орешков изпраща докладна записка до директора на Народната библиотека, а после и заявление до министъра на народното просвещение.⁶⁵ Той изтъква всички трудности, които биха се явили, в случай че се направят съкращения от персонала на Народната библиотека, като обръща внимание, че той и сега е недостатъчен и изнемогва от работа. Едно съкращение ще създаде и „редица бърканици и мъчнотии по депозита, и ще накърни една от най-съществени функции на библиотеката“. Изтъква колко усилия му е коствала подготовката на персонала и колко много се вреди на Библиотеката с постоянното му разместване – уволнение и назначение на нови лица. Това е „хроническо страдание“ на Библиотеката.

В отговор на това изложение оставката му е приета и е съкратена длъжността библиотекар на Българския отдел. Необходимо било да се правят постъпки за възстановяване на тази длъжност. Дълго време тя се изпълнявала от директора на Библиотеката. Директорът изпълнява през този период още редица други функции, тъй като от шестте отдела в Библиотеката през 1935 г. само три имат ръководители.⁶⁶

Колко далеч от дейността и задачите на Народната библиотека е Министерството на народното просвещение, става ясно и от преценката, която то дава през 1939 г. за нея, и от изразените съмнения в натовареността на персонала й. От 1.I.1939 г. се задължава директорът на Библиотеката да изпраща тримесечни отчети заедно с отчетите на завеждащите отделите.⁶⁷ Още след първия отчет за дейността на Библиотеката в министерството констатира, че персоналят „не е достатъчно натоварен“. Намира, че не е мотивирано твърдението на Р. Райчев, че библиотечният персонал изнемогва и е необходимо да бъде увеличен, както и искането да бъдат командировани двама или трима „млади, енергични учители“, които владеят много добре френски и немски език.⁶⁸ „Това е временна мярка, защото не може вече да се издържа само с наличния персонал. Повече от тях са

⁶⁴ ЦДИА, ф. 173, а.е. 274, л. 38–41.

⁶⁵ Заявление от 26.VI.1936 г., вж. ЦДИА, ф. 177, оп. 2, а.е. 526, л. 54–55, 55а.

⁶⁶ Писмо до м-ра на НП от 22.X.1935 г., вж. ЦДИА, ф. 177, оп. 2, а.е. 626, л. 15.

⁶⁷ ЦДИА, ф. 177, оп. 2, а.е. 1303, л. 20.

⁶⁸ ЦДИА, ф. 177, оп. 2, а.е. 985, л. 159–161.

съзнателни и привързани към библиотеката чиновници, дадоха и продължават да дават повече, отколкото позволяват обикновените човешки сили, и пак не успяват да се справят достатъчно с работата си“.⁶⁹ „Не всички чиновници са претоварени“ – заключават „специалистите“ от Министерството на народното просвещение и „откриват резерви“: не е достатъчно натоварен главният библиотекар, т.е. заместник-директорът, и нареждат да поеме повече работа.⁷⁰ В изпълнение на нареждането на Министерството на народното просвещение, директорът възлага на главния библиотекар М. Димчевска още редица ръководни и оперативни задачи, „за да облекчи общата работа на библиотеката“.⁷¹

Съвършено ясно е, че тези „резерви“ не достигат за изпълнение на задачите, още повече че от 1939 г. започва военно мобилизиране на персонала. Ръководството на Библиотеката продължава да прави всяка година постъпки за откриване на нови пазителски длъжности и да иска временен персонал за подреждане и превеждане на турските архиви.⁷² Сравнява се броят на библиотечния персонал с този на Университетската библиотека и се установява, че Народната библиотека има значително по-малко служители, въпреки че тя има по-мощни задачи като национална библиотека. Отново се иска да бъдат командирани учители в Библиотеката.⁷³

Сериозно внимание се обръща на трудовата дисциплина в Народната библиотека.⁷⁴ Обаче ръководството среща големи трудности при настъпилата военновременна обстановка и особено след англо-американските бомбардировки на 10.I.1944 г. От началото на 1944 г. работният ден е сведен до минимум – от 9 до 11,30 часа. Опасността от нови бомбардировки създава възможност за отслабване на дисциплината. Нужно е било да се вземат мерки за събирането на персонала, за

⁶⁹ ЦДИА, ф. 177, оп. 2, а.е. 967, л. 80–81.

⁷⁰ Писма от 29.VIII.1939 и 10.X.1939 г., вж. в: ЦДИА, ф. 177, оп. 2, а.е. 985, л. 134, 135, 137; а.е. 1303, л. 60.

⁷¹ Заповеди № 10 от 15.VI.1939 г. и № 11 от 11.X.1939 г. и Наредба 20 от 11.XI.1939 г., вж. в: ЦДИА, ф. 177, оп. 2, а.е. 1303, л. 56–58.

Възлагат се на главния библиотекар ръководството и надзора на службата за подготовка на книгите за подвързия, като самата тя да извършва редица процеси по подготовката и контрола, да ръководи и книговезницата, да ръководи отдела за български печатни произведения. Тези задължения се прибавят към съществуващите дотогава: да подготвя и следи за изпълнението на седмичните програми за дежурствата в читалнята; да следи и дава седмични отчети за дисциплината на персонала, да издирва *Bulgarica* на англ. език; да дава разрешения на читателите за книги, карти и др.; да дава библиографски и библиотечни упътвания. Вж. Доклад на М. Димчевска за септември–декември 1939 г. и за I–I.X.1940 г. в: ЦДИА, ф. 177, оп. 2, а.е. 1303, л. 69–70; 84–86.

⁷² Писма до МНП от 30.VIII.1941 г. и от 15.IX.1942 г., вж. в: ЦДИА, ф. 177, оп. 2, а.е. 1301, л. 1–2; а.е. 1303, л. 90–92.

⁷³ Писмо до министъра на НП от 24.VIII.1942 г., вж. в: ЦДИА, ф. 177, оп. 2, а.е. 1303, л. 187–188. За 1942–1943 г. са командирани писателят Ем. п. Димитров и други учители по бълг. език от I мъжка гимназия, вж. ЦДИА, ф. 177, оп. 2, а.е. 1300, л. 1, 3.

⁷⁴ Присъствени книги от 1931–1934 г. и от 1936–1938 г., вж. в: НБКМ–БИА, ф. 35, а.е. 360, л. 1387–1606, 1608–1673, 1675–1734, 1795, 1840–1968; Заповед от 14.VI.1940 г. и Наредба от 26.VI.1942 г., вж. в: ЦДИА, ф. 177, оп. 2, а.е. 1303, л. 129, 131 и др.

да не спре работата на Библиотеката.⁷⁵ Въпреки желанието на директора, особено след втората бомбардировка, която опожарява сградата на Народната библиотека, служителите са евакуирани със семействата си в различни населени места: Калюфер, Попово, Карлово, Берковица и др. Канцеларията на Библиотеката е в с. Долни Раковец, Радомирско, където остава до 21.IX.1944 г.⁷⁶, а музеят „Иван Вазов“ с уредника Елин Пелин – в Самоков. В София остават само няколко души.⁷⁷

Ниските заплати на библиотечните работници също са причина за текучеството и спънка за привличане на добри кадри. Известно е колко ниски са заплатите на учителите в България през този период, въпреки огромния брой протести от цялата страна, отправяни до Министерския съвет и Народното събрание с искания за тяхното увеличаване. Заплатите на библиотечните работници са много по-ниски от тези на учителите от средните училища, макар че библиотекарите в повечето случаи идват именно от тези среди и че за тяхната работа е нужна и допълнителна библиотечна квалификация.

В един от първите си доклади до Министерството на народното просвещение Б. Ангелов протестира срещу тази аномалия и предлага завеждащ отделите в Библиотеката да се изравнят по заплата с редовните доценти в Университета, главният библиотекар – с извънреден професор, а директорът – с редовен университетски професор. Предлага също пазителите в Народната библиотека и в Университетската библиотека да бъдат прехвърлени от IV в III категория. Иска повишение и на секретар-счетоводната длъжност, понеже от едно лице се изпълнява цялата секретарска, касиерска и домакинска работа.⁷⁸

Молбите на ръководството на Библиотеката за повишаване на заплатите на библиотечните служители следват една след друга през целия период. Почти във всеки доклад или отчет, изпращан до Министерството на народното просвещение, този въпрос заедно с въпроса за сградата не се пропуска. „Днешното положение е непоносимо“, пише в доклада си до министерството В. Йорданов, като посочва големите изисквания към библиотечния персонал.⁷⁹ „Служителите, които имаме, ако не са напуснали библиотеката, то е, защото са на служба в нея 10–15 години и повече. Когато се освободи някое чиновническо място, напразно подканям набелязани от мене по-рано лица да се явят като кандидати. Никой не желае в днешно време да работи с толкова ниска заплата“, пише Р. Райчев в едно свое изложение до министъра на народното просвещение.⁸⁰

⁷⁵ Заявление от М. Ялтънчева до МНП от 15.III.1944 г. Къщата и детето ѝ са пострадали от бомбардировките и тя иска да бъде командирована в Пирдоп при семейството си. „Лошият пример е заразителен... На същото основание всички чиновници биха могли да поискат командировки там, където са близките им, и в такъв случай библиотеката трябва да спре работа“, резюмира Р. Райчев. За назиждане на останалите служители М. Ялтънчева е уволнена.

⁷⁶ По спомени на д-р Ив. Панайотов.

⁷⁷ Разписки за изпращане заплатите на служителите (III–VIII.1944), вж. в: **НБКМ–БИА**, ф. 35, а.е. 505, л. 1509–1512, 1521–1538, 1540.

⁷⁸ Доклад от 18.I.1924 г., вж. в: **Йорданов**, В. Цит. съч., с. 288.

⁷⁹ Доклад от 1930 г., вж. в: **НБКМ–БИА**, ф. 35, а.е. 367, л. 475.

⁸⁰ Писмо от 24.VIII.1942 г., вж. в: **ЦДИА**, ф. 177, оп. 2, а.е. 1303, л. 188.

Подобни изложения до министерството се правят както от директорите на Народната библиотека⁸¹, така и от нейните служители⁸², но те не дават положителен резултат. Резолюциите върху тях са или „Към дело!“, или оправдание, че това не е възможно. Ръководството на Библиотеката търси по-подходящи наименования на длъжностите, които да отговарят на естеството на извършваната работа, а и да бъдат по-добре заплатени. Така например длъжността „пазител“ да се премахне и да остане само длъжността „библиотекар“, а по-късно вместо „библиотекар“ да се предвиди и длъжността „уредник“ и да се даде заплата, съответстваща на уредник в Археологическия или Етнографския музей, тъй като дейността на един библиотекар като научен работник с нищо не стои по-долу от тази на един уредник.⁸³

Постоянното поскъпване на живота и ниските заплати, които едва задоволяват насъщните нужди, лошите условия в помещенията за работа, се отразяват зле на здравето, на материалното и семейното положение на служителите. Те са бедни, живеят под наем, семействата им са финансово затруднени.⁸⁴

Още по-тежко е положението и на писателите, които са библиотечни работници в министерствата, Народното събрание, Народния театър, Народната библиотека в Пловдив (Д. Немиров, Г. Райчев, Д. Пантелеев, Ст. Мокрев, И. Волен, Вичо Иванов и Асен Калоянов), които получават заплата, дори по-ниска от тази на библиотекарите в Народната и в Университетската библиотека. Съюзът на българските писатели прави постъпки за изравняване на техните заплати със заплатите в Народната и Университетската библиотека.⁸⁵

Както се вижда, в Народната библиотека през този период има немалък брой висококвалифицирани ръководни кадри (директори като Б. Ангелов и В. Йорданов, заместник-директори като д-р П. Орешков, М. Димчевска, д-р Ив. Панайотов и други), но пряката намеса и липсата на подкрепа от Министерството на народното просвещение, ниските заплати, тежките условия за работа, а и през последните 10 години неподходящият директор Р. Райчев стават причина за напускането на ценни ръководни сътрудници и за голямото текучество сред останалия персонал. Така много започнати положителни мероприятия са изоставени, много предложения остават неосъществени.

⁸¹ Вж. също доклади и писма от 1940, 1941 и 1942 г. в: ЦДИА, ф. 177, оп. 2, а.е. 1310, л. 28; а.е. 1070, л. 45–46; а.е. 1301, л. 1–2; а.е. 1303, л. 90–92.

⁸² Изложение от 28.XI.1942 г. на пазителите с висше образование в Народната библиотека, които получават много по-ниска заплата от тези, които са назначени на длъжност „библиотекар“, въпреки че извършват една и съща работа, вж. в: ЦДИА, ф. 177, оп. 2, а.е. 1310, л. 28.

⁸³ Мнение на Р. Райчев към изложението от 28.XI.1942 г., вж. в: ЦДИА, ф. 177, ап. 2, а.е. 1310, л. 28; Писмо на Р. Райчев от 11.XII.1942 г., вж. в: ЦДИА, ф. 177, оп. 2, а.е. 1303, л. 100–101.

⁸⁴ Декларации за семейно и материално положение, искани от Министерството на народното просвещение, вж. в: ЦДИА, ф. 177, оп. 2, а.е. 626; Ведомости за заплатите на служителите от 1924–1935 г., вж. в: НБКМ–БИА, ф. 35, а.е. 369, л. 2380, 2566, 2701, 2910, 2999, 3161, 3230, 3301, 3308; ЦДИА, ф. 177, оп. 2, а.е. 1310, л. 28.

⁸⁵ Писмо от представителя на Съюза на българските писатели, Ст. Чилингинов, от 20.XI.1942 г., вж. в: ЦДИА, ф. 177, оп. 2, а.е. 1310, л. 34.

In memoriam

Проф. д-р Радка Колева

(26.IX.1943–23.02.2018)

Дългогодишният директор на пловдивската Народна библиотека „Иван Вазов“ – проф. д-р Радка Колева, почина на 75-годишна възраст. Отиде си уважаван специалист и общественик, чийто професионален и творчески път бе свързан и с Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ в София.

Радка Колева е родена на 26.IX.1943 г. в с. Чехларе, Пловдивска област. Завършва висше образование в Института по култура в Ленинград (днес Санктпетербургски държавен университет по култура и изкуство). Професионалният ѝ път в Народната библиотека „Иван

Вазов“ в Пловдив започва в отдел „Обслужване“, а по-късно работи в Справочно-библиографския и информационен отдел. През 1976 г. специализира в Националната библиотека на Франция. Проучва опита на водещи библиотеки в Чехия, Германия, Полша, Унгария, Великобритания и Италия и го прилага в България.

От 1978 г. Радка Колева е заместник-директор, а от 1988 г. – директор на Народната библиотека „Иван Вазов“ в Пловдив и успява да я утвърди като водеща културна институция не само в града, но и в цялата страна. Колегите ѝ я помнят и като съвместен изследовател и научен работник в сферата на библиотекознанието, книгознанието и разкриването на книжовно-документалното наследство на Народна библиотека „Иван Вазов“. Тя защитава докторска дисертация през 1985 г. През 1989 г. получава научното звание „Старши научен сътрудник“ II степен. Преподава във Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“ и в Университета по библиотекознание и информационни технологии, където през 2008 г. става професор.

Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ се превръща в „дом“ за творческа реализация и изяви на Радка Колева. Повече от 30 години тя е активен участник в работата на Научната секция по библиографознание на институцията, несменяем член е на нейния Научен съвет и на Съвета на директорите на големите научни библиотеки (през 80-те и началото на 90-те години на XX в.). Своите възгледи за „важността и близостта на двата културни института, които са вървели винаги заедно през годините – от тяхното създаване, та до днес“, проф. д-р Колева поднася като своеобразен поздрав за колегите си от столицата в стати-

ята „Основополагащи документи за народните библиотеки в София и Пловдив“ (2005) по повод 125-годишнината на НБКМ.

Обвързаността на Радка Колева с Националната библиотека може да се проследи и чрез изразената подкрепа за редица български и международни проекти и програми, в които най-активно участва и НБ „Иван Вазов“ – „Национална автоматизирана библиотечно-информационна мрежа“ (НАБИМ), „Национална програма за опазване на библиотечните фондове“ с цел разширяване на достъпа до тях, „Шанс за българските библиотеки“, проекти, свързани с дигитализацията на уникални библиотечни колекции и др., както и проекта за съвместно участие на осем български библиотеки в интегрираната библиотечно-информационна система COBISS.

Проф. д-р Радка Колева е удостоена с престижни награди и отличия, сред които орден „Св. св. Кирил и Методий“ I степен (1985), Юбилеен възпоменателен знак „110 години от Съединението на България“ (1995), почетното звание „Следовник на народните будители“ (2002) и др. През 2003 г. е удостоена със званието „Почетен гражданин на Пловдив“.

Ръководството и екипът на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ изразява искрени съболезнования към нейните близки и към колегите от Народна библиотека „Иван Вазов“.

Поклон пред светлата ѝ памет!